

DR LJUD. PIVKO:
PROTI
AVSTRIJI

DUPI



CARZANO

DRUGA KNJIGA:

JABLANE MED FRONTAMA

Iz pisem, ki jih pišejo dobrovoljci autorju „CARZANA“:

Milan Božin, Mandjelos-Mitrovica: Gospodine kapetane ja kao tvoj vojnik i tvoj dobrovoljac te pozdravljam. Mi se bismo dok ne pobedismo i ako sam od slabijih momaka ali sam se opet držo hrabro i junački. Gospodine kapetane, ja sam se vrlo obradovao kada sam primio tvoju knjigu. I gospodine kapetane ja te vrelo pozdravljam. U zdravlju do vidjenja tvoj Milan Božin.

* * *

Stevo Briševac, Pčelić, Suhopolje, Slavonija: Gospodine kapetane ja tumačim mojoj družini kada čitam knjigu koju ste štampali o nama. Tako sam bio pun radosti kada sam čuo za vas gospodine kapetane molim vas ako bi još koji roman meni poslali.

* * *

Dušan Bugarski, Čenta, Banat: Veoma me je iznenadila Vaša lepa knjiga. Dao sam knjigu mnogim svojim prijateljima, da čitaju, i svima se knjiga dopada.

* * *

M. Belošević, Zagreb: Primio sam sa velikim veseljem Vašu knjigu. Hvala Bogu, da je stvar napisana i tako nestala moja bojazan, da će to veliko djelo pasti u zaborav.

* * *

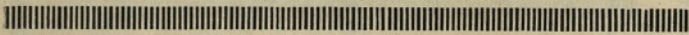
Petar Crnobrnja, selo Komlenac, p. Bos. Dubica: Sretno i čestito nam bilo upoznavanje naše, gospodine kapetane. Iskreni i ljubezni pozdrav od tvojijeh bivšijeh vojnika: kapral Petar Crnobrnja, redovi Milan Bokan, Ostoje

DR. LJUDEVIT PIVKO:

CARZANO.

DRUGA KNJIGA.

CARZANO. -- DRUGA KNJIGA.



DR. LJUDEVIT PIVKO:

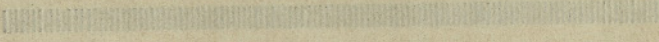
JABLANE MED FRONTAMA

SKICA SUGANSKEGA ODSEKA IN 13 SLIK.

MARIBOR 1924.

ZALOŽIL KLUB DOBROVOLJCEV V MARIBORU.
TISKALA „LJUDSKA TISKARNA“ V MARIBORU.

ČARZANO -- DRUGA KNJIGA.



Š LJUDEVIT PIVKO

DR LJUDEVIT PIVKO

JABLANSKI

Vse pravice pridržane.

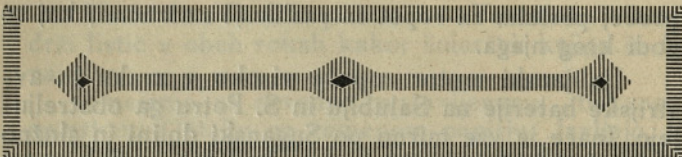
LOA SUGANSKEGA ODDEKA IN 18 BLIK



S-2295-N-d

8.7.1944

ŠALOŽI KLUB DOBRO... V MARIBORU
TISKALJA, LJUDSKA TISKARNA V MARIBORU



P R E G L E D:

LETAKI. — RAZPRŠENA PATRULJA. — DVE TEŽKI ZRNI. — BREZ FESA. — IZLET V VICENZO. — RAPORT. — SESTANEK V STRIGNU. — VRTALNI STROJ. — POŠTNA ZVEZA S PARIZOM. — HI-EROGLIFI. — NOVI SIGNALI. — LESTVA IN STOPNICE. — ZDRAVNIŠKA KOMISIJA. — NEZGODA NA COALBI. — ZAROTNIKI ZA HRBTOM. OPIJ. — FONTANELLE IN AGNEDO. — ATAMANOV GOD. — ZAPUŠČENA JUŽINA. — CERBERUS. OBISK PRI 136. POLKU. — KJE JE MORAVSKO? PAULINA IŠČEJO. — ELEKTRIČNA STRUJA. — TELEPAT.

1.

Pred solničnim vzhodom se je fronta pomirila.

Mimo mojega brloga so se že vračali Bošnjaki iz ponočne službe. Vsako jutro slišim težke korake okovanih čevljev po tlaku ozke carzanske ulice. Navado imajo, da mi pogleda vsak na okno. Nekoliko niže se ustavljajo in se šalijo s kuharjem, ki zajema vsakemu po vrsti po pol litra gorke črne vode iz kotliča.

Slišal sem jih in zopet sem zadremal. —

Obrnil sem se zopet na trdem ležišču, ko se mi je zdelo, da pokajo šrapneli. Ni bilo treba nič misliti. Vojak ima po letih življenja v fronti tudi v spanju

precej posluha za ropot in razlikuje natančno, kaj se godi krog njega.

Italijanski motor ropoče visoko v zraku in avstrijske baterije na Salubiju in S. Petru ga obstreljujejo. Inače je vse mirno po Suganski dolini in složno počivajo tukaj Avstrijci in tam Italijani. — Senca pri oknu mi kaže, da je minila sedma ura. Zadremal sem iznova in spal še dve uri. —

Krasno jutro je, 10. julija 1917.

V Buffovem parku me pozdravljajo oficirji 4. čete, Knott, Schrems in Kohoutek. Vsi so že zajtrkovali.

Knott se hvali, da je zgodaj vstal in da mu ni žal.

»Nekaj lepega ste zamudili,« mi pravi.

»Kaj pa?«

»Italijanski aeroplan je bil nad nami.«

»Zdi se mi, da sem slišal.«

»Seveda ste ga morali slišati, saj je bilo pokanja, kakor ob pričetku ofenzive. Artilerija me je zbudila in vstal sem. Drugi so ga gledali, kako je prijadral preko Grigna in Ospedaletta nad grad Ivano. Izvrsten pilot je bil, sukal se je in izvajal obrate kakor umetnik. Bilo ga je zares lepo videti. Potem se je zagnal v ravni smeri preko Spere proti nam in preko nas nad Borgo. Iz treh strani so ga obstreljevali, Civaron, S. Pietro in Salubio, a nič ni maral, — kar plaval je skozi bele oblačke. Tam za Borgom ga je pa doletelo — sestrelili so ga.«

»Sestrelili? Ali je pilot živ?«

»Ne vemo še. — Gledali smo ga, kako je jel izgubljeni oblast nad strojem. Zanihal se je trikrat, potem je padel navpično nekam za Olle. — Rad bi vedel, kaj je tresel. Ves čas je izmetaval zavoje papirja in tudi pri nas jih je mnogo padalo na Spero. Korporal Turkić jih je šel iskat.« —

»Letaki so že tukaj,« pravi poročnik Kohoutek. V pisarno so jih prinesli ljudje drugega voda.«

»Radoveden sem, kaj nam pišejo.«

Knott že odhaja v pisarno. — Vračajoč se k nam drži listič v obeh rokah kakor šolarček knjigo in čita na glas.

Smejemo se nerodno sestavljenemu tiskanemu nemškemu letaku na rumenem papirju. Javljajo, kaj vse dobiva avstrijski vojak na dan in primerjajo njegovo menažo s hrano italijanskega vojaka. Letak zaključuje z vprašanjem: »Povejte nam sedaj, ko ste



Top strelja na ital. aeroplan.

to prečitali, komu se godi slabo: nam Italijanom, ki imamo vsega v izobilju, ali vam Avstrijcem, ki dobivate za menažo »Stacheldraht?«

»Kdo jim je povedal ta avstrijski izraz?« se čudi Knott in daje listič meni. »Bil je zopet kak veleizdajalec!« pravi v dunajskem Poldihuberjevem d'alektu. Knott čita drugič letak in ponavlja, hudujoč se v svojem humorju na neznanega izdajalca:

»So a Hochfaréta!« (»So ein Hochverräter!«)

Stacheldraht zovemo trdo posušeno travo in sočivje, kojega dobivamo često namesto sveže prikuhe iz provijantnega skladišča. Vojaki tega jela ne vidijo radi.

»Najbrž jim je povedal naš dezertar Dukić,« sodi poročnik Schrems.

»E kaj, Stacheldraht je znan po vsej fronti,« dodaja Kohoutek, ki poizkuša oponašati Poldihuberja po Knottovem načinu. Stacheldraht pozna tudi moja teta in moja sestra in veleizdajalčeva teta ga tudi noče jesti.«

Smejemo se Kohoutku, a ne zaradi ponesrečenega poizkusa v dunajskem narečju, kojemu nikakor ni kos, temveč menda zato, ker se naš moravski resni mladi tovariš inace nikdar ne šali.

Korporal Turkić in več drugih Bošnjakov nam prinaša tekom dopoldneva raznovrstne letake, ki so jih nabrali pri Castellarah in ob Masu. Eden izmed letakov pripoveduje v poljskem jeziku o uporuh poljskih legij Pilsudskega. Turkić javlja, da je pod drevjem pri Speri polno takega papirja.

»Ako zve brigada, bomo morali patroljirati in pobirati,« opozarja Knott. »Italijan ne ve, koliko dela nam povzročuje, inace bi bil ostal doma in bi nam ne naznanjal novic, ki jih je pri nas slišal vsak Bošnjak.«

Knott je našel dobro misel. Patroljirali bomo! Italijanski letaki so ugodna prilika!

Popoldne pošiljam brigadi v Piagaro poročilo, da leži mnogo letakov v Speri pred našimi stražami. Predlagam brigadi, naj dovoli, da pošljem patrolje iz raznih čet, ki bodo previdno pobrale letake, da jih moštvo ne čita. Letaki bi utegnili škodovati, ako pustimo, da bi jih Bošnjaki čitali.«

Naslednjega dne, 11. julija, javlja naš začasni brigadir podpolkovnik Vidale, da se strinja s predlogom. Četni komandanti naj odrede vsak v svojem odseku primerno močne patrolje, javijo uspeh in pošljejo nabrane letake. —

* * *

Mlejneka iščem, a nihče ne ve, kje je. Šele k večeru se vrača od castellarske straže.

»Jutri pojdeš, dragi moj.«

»Pripravljen sem, kadarkoli hočete.«

»Na patroljo pojdeš in izgineš v Italijo. Patrolja se vrne. Brigadi javimo, da so Italijani patroljo napadli in jo razpršili. Ti se vrneš ponoči ali še pozneje iz Italije. Moraš si izmisliti bistro poročilo, kje si bil in kako so te Italijani preganjali in te iskali, ko si se jim skrila.«

»Ako me pa Italijani ne bodo hoteli izpustiti, kaj potem?«

»Izpustijo te. Moraš se vrniti k nam.«

»Koga naj vzamem s seboj na patroljo?«

»Kdo ti je ljubši? Bodisi ti izberem spremljevalce, ki vedo, kaj počenjamo, ali si pa izbereš sam po svoji volji nekaj novincev, katerim se na patrolji skriješ.«

»Kakor hočete.«

»Novinci so boljši. Drugi bi morebiti med seboj govorili in brbljali in lahko bi zvedel za stvar tudi kdo, ki ne sme ničesar vedeti. Odslej moramo biti še previdnejši.«

»Izberem si torej sam v četi nekaj ljudi. Koliko?«

»Čim manj jih je, tem bolje.«

»Tri ali samo dva?«

»Vzemi si dva! Jutri dopoldne pojdete.« —

* * *

»Knott, danes pošlješ patroljo v Spero! Dobro si prorokoval, kaj bo. Brigada ne daje miru zavoljo letakov. Pošlji spretnega podoficirja! Podnarednik Mlejnek je tvoj patroljer, ki bi šel rad.«

»Ali ste govorili z njim?«

»Bil je pri meni tukaj v parku. Bil je takoj pri volji. Opoldne pojde z dvema možema.«

»Ali bo zadostovalo!«

»Seveda. Saj je patrolja pravzaprav nepotrebna brigadirjeva sekatura. Par letakov najdejo in se takoj

vrnejo. Rekel sem Mlejneku, naj si izbere ljudi, ki še niso bili nikdar na patrulji. Prilika je ugodna, da se vežbajo tudi novinci, ki niso bili še nikoli pred ovirami.« —

Ob vhodu v park stoji Mlejnek z dvema Bošnjakoma. Hatkić Ibro je in Nikola Zimonjić. Mlejnek je skrbno izbiral, da je našel najbolj nerodna dečka.

»Knott, potolaži ju nekoliko in ju spravi v dobro voljo! — Podnarednika moram še enkrat poučiti o njegovi nalogi. — Mlejnek, z menoj!«

Knott pošilja Zimonjića k svojemu slugi po cigarete in govori s Hatkićem. Mlejnek si pa odpenja v moji sobi bluzo in izkuša poriniti za njo zavoj, ki je nekoliko prevelik. Na mizi leži kup italijanskih nabranih letakov.

»Trebuh ti je izdatno narastel,« se šalim. »Tu imaš še pismo za prvega italijanskega oficirja, ki ga najdeš. In nekaj letakov si vzemi z mize, da jih ne bo treba iskati. Letake daj patrulji, preden jo zapustiš. Ali se bojiš?«

»Ne morem reči, da bi se bal. Izkusim pač izvršiti, kolikor bom mogel.«

»Ali ve kdo v četi, kam se odpravljaš?«

»Nikomur nisem povedal.«

»Niti Malčanku?«

»Ne.«

»Dobro je tako. — Ako te vprašajo pri prvem poveljstvu v Strignu, kaj nosiš v paketu, reci, da pošilja »rdeči križ« leg'timacije onih Italijanov, ki so padli v bojih na Ortigari. »Io sono parlamentario!« Dobro hodi!«

Stiskam mu roko in ga spremljam mimo parka navzdol do potoka. Ibro in Nikola korakata za nama in si delita Knottov dar — vsak po 10 cigaret. —

»Ako ti ponudijo jedi ali pijače, vzemi samo malo, ako si baš lačen! Inače ne sprejemaj ničesar! Vse moraš odklanjati, da ne bodo mislili kaj napačnega o nas. Od italijanske komande dobiš zame odgovor. Pa-

zi, da ga ne izgubiš! Zahtevaj, da te takoj pošljejo čez fronto nazaj! Čim prej se vrneš, tem manj skrbi bomo imeli. Dva dni počakamo in ne javimo tvoje odsotnosti. — Zdravo!»

Knott je v parku in gleda za patroljo, ki se vzpenja onstran Masa proti točki 525 med vasicama Ghisi in Palua.

»Mlejnek hiti, kakor pes. Takoj bodo v Speri,« hvali Knott.

»Mlejnek izvrši svojo nalogo izvrstno. Vselej je tako. — Knott, sédi sedaj in napiši službeno obvestilo za bataljonsko pisarno, da si ob tej in tej uri poslal patroljo 4. čete z nalogo, da pobere vse letake po odseku med Spero in ovirami. Saj veš, kako so strogi zaradi patrolj. Popoldne pošljem tvoj list brigadi.«

Knott piše.

»Da ne bo pozneje skrbi s poročanjem o rezultatu, napiši kar sedaj še drugo poročilo: Ob . . . uri se je vrnila patrolja 4. čete in prinesla letake, ki jih pri-
lam. Knott, lajtnant.« — Uro vpišem zvečer sam.«

Knott piše poročilo in jaz mu narekujem. Oba lista skladam, da si ju shranim. Zdi se mi, da imam v teh dveh poročilih izpod Knottove roke zelo važna dokumenta. —

»Sedaj je vse urejeno in lahko greva vsak po svojem poslu.« —

Na potu v bataljonsko pisarno v Telve premišljam, kaj moramo ukreniti, da zamolčimo odsotnost podnarednika Mlejneka. Ako mi izostane samo danes, ne bo nikakih težav. Poročilo je Knott že napisal, da je vsa patrolja doma. Brigadir ne zve nikdar, da se je Mlejnek zakasnil za par ur. — Inače je, ako izostane dva dni. Ljudje bodo jutri govorili — taka novica se širi bliskovito po fronti. Formalno bo treba javiti brigadi, toda šele jutri, da ne vzbudi Mlejnekova odsotnost nikakega suma. Mlejnekova patrolja se danes na papirju vrne, jutri jo pošljemo — na papirju — iznova — in jutri šele izostane Mlejnek nekoliko ur. Umetnost je, napraviti iz 36 ur odsotnosti samo 4 ure!

Zvečer ob osmi uri se vračata Ibro in Nikola od castellarske straže v Carzano — brez Mlejneka.

»Kje je komandant patrolje?«

»Čakala sva, pa Mlejneka ni.«

»Kje je ostal?«

»Pri Speri.«

»Kaj dela pri Speri?«

»Ne vemo.«

»Ali pride kmalu za vama?«

»Mislim, da pride,« pravi Ibro z nesigurnim glasom.

»Kako je bilo na patrolji?«

»Šli smo,« pravi Ibro Hatkić, »preko straže broj 3 (q 525) v Spero. Pred Spero je našel Mlejnek list in ga dal meni, naj ga nesem. Jaz nisem našel nič, Nikola tudi nič. Za Spero je našel Mlejnek zopet italijanski list in ga dal Nikoli. »Na, nesi ti! Evo, to so listi!«

Sočasno vlačita iz žepov vsak svoj letak, ki sta še tako preložena, kakor sem ju dal Mlejneku.

»Dobro!« pravim. »Kako je bilo dalje?«

Mlejnek daje Nikoli list, gleda in pravi: »Čujte, tukaj ne smemo več biti vsi trije skupaj. Jaz sem bil šestokrat na patrolji in vem, kako je treba hoditi, da nas ne vidijo Italijani. Jaz pojdem prvi, 30 korakov za menoj pojde Nikola, 30 korakov za Nikolo pojde Ibro.« Razumela sva. Mlejnek je komandant, on ve, kako je treba iti. Ide Mlejnek prvi, ide Nikola drugi, idem jaz tretji. Mlejnek se žuri, ide kakor jelen, ni ga možno dohajati. Ni 30 korakov, Nikola je za Mlejnekom 100 korakov. »Videl sem Mlejneka,« pravi Nikola, »v travi, glavo sem videl, kasneje nisem videl nič več.« Nikola me zove: »Ibro! Ibro! Žuri se! Mlejnek je daleko!« Hitim in Nikola hiti tudi, a Mlejneka ni. Gledava naprej, gledava na desno, gledava na levo. Skupaj ideva dalje, jaz in Nikola.«

»Tako je,« kima Nikola. Ibro nadaljuje:

»Boga mi, tam so že celo blizu Italijani! Nikola, midva ne smeva idi dalje! Kje je podnarednik? Se-

dela sva pod jablano uro, sedela dve uri in še več. Mogoče se je Mlejnek vrnil, Mlejnek išče naju, čaka v Speri . . . ? Vzdignila sva se, Nikola in jaz, šla sva počasi tako, da naju Italijani ne vidijo, vrnila sva se v Spero. Mlejneka ni v Speri, nikjer ga ni. Nikola žvižga, jaz zovem: »Mlejnek!« Nihče se ne javlja. Čakava v Speri. »Hajdimo na stražo, morda je Mlejnek že doma!« — Na straži ne vedo nič, niso videli Mlejneka. Tako sva prišla brez Mlejneka, Nikola in jaz, sama dva.«

»Ali so vaju videli Italijani?«

»Boga mi, niso.«

A Mlejneka so videli?«

»Mislim, da niso.«

»Ali je streljal kdo blizu vaju?«

»Boga mi, nihče.«

»Kaj je bilo okoli šeste ure, ko je bilo solnce še visoko? Slišali smo v Carzano nekaj strelav iz puške.«

»Mogoče so streljali na levi strani, tam kjer so dajči.«

V odseku Caverna je četrti bataljon dunajskega (4.) polka »Deutschmeister«. Te sosede nazivajo Bošnjaki »dajče«.

»Torej niso streljali Italijani na Mlejneka?«

»Mislim, da niso.«

Nabiram resne gube na čelu in pravim:

»Slabo bo za vaju, ako se nam Mlejnek ne vrne. Vidva sta bila z Mlejnekom na patrolji. On, komandant, je odredil 30 korakov, vidva sta ostala daleč za njim. Ako odredi komandant 30 korakov, potem ne sme biti nikdar 100. Lahko je 25, lahko je 35, ne more pa biti 100. On je odredil 30, vidva sta ga pustila. Bala sta se, zapustila sta svojega komandanta, tako je. Ali ni tako? Brigada bo pisala: Vrzite ona dva vojaka v zatvor, ki sta zapustila na patrolji svojega komandanta! Tako ukaže brigada: Ona dva vojnika prideta pred vojno sodišče.«

Ibro in Nikola sta potrta, uničena.

»Nadejam se, da se Mlejnek vrne. On pove, kako sta hodila za njim. Ako se vrne, bo dobro. Jaz vaju

ne naznanim. Kaj bo, ako se Mlejnek ne vrne, ako so ga prijeli Italijani? Vesta, kaj bo?» — Nadaljujem:

»Meni je žal. Ibro, ti si mlad vojniki, nisi bil še nikdar na patrolji, Nikola istotako. Nočem, da bi vaju zapirali ali streljali, ker sta dobra človeka. Zapustila sta komandanta, pomislita! Do jutri počakam. Ako Mlejnek do jutri ne pride, javim tako: Šla je patrolja. Mlejnek prvi, za njim na levo Nikola, za njim na desno Ibro. Tako je bilo, jeli? Pobiramo liste, gledamo naprej in na zemljo. Ne vidimo nikogar. Bili smo za Spero. Tam skočijo Italijani iz jarka — čakali so tiho in nismo jih videli, dokler so ležali v travi. Skoči jih 12, 15, a Mlejnek je na oni strani daleč od naju. Mlejnek strelja in beži, midva streljava in beživa, njih je 15. Ujeli bi nas! Mlejnek beži naprej na ono stran, midva nazaj v Spero, Italijani so na sredi. Ušla sva, iskala sva ga, a Mlejneka ni. — Ali sta razumela?»

»Razumeva.«

»Tako napišem, da so vas Italijani razgnali. Ako povesta tako, ne more niti brigadir niti sodnik reči, da sta kriva.«

Oddahnila sta si Ibro in Nikola. Hvaležne oči pravijo, da je moja skrb za njiju brezmejna.

»Pojdita sedaj h gospodu komandantu svoje čete, gospodu poročniku Knottu, in mu javita, kako je bilo na patrolji. Ali sta si zapomnila, kako morata javiti?«

»Zapomnila si sva,« pravi Ibro. —

»Ponovi Ibro, kako boš javil!«

Ibro ponavlja. —

Za 10 minut govore ljudje po vsem odseku 4. čete o nesreči, ki se je pripetila patrolji.

»Italijani so napadli iznenada Mlejneka in so razpršili patroljo. Podnarednika Mlejneka ni več . . .«

»Kdaj so jo napadli? Ničesar ni bilo slišati.«

»Bilo je daleč za Spero,« pravi redov Marić.

»Jaz sem slišal streljanje,« trdi podnarednik Bebanić. A kdo bi si mislil, da napadajo Italijani Mlejneka?»

Tako govore in glas o Mlejneku se širi dalje. —

Poročnik Knott je razburjen. Takoj hoče zbrati vod in preiskati ves odsek do Strigna. Pomirjujem ga, češ, Mlejneka poznaš — Mlejnek se ne uda in se vrne sam — ali je pa ves trud zastonj.

Knott pošilja iznova po Nikolo in Ibra, da mu ponovita poročilo o patrolji. Ibro ne zna lagati in se često ozira name, ali dobro govori, a dopoveduje, kakor misli, da je najbolje. Knott ga ne umeva dobro.

»Kaj naj storim?« vprašuje mene.

»Počakaj do jutri. Počakaj s poročilom na brigado, saj sel ne odide pred tretjo uro popoldne.« —

Čakamo, pogovarjamo se. Takega vojaka ni bilo, kakoršen je bil Mlejnek. Včasih doleti nesreča tudi najboljšega, najboljšega laže nego najslabšega, ki nikdar ne pokaže glave iz rova. Mlejnek pride, tak čut imam jaz in Knott tudi, Kohoutek seveda tudi. Zdravnik dr. Tuold je Mlejneka poznal, a meni, da ga ne bo. Škoda je dečka okrogle glave, ki se je vedno smejala!

3.

Po parku barona Buffe se sprehajam do 4. ure zaran, čakajoč svojega poslanca. Mlejnek pride, o tem ni dvoma, a nerodnost so morebiti napravili, da so ga poslali v zaledje in ga izprašujejo. Ako so pametni, ga pošljejo nocoj. —

Sedaj je naša stvar v teku, začela se je razvijati brezpogojno, brez milosti . . .

Mlejneka ni. Baterije molče, reflektorji se igrajo. V rovih je mir. Zgoraj na Civaronu puškari neka bojazljiva straža.

Zaspal sem, ko se je danilo. Ob 8. uri sem že zopet v parku. Obiskujem sosede, nadporočnika Kimlo v 1. četi in Jirso pri strojnih puškah, da se pogovorimo. Ni dobro misliti samo o eni stvari in si oživljati skrbi.

Vsi me izprašujejo po Mlejneku, kaj mislim, kako je z njim. Kaj si mislim? Nič. Mislim si, da še pride. In če bi ga ujeli, Mlejnek uteče in se vrne.

Kimajo z glavami, ne verjamejo.

Tri ure še! Opoldne prideta dve težki granati. Morebiti bo dobro, ako opozorim četo, naj ne hodi nihče opoldne po Carzanu . . .

Ako pa granat ne bo?

Vračam se v Carzano, govorim s tem, govorim z onim. Sami dobri ljudje so naši Bošnjaki! Vsi so imeli Mlejneka radi. —

Pri pisarni 4. čete v Carzanu si nalagam pipo. Nekje daleč je izstrelil težek top. Prižigam si počasi, v tem se pa bliža po zraku od italijanske strani »zum zum zum« naravnost v smeri k nam. To je znani šum velike granate.

»Brrum!« —

Dvajset korakov od carzanskega mosta se dviga ogromna črna megla 25 m visoko. Veter razganja dim čez Maso k nam. Kakšen smrad!

Ljudje so oživali, v kaverne teko. Kadar padajo zrna te velikosti, ni zdravo biti v bližini na cesti.

Strel me je spomnil, da čakam tudi jaz danes še granat. Moji dve prideta pa šele opoldne . . .

Gledam na uro. Dve minuti manjkata do poldneva. »Vraga, poldne! — To je moja granata! Signal iz Vicenze!«

Ogrelo me je. Hitim v park, odkoder je boljši razgled na most v dolinico ob potoku.

Še ena granata mora priti!

Štiri minute po eksploziji je izstrelil top drugič. Nekaj sekund je tiho, potem pa zopet zumzum . . . Sakrament, blizu se mi zdi — za debelim kostanjem sem že, toda z občutkom, da nisem na varnem.

V kamenje onstran potoka je udarilo. Kamenje in železje leti po Carzanu, buta v stene in drevje in frči zvižgaje v vseh melodijah visoko preko nas.

Nad potokom je zopet ogromna črna megla.

Po Carzanu je vse tiho. Žive duše ni videti. Vedoč, da je ta granata že zadnja, in zadovoljen, da mi je podnarednik oddal zavoj v prave roke, hitim iz parka v rove in korakam od luknje do luknje.

»Dobro ste se poskrili, junaki! Italijan vas pozdravlja, misleč, da ste opoldne pri menaži.«

»Čuvajte se, gospod nadporočnik! Boga mi, zrna so velika. Na nas strelja.«

»Ni prvič, kar strelja na nas. Pošiljal nam je Italijan že druge kalibre.«

In stopam dalje, da se pošalim s stražami.

»Boga mi, on se ne čuva — on se ne boji granat!« se čudi nekdo za menoj.

Prišedši do telefonske celice, oddajam depešo brigadi:



Dim težke granate. (Cima Dodici.)

»Sovražnik strelja z granatami težkega kalibra v Carzano.«

* * *

Poročnik Knott se ljuti na korporala Dukića — podpolkovnik brez dvoma tudi. Sedaj je še bolj prepričan, da je dezertar vse izdal in povedal Italijanom, kje je kaj, in hvali mojo previdnost, da sem pravočasno poslal podpolkovnika iz Carzana v Telve.

»Toda, čemu so čakali 14 dni?« modruje Knott. »Kaj ne, zato, da se pomirimo? In baš opoldne začenjajo. Človeku ne more ob tem hrumenju tekni obedi. Jaz ne morem več jesti.«

Knott ima polno glavo skrbi, največ zaradi Mlejneka.

»Veš, Knott, zadaj pri brigadi jim ni znano, da ti manjka podčastnik. Pošlji danes popoldne ob štirih »pro forma« drugo patroljo proti Speri, samo do Spera, ki bo iskala letake. Patrolja se vrne ob šestih. Po povratku današnje patrolje javimo, da so jo Italijani razpršili. Tako ne boš imel neprijetnosti, ker smo včeraj zamolčali Mlejneka. Za nje tam zadaj je vse eno, včeraj ali danes. Sicer še pa Mlejnek lahko pride, kdo ve.«

Knott popoldne nima več nade na podnarednikov povratek. Odkimava, ko ga hočem še enkrat potolažiti, da je Mlejnek najbrže kje skrit in siromak ne more po dnevu domov. Kako bo siromak lačen!

Knott ne verjame, jaz sem pa prepričan, na dno duše prepričan, da Mlejnek pride. Signal iz Vicenze pravi, da pride.

Mnogi izmed zarotnikov tudi verjamejo.

Popoldne opominjam Knotta, naj ne pozabi poslati druge patrolje v Spero — vsaj na videz, samo zaradi poročila.

»Ob 4. uri izide patrolja iz Carzana, ob 6. uri je doma. Javiš jo in pozneje naznaniš, da nam manjka eden mož, katerega še pa pričakujemo.«

Knott uvideva, da je patrolja potrebna.

»Pošlji redova Mašiča in Šimanovića. Veš zakaj? Mašič in Šimanović sta hodila že večkrat z Mlejnekom na patrolje, tako zadnjič pred tremi tedni, ko smo na podpolkovnikovo povelje morali poročati o sovražnih položajih pri Strignu. Preko točke 525 naj pojdeteta na izprehod proti Speri in se vrneta v loku v Castellare. Ako hočeš, ju poučim sam.«

Knott pošilja po Mašiča in Šimanovića. Moža sta navihana in izlahka jima dopoveš, kar hočeš. Pravim:

»Tu je gospod poročnik Knott, ki nima podnarednika Mlejneka. Mlejnek je skrit pri Strignu in pride šele zvečer, ker zdaj ne more. Vemo, da se vrne, zato ga nismo javili brigadi. Javimo ga danes. Brigadi napiše gospod poročnik tako: Včeraj je šla patrolja in se je vrnila. Vsi so doma, tudi Mlejnek. — Danes pojde zopet druga patrolja, Mlejnek, Mašič in Šimanović. Dva se vrneti, tretjega ni, ker so Italijani razbili patroljo. Kar se je včeraj zgodilo, tega brigada ne ve in zve šele danes tako, kakor bi se danes godilo. Vidva prejmeta cigarete. Pazita, da sta za dve uri zopet doma!«

Mašič in Šimanović sta za četrto ure pripravljena in korakata na predpisani izprehod. Točno ob 6. uri sta v Carzanu. —

Sedaj mi piše Knott četrto poročilo. — Po osmi uri zvečer telefoniram svojemu adjutantju poročniku Czitaryju v Telve, kaj se je dogodilo Knottu, ki je ves nesrečen: Italijani so mu napadli iz zasede patroljo, ki se vrača razpršena. Enega moža še ni, toda Knott se nadeja, da se tekom večernih ur vrne tudi ta. Rezultat patrolje je inace dovoljen, ker je nabrala obilo letakov, ki jih jutri pošljemo brigadi. Tako naj Czitary telefonira v mojem imenu gospodu brigadirju.

4.

Ob 3. uri zjutraj je priletela v Carzano vest, da se nam je vrnil izgubljeni podnarednik.

Kdor je spal, tistega bude, da sliši novico.

Dremal sem tudi jaz. Redov Borek je zbudil mojega slugo, ta pa mene.

»Kje je?«

»Na tretji straži (točka 525) je. Pravijo, da je ves umazan, raztrgan, razoglav. Puško pa ima.«

Naročujem, naj puste poročnika Knotta pri miru, ker je jako truden. Mora se naspiti. Novica o povratku podnarednika ga bo veselila zjutraj tem bolj.

Najprej pošiljam brigadi depešo:

»Četrta četa javlja, da se je razpršena patrolja vrnila polnoštevilno. Zadnji mož je bil o polnoči do-

ma. Podrobno poročilo z važnimi podatki o sovražnih pozicijah sledi.«

Podnaredniku hitim naproti h gorenji brvi, koder je najbližja pot od tretje straže v Carzano. Na brvi čakam in poslušam pol ure. Ni ga. Morebiti je odšel preko dolenjega mostu?

Vračam se v Carzano. — Mlejnek je baje že doma.

»Naj pride!«

Prižigam si luč v svojem brlogu in že slišim podnarednikov glas zunaj pred oknom. Večji skupini pripoveduje nekaj.

»Pridi!«

Okrogla glavica se je prismejala, mršava nekoliko. Oči se blišče. Zdi se mi, da se mu je izraz oči nekoliko izpremenil tekom 37 ur.

Dobro?«

»Dobro.«

»Oddal?«

»Oddal.«

»Javili so nam opoldne s kanonom, da so sprejeli.«

»Vem, rekli so mi, da so naznanili.«

Ne vem, kako bi ga pogostil. Na mizo mu stavim steklenico slatine in južino.

Zunaj čaka skupina radovednežev, ki bi rada slišala, kaj je doživel podnarednik. Pogovarjajo se polglasno.

»Zdaj spat, kdor nima službe! Jutri je zopet dan, da vidite podnarednika in ga čujete.

Bošnjaki se razhajajo počasi, neradi.

»Okrepi se! Truden si.«

»Hvala! Večerjal sem v Strignu o polnoči.«

»Kaj si jedel?«

»Risotto.«

»Torej pripoveduj!«

»Svojima spremljevalcema sem se skrila za Spero in šel v travo po vseh štirih po zapuščenih rovih proti Strignu. Pred laškim oporiščem na levi strani ceste v Strigno (q 548) sem jel previdno lesti. Videl sem

Italijane. Posadka se je brezskrbno zabavala, dva sta se metala in gnjavila, drugi so pa gledali in se smejali. Nekateri so bili na drevju in so zobali murve. Mene ni nihče videl. Preskočil sem pri grmu ovire in obstal za grmom. Nihče me ni videl. Puško sem si skrnil v grmu in jo lepo zakril z listjem in šel dalje z zavojem v roki. Niti tedaj me ni nihče opazil. Ustavil sem se pod drevesom in zaklical vojaku, sedečemu med vejami. »Halo!« — Pogledal je, kdo zove — ko bi videli, kako je zazijal! — »Austriaco!« — V trenutku je bil svodaj pred menoj, ne da bi se spuščal po deblu — kar padel je, pa lepo na noge. Ni me čakal, samo pogledal je in jo udrl proti ostalim. »Austriaco! Austriaco!« Jaz pa počasi za njim, maham in kažem zavoj. Kako življenje je nastalo med njimi. Menil sem, da se vse razleti — bežali so po puške. Moj zavoj jih je pa pomiril, zlasti ker so videli, da nimam orožja. A nobeden se ni približal, jaz sem moral počasi k njim. Kazal sem zavoj in ponavljal tri besede, katere ste me naučili. Petkrat pravim: »Io sono parlamentario.« Tako sem prišel k njim. Ozirali so se, ali nas ni morebiti več, potem so se trije ojunčili, prijeli me za rame, suvali me nekoliko in mi hoteli vzeti zavoj. Pokazal sem jim naslov, a zavoja nisem dal. »Io sono parlamentario.« Pač pa sem jim dal ono pismo, ki sem ga imel posebej. Čitali so ga najprej eden, potem drugi, nato še dva zaporedoma, oba na glas. Začeli so se smejati, meni so pa pravili »fattorino, fattorino«. Prosim, kaj je to?«

»Zapisano je bilo, da mi morajo poslati mojega »fattorina« ali dečka nazaj. Menda se jim je zdela ta beseda smešna.«

»Da, tudi drugi so se pozneje smejali, kateri so čitali vaše pismo. — Komandant njihove straže je javil po telefonu, da je prišel Avstrijak, ki pravi, da je parlamentario. Štirje vojaki so me spremili navzdol po serpentini, ki je vsa prerovana. Hoteli so mi zavezati oči, a branil sem se, češ, da sem parlamentario, in pustili so mi oči. Tudi zavoj so mi hoteli vzeti, jaz ga pa nisem dal, in sem pravil: »Io, io!«

Umeli so, da hočem sam nesti. Po dolgi poti smo prišli k poveljstvu čete in potem k bataljonu. Oficirjem sem dal zavoj in pregledovali so pečate in napis. Malokdo zna kako nemško besedo, hrvatski in češki ne zna nihče. Samo z nekim kapitanom sva se dogovorila, a je jako slabo govoril nemški. Pri bataljonu so mi ponudili jedi in pijače, a nisem vzel. »Danke, nichts!« Kapitan je rekel drugim, da pravim »grazie, niente.«

»Poslušaj, ti si se naučil italijanski!«

»O, kakih dvajset besed že znam,« se hvali in nadaljuje:

»Čakal sem do večera pri bataljonu. Pome je prišel avtomobil in peljali smo se na višjo komando v Castel Tesino. Tam smo se ustavili in šli po starih lesenih ozkih stopnicah v 1. nadstropje. Oficirji so se posvetovali v sosedni sobi, nato je prišel eden pome. Vprašali so me, kdo me pošilja. Odgovoril sem:

»Moj komandant.«

»Kdo je tvoj komandant?«

»V zavoju je pismo, tam je vse zapisano.«

»Kako se zove tvoj komandant?«

»V pismu je vse zapisano.«

»Saj vendar veš, kako se piše oficir, ki te pošilja?«

»Da, vem. Moj komandant je rekel, da moram oddati paket in se vrniti takoj nazaj. Tako je tudi pisano v pismu.«

»Ali je tvoj komandant Italijan?«

»Ne.«

»Je Nemec?«

»Ne.«

»Je Madžar?«

»Ne.«

»Kaj je torej?«

»Slovan.«

»Aha, Poljak?«

»Ne.«

»Čeh?«

»Ne.«

»Kje je doma?«

Mislil sem si, da ne znajo za Maribor in sem rekel:

»Pri Zagrebu.« O Zagrebu so gotovo že slišali.

»Torej Hrvat?«

Pokimal sem, da bo mir.

»Croato, croato!« so pravili križema in se gledali, čitali zopet Pavlin in kimali zopet z glavami. Niso mogli verjeti. Celo minuto so o tem razpravljali. »Non é possibile,« in »impossibile« so pravili desetkrat.

»In ti si tudi Hrvat?« so me vprašali.

»Jaz tudi, Bošnjak,« sem rekel, da bo mir.

»Bosniaco, bosniaco« je šlo zopet med oficirji, kakor med čebelami. Eden mi je vzel fes iz roke in ga gledal, nato ga dal drugemu.

»Je Bošnjak,« je menil. »Je bosnijako, je turko«, (E' bosniaco, é turco.)

»Ni mogoče, non é possibile,« so pravili.

»Ali je tu mnogo Bošnjakov?«

»Mi smo tu sami Bošnjaki, malo je drugih.«

Čudili so se mojemu odgovoru in ni jim bilo menda po volji. —

Za uro smo se peljali dalje v drugem avtomobilu, v zaprtem. Z menoj je bil kapitan in še eden oficir. Oficirja sta se pogovarjala, jaz sem molčal. Nič me nista izpraševala. Dolgo smo se peljali in brzo, kar smo čutili zlasti pri serpentinah navzdol. Na ravnini sem slišal dvakrat žvižganje vlaka. Tako sem vedel, da se peljem ob železnici. Dolgo smo se peljali. Bilo je že ob treh, ko smo se ustavili na majhnem dvorišču z visokim plotom pred lepo enonadstropno hišo. Pokazali so mi sobo, v sobi je bila postelja zame. Nagovoril me je kapitan in neki višji oficir. Oficirjev je bilo obilo zbranih in vsi so me gledali, potem me je kapitan poslal nazaj v mojo sobo. Vojak mi je prinesel večerjo in vino. Pojedel sem in spal več ur. — Drugo jutro je prišel oficir in me poklical. Hoteli so vedeti to in ono, jaz sem jim odgovarjal, da je vse zapisano v pismu, da nimam drugega naročila kakor prinesiti paket v Italijo in se vrniti. Iz njihovih lic sem

posnel, da tako ne pojde. Eden je menil, da me ne bodo pošiljali nazaj, nato sem pa rekel odločno:

»Prosim, povejte gospodom, da je meni moj komandant naročil povedati, da sem parlamentario, ki se mora vrniti z odgovorom.«

»Ali veste, kaj je bilo v zavoju?«

»Seveda vem. Vse to, kar je na vaši mizi, karte pisma, načrti. Moj komandant mi je povedal in pokazal vse, preden je zapečatil.«

Gospoda so se spogledali in se smehljali. Niso me izpraševali več.

Dobil sem zopet južino.

Popoldne me je poklical vojak iz sobe. Na dvorišču je stal zaprt avtomobil. Kapitan je vstopil z menoj v avtomobil in šlo je kakor strela. Vedel sem, da me peljejo domov —.

Mlejnek malo počiva, ker ga govor utruja.

»Ali veš, v katerem mestu si bil?«

»Mislim, da sem bil v Vicenzi. Oficirja v avtomobilu sta gledala ponoči skoz okno in sta govorila najprej o Bassanu, potem o Vicenzi, preden smo se ustavili. Videl sem z okna in z dvorišča štiri hribe na raznih straneh mesta.«

»Okrog Vicenze je res nekaj hribov.« Mlejnek nadaljuje:

»Po dolgi vožnji ob železnici in po serpentinah navzgor smo se ustavili pri poveljstvu Castel Tesino, kjer sem že bil sinoči. Ponoči so me peljali dalje do bataljona v Strigno. Kapitan je mnogo izpraševal, a nič ni zvedel. Zanimalo ga je, kako se mi je posrečilo priti v italijanske rove. Povedal sem mu, da pridem tako, da me nihče ne opazi.

»Ali vas straže niso videle?«

»Nihče me ni videl. Še puško sem si shranil pri vas v Strignu in nihče ne ve za njo.«

»Puško imate tukaj pri naših?«

»Da, skrito. Sedaj si jo vzamem.«

Več častnikov je šlo pred menoj in za menoj na oporišče pri Strignu. Prej sem še večerjal. Vojakov nisem videl nič, same oficirje. Oficirji pa imajo tudi

puške, kratke. Šel sem naravnost h grmu in se pripognil, odgrebel nekaj listov in imel sem svojo puško. Oficirji so si ogledovali puško in mi jo vrnili. Eden, ki je bil nadporočnik ali kapitan, mi je dal listič.

Mlejnek jame brskati po žepu, ki ga ima pod bluzo, ter mi daje umazan, štirikrat preložen in nekoliko natrgan listič, na kojem je naznačeno, da naj pride komandant Paolini v dneh 21. do 23. t. m. na mesto, koje mi naznači podoficir. Prejšnjo noč naj da komandant signal, dve beli raketi ob drugi uri in drugi dve raketi ob poltretji uri, kar znači sestanek ob 23. uri zvečer.

»Kje je to?«

»Tam, kjer so italijanski rovi čez cesto iz Spere v Strigno, pri točki 501.«

»Dobro.« Čitam še enkrat listič in ga uničujem. Mlejnek nadaljuje:

»Dokler sem bil pri Italijanih, se nisem bal. Sedaj pa, na poti v Spero in k našim stražam, so mi prihajale raznovrstne misli in jel sem se bati. Morebiti vedo vsi, da sem dezertar, morebiti je že drugi bataljon tukaj, ker radi menjavajo bataljone, kadar uhajajo dezertarji. Bil sem ves zmešan, tako da v resnici nisem mogel najti niti poti iz Spere k naši tretji straži. Hodil sem in iskal, bal sem se elektrike v žicah. Tema je bila in žice nikjer. Vrnil sem se v Spero in iskal pot iznova. Svoj fes sem vrgel v grušč. Našel sem pot in stal dolgo pred tretjo stražo. Poslušal sem, če govore, in čakal sem do izmene straže, ki stoji pri žici. Straže so se menjale in meni se je zdelo, da so še naši Bošnjaki. Zaklical sem: »Kdo je? Tu je Mlejnek.« Ako mi ne odgovori Bošnjak, uidem nazaj v Strigno.

Spoznali so me po glasu.

»Ti si, Mlejnek?«

»Jaz sem Mlejnek. Pokaži mi, kje je prelaz!«

Na straži so se zaradovali. Slišal sem jih: »Mlejnek je prišel. Čujte, Mlejnek je zunaj!« Sam bi ne bil

našel vhoda. Prišel je Bošnjak pome in me klical, kje sem. Za roko me je vodil, kakor dete po vijugi skoz žice.

Na straži me je obhajal trud in nisem mogel dalje. Noge so se mi tresle. Sedli smo v luknji, Bošnjaki okoli mene. Hvalijo me, da sem se vrnil, hvalijo vas, ker ste baje pravili in venomer trdili, naj se ne boje za Mlejneka, češ: Mlejnek se ne da prijeti, Mlejneka Italijani ne dobe živega, Mlejnek zna bežati in se skrivati, Mlejnek se vrne.«

»Kako si jim povedal na straži, kje si bil?«

»Na klop so mi položili kruha in pravili so: Mlejnek, ti si lačen, jej!« Sami imajo malo in dajejo meni svojega kruha. Tudi vode in hladne kave mi ponujajo. Pil sem mnogo, saj sem bil zares žejen. Kruha sem si tudi vzel malenkost, toliko, da sem žvekal, ker nisem mogel požirati. Lačen nisem bil, saj sem večerjal risotto in še kos piščeta v Strignu. Oni pa pravijo: »Siromak Mlejnek, dva dni ni jedel, in še ne more jesti. Trpel je siromak.« — Rekel sem, da se mi je izgubil Ibro Hatkić in Nikola Zimonjić, mene so pa zagledali Italijani pri Speri in me hoteli obkoliti, a ušel sem jim. Oni za menoj, a nimajo nog kakor Mlejnek. Izgubil sem fes, veja mi ga je potegnila z glave, toda ni bilo časa, da ga poberem. V vinogradu vidim jamo, skočim v njo, namečem naglo nase zemlje in listja in ležim tiho kakor miš. Italijani me iščejo po grmovju in vinogradu in so dvakrat blizu mene. Jaz pa kakor miš. Zvečer poslušam. Deset korakov daleč je pot skozi vinograd. Vso noč hodijo Italijani in se pogovarjajo mimo mene, meni pa ni mogoče vstati in oditi skoz vinograd. Jutro je, zopet nazaj v jamo pod zemljo in listje. Zaran so se italijanske straže vračale in mir je ves dan. Po dnevu gledam. Boga mi, 20 korakov daleč je njihova linija, sama žica. železo in kol. Kako žico imajo! Čepim v jami z listiem na glavi, okoli vratu sem navil zelene trte — Italijan me ne more videti in ako me vidi, misli, da sem trta in da zori na mojem hrbtu črno vino. — Bošnjaki so me poslušali in bilo jih je kar strah, samo mojemu črnemu vinu na hrbtu so se smejali in pravili:

»Mlejnek, on zna, Mlejnek bi prevaril hudiča, ne le Italijana.« Moral sem si iznova vzeti kruha in povedati, kako sem nazadnje ušel. Vsi mi verjamejo. Prišli so poslušat tudi oni iz druge straže pri Palvi in iz castellarske straže. Ko sem odhajal, je šel z menoj Cvijo (= korporal Đurić) in tudi Mihajlo Čupina. Cvijo je vprašal: »Jeli, to ni istina? Ti si bil v Italiji.« Jaz sem pa odgovoril: »Vse je istina, kar sem rekel.« Sedaj verjame tudi Đurić in tudi pijonir Dragičević, ki mi je prišel do mosta naproti.«

Mlejnek je dovršil svoje poročilo in vprašal:

»Ali ste javili gospodu podpolkovniku, da me ni?«

»Javili smo, da je odšla patrulja šele danes ob 4. uri popoldne, da so jo Lahi razpršili in da tebe čakamo. Telefoniral sem pa že in javil tvoj povratek. Javil sem, da je bila ob 11. uri ponoči vsa razpršena patrulja doma.«

»Menda me ne bodo klicali na odgovor, kje sem bil?«

»Ako bi hotel kdo kaj vedeti, mu poveš kakor Bošnjakom na tretji straži. Ako verjame Cvijo Đurić, morajo verjeti tudi ostali ljudje. Jutri narišemo skico in naznačimo, kje si ležal, kaj si videl. Seveda vse drugače, nego je resnica. Narišemo dve izmišljeni strojni puški in 3 mesta, kjer stoje straže, napišemo, kake ovire imajo Italijani itd. To pošljemo brigadi.«

Dan je že bil, ko odhaja Mlejnek iz moje sobe. V bližini čakajo radovedneži, da vidijo Mlejneka. Pozdravlja jih, podaja jim roko in odhaja spat.

»Priatelj, truden sem!«

5.

Tri ure še lahko spim, si mislim in se spravljam obut na ležišče. A kaj še! Za pol ure že hrumi in zove poročnik Knott.

»Gospod nadporočnik! Mlejnek je tu! Mlejnek je tu! Oprostite, da vas budim. Mlejneka sem videl. Spi raztegnjen, oblečen, umazan, kakor je prišel. Vi ste trdili resnico! Kdo bi bil verjel in se nadejal?«

»Moj dragi, videl sem Mlejneka že, ko je prišel siromak lačen. Tvoja dolžnost je bila, da ga nasitiš in napojiš, ne moja.«

»Saj vam povrnem, gospod nadporočnik. Da je le tukaj! Kaj pravi?«

»Dosti ni mogel govoriti. Tako je bil zmešan, da je od 9. ure zvečer do polnoči iskal pot iz Spere k straži. Javil sem že, da je bila vsa patrolja ob 11. uri doma.«

»Dobro, dobro. Drugo napišemo, kadar se prebudi. Naj le spi!«

Knott hiti po četi, da razglasi v vseh vodih in po vseh rovih, da je Mlejnek doma. Ljudje seveda že vedo, a umevajo oficirjevo veselje in ga radi poslušajo.

Kmalu za Knottom trka z ropotom zdravnik dr. Turoid. Tudi on je bil že pri Mlejneku, da se prepriča na lastne oči, ali je resnica ali bajka, kar pravijo spodaj pri prvi četi, kjer je imel svoj brlog.

»Dein Zugführer ist doch ein Mordskerl!«

Ta opazka mi pravi, da neverni in nezaupljivi zdravnik nikakor ne dvomi o resničnosti Mlejnekovih doživljajev v jami pred italijanskimi rovi.

Knott se vrača s skupino oficirjev; med njimi je tudi nekaj zarotnikov, Zelený in Dašek. Knott žari od veselja. Saj se mu sedaj ni treba bati nikakih posledic in neprijetnosti, katerim se poveljnik čete ne more izogniti, kadar mu zmanjka človeka iz čete.

Adjutant Czitary kliče k telefonu. Podpolkovnik se baje zanima, kaj je z razpršeno patroljo. Czitary sam tudi ne ve, da je bil Mlejnek 2 dneva odsoten. Prosim ga, naj sporoči podpolkovniku, da so uspehi patrolje nad vse važni in da pošljemo popoldne s posebnim slom izčrpno poročilo s skicami. Podoficir je ležal včeraj popoldne dve uri pred italijanskimi rovi in je videl marsikaj. —

»Chválek, skuhaj kave za vso gospodo!«

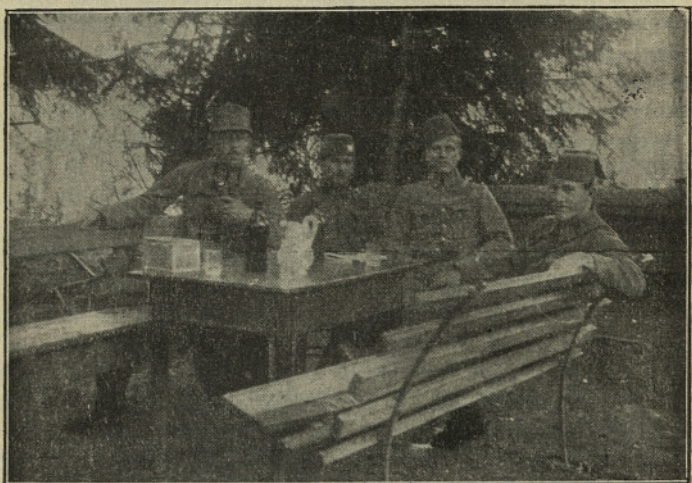
V parku pri mizi zajtrkujemo in čakamo Mlejneka, ki je okoli devete ure že umit in počesan. Okroglo glavo mu pokriva nov fes, kojega je dobil pri računskem podčastniku.

»Halo, Mlejnek! Zdravo, Mlejnek!« Z velikim truščem ga sprejemamo.

Oči so mu nekoliko plašne in motne, skoro krvave, usta se pa že raztegujejo v običajen smeh.

Chválek mu streže z ostankom kave in oficirji poslušajo z zanimanjem njegovo poročilo.

Na karti 1:10.000 določujemo točke, o kojih Mlejnek toliko pripoveduje. S Knottom riševa skico in Knott piše fantastično poročilo po mojem nareko-



Zarotniki v parku.

Od leve k desni: Pivko, Kohoutek, Zelený, Schrems.

vanju, obširno in lepo poročilo o italijanskih utrdbah na kotah 548 in 501, o njihovih ponočnih stražah pred ovirami, o strojnicah, o dvojnih železnih vratih skoz ovire, o izredno močni posadki v rovih itd.

»Al naj zapišemo v poročilo tudi zgodbo o Italijanu na murvi?«.

»Kakšno zgodbo?« vprašuje Turoid. Mlejnek je v zadregi, ne vedoč, kaj hočem z dogodkom, kojega je doživel na italijanskem oporišču.

»Historija za novelo! Mlejnek beži proti Strignu, Italijani 50 in 80 korakov za njim. Razdalja je vedno večja. Mlejnek ima kratke noge, a boljša pljuča. V teku zmagujejo pljuča, ne dolge noge. Mlejnek teče proti drevju. Na drevesu sedi Italijan, ki zoblje murve pred italijanskimi ovirami. Seveda, patrolja je zunaj, danes je siguren na drevesu! A nesreča ne počiva. Ravno danes, ko je patrolja zunaj, leti Bošnjak proti njemu — naravnost proti drevesu. Kako je zazijal! »Austriaco!« je zaklical in padel od strahu na tla. Naravnost pred Mlejneka. Zdaj sta vkup! Mlejnek beži pred Italijani, ki so mu za petami, in misli, da ga prime mož, ki je skočil z murve, Italijan se pa niti ne ozira, temveč beži sam, kolikor more, toda v drugi smeri. Srečala sta se junaka pod murvo! Za Mlejneka je pa bila baš ta epizoda kakor srečno naključje, ker je bežeči Italijan zadržal preganjalce, češ, Avstrijci so tukaj. Patrolja se je ustavila in poslušala junaka z murve, Mlejnek je pa porabil te trenutke in se zakopal v vinogradu.«

Poslušalci se smejejo.

»Ali je bilo istinito tako?«

»Tako je bilo«, pritrjuje Mlejnek dr. Turoldu. —

»Ono zgodbo povej gospodom — o zeleni trti v vinogradu!« vzpodbujam Mlejneka.

Mlejnek pripoveduje izmišljeno zgodbo, kako se je zaran ovil v zelenje in se počasi vzdigoval v vinogradu, da vidi, kaj se godi krog njega.

»Ves sem bil blaten in v trsju, samo oči sem imel proste. Ako bi Italijan gledal 10 minut samo mene, bi ne mogel videti nič drugega nego bujno gosto trto. Mislim sem si, kako srečo imam, da še grozdje ni zrelo, in če bi hodili Italijani z mojega hrbta grozdja zobat.«

»Ti bi se čudili, ako bi začel Bošnjak v trti migati s prstom . . .« se šali Dašek migajoč s kazalcem.

Poslušalci se krohočejo, a smeh dokazuje, da jim vplivajo Mlejnekove povesti na živce.

»Zbežali bi, kakor tisti z murve. Nikdar bi ne hodili več zobat v čudoviti vinograd, ki ima začarane muškatove trte.«

»Vražji podnarednik! Nič ni posebnega na njem, pri Italijanih je pa ves hudičev!« hvali dr. Turoid in vstaja. »Kako je lopov iznajdljiv! V trto se izpreminja!«

»Druga metamorfoza je v vinogradu nemogoča«, meni Knott.

»E, vsakdo drugi bi se zakopal in ležal ves dan v zemlji. Mlejnek pa naravnost izziva.«

»Zato je pa tudi nekaj videl. Le poglej, kako poročilo sem napisal!« se hvali Knott. »Natančnejše slike o neprijateljskih položajih ne moreš vobče sestaviti.«

Dr. Turoid in Dašek podajata Mlejneku roko in odhajata. Tudi ostali poslušalci, ki jih ni malo, se razhajajo po svojih poslih. —

Knottov sel že čaka, da odnese skico in poročilo z mojim in Knottovim podpisom v Telve, odkoder bo hitel poseben Czitaryjev poslanec z zapečatenim ovitkom v Piagaro k brigadi. —

Popoldne se zbiramo v parku in se odpravljamo k potoku v svoje kopališče. Tu prihaja telefonist Baumann in mi daje depešo:

»Čestitam komandantu bataljona, 4. četi in poročniku Knottu k uspehom včerajšnje patrolje. Rezultati so izredno natančni in izborni. Gospoda nadporočnika Pivka prosim, da mi predstavi podnarednika Mlejneka na brigadnem — sočasno bataljonskem reportu dne 17. t. m. pri 1. četi. Vidale, podpolkovnik.«

Medpotoma žvižgamo in pojemo dunajske napeve po travniku proti gorenji carzanski brvi in legamo v vroči pesek ob Masu, Knott, Zeleny, Kohoutek in jaz. Naše žvižganje nahaja odmeva v Knottovi četi.

»Aoj, Bosno, sirotice kleta« zateguje solist Knežević iz rova 2. voda.

Oficirji izražajo svoje zadovoljstvo po svoje, Ilija Knežević po svoje.

6.

Dne 17. julija so zbrani ob deseti uri vsi oficirji bataljona pri prvi četi ob kaverni nadporočnika Jirse

na oficirski sestanek. Podpolkovnik Vidale je bil točen kakor vselej. Na lističu ima zapisanih 12 točk, o kojih hoče razpravljati. Vse se tiče frontne službe našega odseka. V zadnji točki zahteva živahnejše delovanje pred fronto. Sovražnik ne sme iz svojih postojank niti pokazati glave. Teren med frontama moramo obvladati mi. Bataljon naj v svojem okviru odreja tudi oficirske močnejše patrolje, — ne pošiljajmo samo nižjih podčastnikov. Četa, ki namerava po svoji inicijativi poslati oficirsko patroljo, naj javi poprej svoj smoter in oficirjevo ime. Pretipati moramo postopno vso sovražno fronto in sestaviti na podlagi vseh rezultatov točno evidenco sovražnih moči, utrdb in tehniških sredstev. —

Službenemu razgovoru sledi raport. Naš bataljonski junak Mlejnek se mota v bližini pri strojnica. Zovemo ga, da ga predstavim gospodu podpolkovniku.

Mlejnek je bled in precej razburjen, ker se boji raporta. A dobro je poučen, kako naj govori. Zada stojеči oficirji fotografirajo prizor, ki je vreden, da se ga spominjamo.

Mlejnek naznačuje v nemškem stavku svojo nalogo, ki jo je dobil kot poveljnik patrolje, nato govori hrvatski, kako jo je izvršil. Popisuje laški napad, svoj beg in svoje skrivališče. Pripoveduje tudi, da je tekel ob laških ovirah pod drevesom, ki ga je obiral vojak; Italijan je padel iz strahu z drevesa, a žal ni bilo časa, da bi se ukvarjal z njim in bi ga gnal s seboj, ker so mu bili vsi drugi tesno za petami. »Drugo je zapisal gospod poročnik Knott in poslal bataljonu,« tako končuje Mlejnek svoj raport.

Podpolkovnik posluša z vidnim zanimanjem in hvali Mlejneka s prisrčnimi izrazi in z navdušenjem.

»Gospod nadporočnik mi predloži nemudoma predlog, da povišam podnarednika na narednika. Ob enem ga odlikujem na mestu z drugo bronzovo medaljo.«

Mlejneku se svetijo oči. Oddahnil si je. Z roko mu namigujem, naj počaka name.

Po razstanku oficirjev hitim po najbližji poti v Carzano. Za menoj stopica molče Mlejnek, ostali pa v precejšnji razdalji za nama.

»Hvala Bogu,« pravim, »tudi ta trdi oreh sva pregriznila. Bal si se, jeli?«

»Bal sem se raporta bolj nego vsega drugega. Rajši bi bil šel drugič in tretjič čez fronto nego na raport.«

»Ali se tedaj nisi tako bal, ko si nesel zavoj?«

»Gospod nadporočnik, rekli ste mi, naj nesem, zato sem samo malo mislil, potem pa šel. Ni mi bilo lahko. Menil sem, da se ne vrnem več.« —

»Tvoje junaštvo, dragi moj, bo imelo velike posledice. — Narednik si in četrto medaljo si dobil. Kako je smešno! Odlikovali so te zato, ker si izgubil fes in raztrgal erarju bluzo, zato, ker si se dobro skrila, nazadnje zato, ker si se vrnil. Mislijo le, kako bi jim bilo neprijetno, ako bi se morali zagovarjati zaradi tebe. Ko se jim ni treba zagovarjati, so veseli in zato odlikujejo tebe, ki si bil po mojem mišljenju zelo slab in nepreviden poveljnik patrolje.

Pomisli! Patrolja išče letake in vsi gredo drug za drugim, po isti poti, drugi tod, koder prvi, tretji po isti poti, koder prvi in drugi. Saj drugi in tretji ne najdeta za njim nič! Taka patrolja, ki išče letake, bi morala korakati v široki vrsti, da preišče zemljo. Taka patrolja mora biti tudi močnejša in zavarovana. Ako bi bil jaz podpolkovnik, bi poklical Pivka, Knotta, Mlejneka in bi jim rekel: »Vi ste nesposobni, bedaki ste, zaprem vas vse vkup, da boste imeli časa premišljevati, kako se pošiljajo patrolje!« — Oni pa ne mislijo in odlikujejo Mlejneka in čestitajo Knottu in meni. V istini pa ta medalja ne označuje dovolj krepko tvojega junaštva. —

Jaz ti ne morem dati zasluženega odlikovanja za tvoj čin, ki je nekaj več, nego beg pred Italijani in ležanje pred italijanskimi ovirami.«

»Gospod nadporočnik, pošteno bi bilo, ako odklonim medaljo in povišanje. Ali naj storim tako?«

Smeh me silí ob naivno resnem vprašanju novega narednika.

»Mlejnek, prepošten si in tvoje misli niso sposobne, da bi vztrajale v trajni borbi. Vem, da je sedanja doba naše borbe nepoštena, neodkrita, med praviimi patriotskimi vojaki obsodbe vredna. Kje pa imaš sodnika, kje imaš tistega poštenjaka, da bi smel izreči sodbo nad nami? Avstrija bo seveda trkala na dejstvo, da smo dolžni njej zvestobe? Mi smo njej dolžni zvestobe? Mi Čehi, Srbi in Hrvatje, Slovenci in kar nas je srečnih v avstrijskem raju? Kako lepo ravnajo z nami! Pravijo, da nas pozobljejo in iztrebijo po vojni! In oni sami, Nemci avstrijski, niso pošteni čuvarji svoje matere Avstrije. Oni sami ji delajo več škode nego mi. Mnogi izmed njih bi bili lahko dobri vojaki, toda skrivajo se in se odtegujejo fronti, ker se jim Avstrija ne zdi vredna velikih žrtev. Kadar bo njihova Avstrija v največji sili in bo jela razpadati, je ne bodo branili, ker je — ne ljubijo. A mi, Slovani, mi naj jo ljubimo in se zanjo žrtvujemo? Davno so si že odbili srca vseh narodov. Videl si, da ne poznajo ljubezni, temveč samo silo in surovost. Mi hočemo ljubezni, Slovani ljubimo svoj narod, svojo zemljo, ljubimo svoj ideal narodne svobode in zato delujemo iz ljubezni k svojim. Ti si me ubogal iz ljubezni do svojega ideala narodne svobode, ki si šel v Strigno. Zdaj boš nekaj tednov molčal kakor grob, potem pa nam pride doba odkrite vojne zoper Avstrijo in tedaj hočemo pokazati, kaj je prava borba, borba iz ljubezni do domovine.«

Obmolkniti moram. Prišla sva z Mlejnekom pred spojne rove za levim krilom prve čete, kje leže Bošnjaki pod akacijami. Vstajajo, da naju pozdravijo, kljub migljaju, naj ostanejo, kakor so.

»Mlejnek, ti si še živ? Dobro si odnesel glavo,« kliče podčastnik Bošnjak mojemu spremljevalcu.

»Odnesel sem glavo.« —

»Pri vaši četi nimate nobenega Mlejneka?« se šalim.

»Nimamo Mlejneka,« mi odgovarja eden izmed njih. »Dajte Mlejneka naši četi!« — Spuščajo se že zopet po dolgem na zemljo.

Za nama korakajo oficirji 4. čete v Carzano.

»Pojdi naprej, Mlejnek! Jaz počakam oficirje.«

Mlejnek se je v četi takoj pohvalil s svojo medaljo in z naredništvom. Nismo utegnili priti do četne pisarne — povsod se že pogovarjajo o raportu.

Radi ga imajo in voščijo mu časti, saj si je bogme zaslužil. Lahko bi mu bili dali veliko srebrno . . .!

Dne 20. julija si je Mlejnek prišil naredniško zvezdo in si obesil na prsa drugo bronzovko, svoje četrto odlikovanje.

7.

Dne 21. julija zaran je poročnik Kohoutek izstrelil ob drugi in ob poltretji uri zaran po dve beli raketi na castellarski straži kot signal, da pridemo zvečer ob 11. uri na dogovor v Strigno.

Poročnika Knotta opozarjam, da je čas ustreči podpolkovnikovi želji in poslati enkrat oficirsko patroljo, morebiti poročnika Kohoutka s kakimi šestimi ljudmi. — Kohoutek je pripravljen. — Knott piše obvestilo in javlja patroljo, ki pojde ob 9. uri zvečer v Spero: Kohoutek, Mlejnek in 5 mož, samih muslimanov. Knott jih je izbral sam, da ustreže nekemu ukazu, ki naroča, naj pošiljajo čete samo zanesljive ljudi pred ovire, po možnosti pomešane z muslimani.

»Preko mosta jih lahko spremljam,« pravim Knottu. »Vizitirati hočem straže Palua, Castellare in Scurrelle. Morebiti počakam pri stražah, dokler se Kohoutek ne vrne, ako ne bo predolgo hodil. Tudi bi bil rad v bližini, ako bi Kohoutek udaril kje ob Italijane. Saj veš, kakšen je Kohoutek, ki mu ni nikdar dovolj vojne.« —

Knottu je ljubo, da se hočem zanimati za oficirsko patroljo in jo čakati pri stražah.

Medpotoma zabavam patroljo in pravim:

»Veste kaj? Z vami pojdem do Spere. Tam so izborna jabolka.«

Po Speri si ogledujemo porušene hiše.

Kar je človek sezidal, je top z lahkoto razdejal. Drevje pa raste in rodi, kakor bi ne bilo vojne. Prirodi ne prideš do živega. Koliko je tu povsod sadja!»

Kohoutek hoče pregledati s patroljo gorenje sadonosnike nad vasjo.

»Ako se kmalu vrnete, vas počakam pri kapeli za Spero,« jim pravim.

Kohoutek vodi patroljo 100 korakov dalje v sadonosnike nad Spero. Tako je dogovorjeno, da bodo ležali tri ure, potem se vrnejo. Zgodnje sadje je zrelo. Naj se patrolja naje jabolk in si napolni torbe, da bo zadovoljna. Mlejnek naj jo zabava s pripovedovanjem, da nobenemu ne pride na misel vohati dalje okrog.

Kohoutkovih ljudi ne slišiš več. Vračam se in zavijam po cesti iz Spere v Strigno. Nekdaj lepa cesta je polna granatnih jam. Visoka trava raste po njej, trava do ramen in grmičje čez glavo. S puško si odgrinjam rosno travo in tako stopam visoko dvigajoč kolena. To cesto moramo tudi osnažiti, da ne bo toliko muke! Morebiti bomo še čestokrat hodili v Strigno. Tudi jabolk bi bilo škoda, ako bi jih ne izkoristili — toliko krasnih polnih jablan je tik ceste!

Bliže Strigna cesta ni več tako gosto zarasla. Izhojena pot — aha, tu hodijo Italijani po noči po sadje iz svojih rovov. Nocoj je tiho vse. Tipam se po nogah in ramenih — ves sem moker. —

Chi va la?« kliče Italijan polglasno,

»Ufficiale.«

»Avanti!« zove polglasno glas.

Za močno žično ograjo stoji 5 italijanskih oficirjev od kapitana do podporočnika. Nobenega drugega vojaka ni. Poslali so jih nazaj, da ne bo prič.

Predstavljam se jim preko žice: »Tenente Paolini.«

Pravijo mi po vrsti imena, segajoč mi v roko. Eden se zove Marini, drugi Lorenzi, tretji Scotoni.

Zanimujem vprašanje, ali govorim italijansko.

»Malo.«

»Vi ste Paolini?« pravi kapitan nemški.

»Paolini ist viel tapfer Offizier.«

»Herr Maggiore und Herr Capitano bald kommen sind kommen von Vicenza. Paolini — wenig Geduld, Paolini,« pravi zopet kapitan. Tako umevam, da pridejo drugi in da so oficirji pred menoj samo stražniki. Podajajo mi roke, da preskočim ograjo.

Pogovarjamo se. »Kake vojake imate?« — Same Slovane,« pravim, »večinoma iz Bosne.« — Ali nosijo vsi vaši vojaki turške fese kakor vi?« — »Vsi.« »Kje ste doma?« — »Kdaj ste prišli v Borgo, v ta odsek?« itd. Iznenadil jih je eden mojih odgovorov, da poveljujem bataljonu. »Vi ste tenente (= nadporočnik) in komandant? To je čudno!«

»Star tenente sem, gospodje, za dva meseca kapitan.

»Pri nas kapitani in nižji niso komandanti, samo majorji in višji.«

»A jaz sem star oficir, star blizu 40 let.

»Naši oficirji, ki so stari 40 let, so že »colonnelli« (polkovniki).

Tako se razgovarjamo do prihoda parlamentarcev armadnega poveljstva.

»Prihajajo.«

Predstavljam se novima oficirjema. Manjši me obrača, da bi me videl ob luči italijanskega reflektorja v lice, in pravi: »Inzif.«

Oficirji odpirajo prelaz in Inzif stopa z menoj pred ovire kakih 15 korakov. Torbo nosi v roki. Ostali oficirji ostajajo zadaj za ograjo.

»Jaz sem od komande 1. armade, kamor ste poslali podoficirja.«

Stojiva tako blizu lice pri licu, on majhen, zaklonjen, nezaupen Italijan, jaz višji dobrodušen Bošnjak, da si kljub noči dobro vidiva v oči in izraz.

»Za vas imam zopet paket ukazov, dokumentov, Važne so dispozicije in najnovejše izpremembe pri artileriji 18. divizije.«

Inzif prijema zavoj in ga tlači v torbo.

»Vaš korak je velike važnosti. Materijal, ki ga je prinesel podoficir, je izredno važen in je dal izvrstnih

informacij v vsakem oziru. Ali se je vrnil vaš podoficir pravočasno?»

»Da. Uredili smo tako, da nihče ne ve nič o njegovi odsotnosti razen tovarišev v bataljonu, ki so organizirani.«

»Dobro. Torej ni bilo neprijetnosti zaradi podoficirja?»

»Ni bilo.«

»Bal sem se. Naši tukaj, so bili nerodni, da gano od divizije poslali takoj nazaj čez fronto. Niso znali, kaj bi storili; bilo je prvič, da se jim je zgodil tako čuden slučaj. Kdo ve o vašem koraku?»

»Vedo le nekateri v Carzanu, o katerih sem vam pisal.«

»Ali so vaši Bošnjaki zanesljivi zarotniki proti Avstriji?»

»Videli ste podoficirja. Taki so.«

»Koliko je vas?»

»Naše število raste vsak dan. O moji zvezi z vami je točno poučenih seveda le malo ljudi; upornikov je blizu 50, ki so pripravljene na moj migljaj stopiti v akcijo. Vseh ljudi nisem informiral, ker smatram, da ni dobro, ako bi vedel vsak vse in bi morebiti po nepotrebnem govoril o stvari, ki je nevarna.«

»Pametno je tako. Zaradi varnosti in previdnosti je treba molčati o vašem koraku tudi med najboljšimi prijatelji.«

»Ali mi morete dati zagotovilo, da se pri štabu pretrese naš predlog in da bo vrhovna komanda pristopila k izvedbi načrta?»

»Vaš načrt je zelo lep. Mene je presenetil. Načrt je predložen sedaj vrhovni komandi. »Sua Eccellenza« bo odločila. Sua Eccellenza mi je rekla, naj se seznamim z vami osebno in se z vami razgovorim.«

»Sua Eccellenza« je general Cadorna?»

»Da,« se smehlja Inzif. Sedla sva na kup kamenja.

»Prosim, pazite pri štabu na špionažo. Preko avstrijskih Ka-uradov prihajajo vesti iz Italije, ki kažejo, da imate spodaj obilo špionaže.«

»Kdo so Ka-uradi?»

»Kundschaftsbureau, Informationsbureau in kakor jih zovejo.«

»Da, žal, vohunstva je povsod mnogo.«

»Bojim se, da bodo Avstrijci kmalu dobili iz Italije poročila o našem koraku in potem bi lahko marsikaj ukrenili, da preprečijo projekt.

— Italijanski ujetniki in dezertjerji vse izpovedujejo, kar znajo.«

»Žal, da je tako.«

»Opozarjam vas, da moramo hiteti. Opozorite prosim ekscelenco na mojo skrb! Pomislite, da nam upornikom ne bo dolgo prijetno v sedanjem položaju. Iz istega vzroka nisem zapisal svojega pravega imena.«

»Vi niste Paolini?«

»Ne, imam slovansko ime.«

»Prosim, kako se zovete? Vaše ime bo moja tajnost.«

Povedal sem mu svoje ime.

»To ime sem našel v seznamku oficirjev bosenskega bataljona, ki ste ga poslali zadnjič. Spominjam se. Vi ste doktor? Advokat?«

»Profesor v Mariboru.«

»V Mariboru? Tam sem bil. Bil sem pred vojno atašé v Pešti. Moja žena je iz vašega kraja, gospod profesor, z južnega Ogrskega.

»Slovanka?«

»Da, Slovanka. Maribor je pa nemško mesto?«

»Uprava je res še nemška, toda nemška oblast je pri nas umetna, nenaravna. Okolica je slovanska. Nemci so pa gospodarsko močni in so si znali asimilirati del našega elementa.«

»Znano mi je. Podobne razmere so tudi na Ogrskem.«

Vprašuje po mojih osebnih podatkih, po družini, po vojni službi, po motivih, zakaj sem se odločil stopiti z Italijo v zvezo. Odgovarjam mu. Zadovoljuje ga odgovor, da je Italija za nas vojna sila, ki je v borbi zoper Avstrijo in tej vojni sili ponujamo svoje moči. »Čim prej bo razbita Avstrija, tem prej dosežemo

Slovani izpolnitev svojih narodnih idealov. Mi smo slovanska iredenta.«

»Tako! Ali ste prepričani, da bo vojna razbila Avstrijo?«

»Da, prepričani smo.«

Čujte, gospod, to je problem, velik problem, pri katerem bodo odločevale velike države. Prijatelj, Avstrija ima zagovornike v Angliji, Franciji, Ameriki.«

»A vendar propade. Drugega izhoda ni.«

»Želim vam, da se uresniči, kar pravite. To je teza, ki vodi tudi moje delovanje: — Meni so Slovani simpatični. Govorila bova drugič o vašem problemu. — Meni je ljubo, da sem slišal vse to. Kdaj se morate vrniti v Carzano?«

»Kadar dovršimo razgovor, do jutra.«

»In lahko pridete zopet?«

»Kadar hočete, vsak dan. Imam pot, po kateri lahko odidem neopažen.«

»Spominjam se, menda po poti iz Castellar mimo cerkve sv. Valentina v Scurellah?«

»Gospod Inzif, vi ste natančno proučili in pregledali skice!«

»Seveda sem študiral vse, kar ste poslali. —

Veste jaz nisem Inzif, temveč kapitan Finzi.«

»Torej ste mi tudi povedali drugo ime?«

»Kaj hočete? Previdnost je dobra, dokler ne spoznate, s kom imate opraviti. Sedaj imam popolno zaupanje. Prej sem še dvomil.«

Zanima ga naša tajna pot, ki smo si jo zgradili sami in sicer tako, da je ne more nihče odkriti.

Odpira svojo torbo in mi ponuja zavojček.

»Smatram, da pridete morebiti v položaj, v katerem boste rabili denarja. Prinesel sem vam 10.000 avstrijskih kron, ki naj vam služijo pri pripravah. Ljudi pošiljate tupatam v zaledje in na dopuste in dobro je, ako imajo kaj v žepu.«

»Gospod kapitan, hvala, denarja ne sprejemem! Imam same take ljudi, katerim ni mogoče ponuditi de-

narja. Kdor dela iz idealnega navdušenja, ne jemlje denarja v plačilo za trud. Kdor bi delal za denar, zanj bi ne bilo mesta med carzanskimi uporniki!«



Scurelle — cerkev.

»Dobro, lepo je tako,« meni Finzi in spušča zavojček v torbo. — »Vaš podoficir tudi ni hotel ničesar sprejeti.«

»Ali ste mu ponujali nagrado?«

»Da, a ni hotel sprejeti.«

»Seveda. Užalili ste ga z denarjem. Povedal mi je vse drugo, tega pa ne. V njegovih očeh ste mnogo izgubili, ako ste mu kazali denar. Ta podoficir se ne da ne kupiti ne nagraditi. Vidite, tega ni hotel niti povedati, ker bi vas bil osramotil pred menoj.«

Vstajava s trdih sedežev in se počasi vračava k ograji.

»Moj namen je bil, da vas vidim. Prihodnjič bomo lahko govorili konkretno.«

Prihodnji sestanek bo za pet dni na istem mestu, ob isti uri, z istim signalom. Poučil je baje opazovalca na Monte Levreju, da pazi na naše signale.

»Glede signalov imam še eno prošnjo.«

»Prosim!«

»Včasih bi nam bilo nekaj šrapnelov vaše artilerije dobrodošlih.«

»Kdaj? Kako mislite? Zakaj?«

»Iz dveh ozirov. Gospoda pri poveljstvih ne sme opaziti, da ima Suganska dolina premirje z Italijo. Mir bi bil vsekakor sumljiv. Artilerija naj tudi v bodoče zmerno strelja na Carzano, zlasti pa preko Carzana v ozadje. Prijetno bi nam bilo, ako bi bil prvi strel na Carzano vselej tako uravnan, da ne bo škode na ljudeh, ki se nahajajo slučajno zunaj zavetišč. Pol minute pozneje je vsak človek na varnem. Kaverne imamo dobre, da nam lahka artilerija ne more napraviti škode. Odkar smo v odseku, nismo imeli nobenega ranjenca. — Na srcu pa mi je še nekaj drugega. Rad bi imel mir pred večnimi vizitami avstrijskih višjih poveljnikov. V tem oziru mi lahko storite veliko uslugo.«

»Pojasnite, prosim!«

»Vaše artilerije se gospodje komandanti boje. Gospodje prihajajo v rove le v dneh absolutnega miru. Kadar količkaj zažrmi, gospodov ni več.«

»Torej želite vsako jutro in vsak dan nekaj streliv?«

»Ne tako. Stvar je bolj priprosta. Mi smo si že včasih pomagali tako, da smo izzivali praske med frontama, kadar so nam javljali obiske. Dogovorimo se! Kadar koli mi javi brigada obisk višjega oficirja ali kake

komisije, ki hoče pregledati carzanski odsek, pošljem tri ali štiri ljudi v Spero, ki začno streljati. Puškarjenje v Speri bodi eni vaših baterij signal, da je treba zapreti pot v carzanski odsek. Nekaj strelcev za Telve in proti Borgu zadostuje popolnoma.«

Finzi se smehlja. »Predlog je dober in lahko izvedljiv.«

»Nam pa lahko izdatno pomaga, recimo, ako bi po kakem nesrečnem naključju odkrili našo zaroto in bi došlo do borbe med mojimi ljudmi in med Avstrijaki.«

»Ta je dobra — med vašimi ljudmi in med Avstrijaki!«

»Prosim, v tem ni nič šale. Pomislite, moji ljudje so danes vaša prednja straža na tako važnem in nevarnem mestu, kakor nobena druga italijanska straža. In svoje ljudi je treba čuvati.«

»Umel sem dobro in odobravam popolnoma vaše predloge. Vaša konstatacija mi ugaja.«

Bližava se oviram. Finzi pravi, da obišče do 26. julija generala Cadorno in mi na prihodnjem sestanku javi rezultat.

Poslavljam se od oficirske straže, ki je za ograjo. Opazivši, da sva s Finzijem zaključila razgovor, prihajajo bliže. V skupini stojimo, molče si menjavamo cigare, Finzi mi daje nekaj časopisov v roko in nato odhajamo vsak na drugo stran. Po cesti stopam proti Speri s tako trdim korakom, da bi me lahko slišale straže ob Masu do železnice. —

Kaj je to?

Nisem še 50 korakov od italijanskih ovir. Na desni strani ceste se je nekaj premaknilo in zašumelo v travi. Dve glavi sta se potuhnili. Videl sem ju dobro, Italijana sta bila. Tesno ob mestu, kjer ležita, se ustavljam, a samo trenotek, nato pa nadaljujem svojo pot, kakor bi ju ne videl. Aha! Menda pazijo! Poslali so si varnostno stražo! Ali so pa morebiti samo radovedni oficirji, ki bi radi videli neznanca, tajnostnega Avstrijaka, o katerem so že slišali . . .

»Previdnost je dobra, dokler ne spoznate, s kom imate opraviti,« tako je rekel navihani Italijan Inzif — Finzi. — —

Pri kapeli pred Spero je nekdo sedel, ki sedaj vstaja in me čaka ob cesti.

»Kdo je?«

»Mlejnek,« se javlja glas.

»Kje je gospod poročnik?«

»Pri patrolji. Dolgo vas čakamo. Gospod Kohoutek me je poslal sem h kapeli. — Ali ste bili v Striggnu?«

»Bil sem.«

»In ste govorili?«

»Govoril. — Skoči sedaj po gospoda poročnika in po njegove ljudi, da se vrnemo v Carzano!«

»Počakajte pri kapeli! Za 10 minut smo tu.« —

Patrulja prihaja s svojimi tovari jabolk. Vsi nosijo, kolikor morejo. Kohoutek obžaluje, da si ni vzel več večjih vreč.

»Danes smo imeli dovolj časa. Izbirali smo — vsaka jablana ni bila za nas. Nabrali smo si sadja, najedli se, naležali se, jedli iznova — vas pa še vedno ni bilo . . .«

Ljudje pred nama se šaliyo, češ, osvojili smo si jablane med frontama.

Novinec pravi, da je danes prvič na patrolji — prihodnjič pojde zopet.

»Ni tako hudo, kakor pravijo.« —

Zaostajam in čakam Mlejneka, ki koraka zadnji, sam. Po strmini med Spero in Castellarami se spušča navzdol, prijemajoč se za veje, da ne zdrsne po rosni travi.

»Karličku!«

»Prosim!«

»Tega mi nisi povedal, da so ti v Italiji ponujali nagrado, denar . . .«

Nisem povedal. Ni bilo važno, saj nisem hotel vzeti. Mislili so, da sem prinesel paket za plačilo — za srebro in bankovce.«

»Važno je bilo — vse je važno. Koliko so ti ponujali?«

»Tristo.«

»Lir ali kron?«

»Kron. Avstrijski denar so mi kazali.«

»Kaj si jim rekel?«

»Da ne maram denarja. Jezilo me je, hotel sem jim povedati, da bi zaradi njihovih treh stotin kron ne hodil čez fronto k njim — niti za tri tisoč.«

»Niti za njihove milijone in za noben denar. Dobro je bilo, da nisi vzел.«

»Ali vam je vse to pravil tisti mali kapitan?«

»Tisti kapitan, resnica. Meni je tudi ponujal.«

»Zde se mi kakor trgovci.«

»Kakor tatovi, ki si hočejo kupiti ljudi, da bi jim pomagali pri lopovščini.«

»Ne poznajo nas in slabo nas sodijo.« —

Kohoutek je v bližini in mrmra nekaj, kakor bi proklinjal. Pet korakov pred nama se spušča navzdol.

Razumel je menda najin razgovor. —

V Carzanu so se ljudje razšli, da razdele jabolka prijateljem po brlogih.

Kohoutkov sluga Janjić je zakuril, da skuha kavo.

Pri Kohoutku razprostiram »Corriere della Sera« z dne 21. julija. List z današnjim datumom! Iz Milana v Vicenzo z brzovlakom, nato v Strigno z avtomobilom in sedaj čitamo v avstrijski fronti v Carzanu iste časopise, kakor jih čita gospoda v milanski in rimski kavarni! Tudi »Il Popolo« je tukaj in najnovejša »Stampa.«

Kohoutka zanima moje poročilo o pogovoru v Strignu. Dve točki mu ne ugajata: prvič mišljenje o avstrijskem vprašanju, dvom o razpadu Avstrije, ki jo čuvajo baje velesile, drugič mišljenje o nas, češ, da se damo morebiti plačati . . . »Bogve kako dobrega mnenja ti-le gospodje nimajo o nas!« —

Nato sestavljava poročilo o naši »oficirski patrulji« za brigado. Obširno poročilo obsega skico in

popis italijanskega odseka pri Strignu in navaja utrjena oporišča, stojišča ponočnih vedet, strojnih pušk itd. Vse se strinja s fingiranimi navedbami, koje že imajo pri brigadi kot rezultat zadnjega Mlejnekovega podjetja.

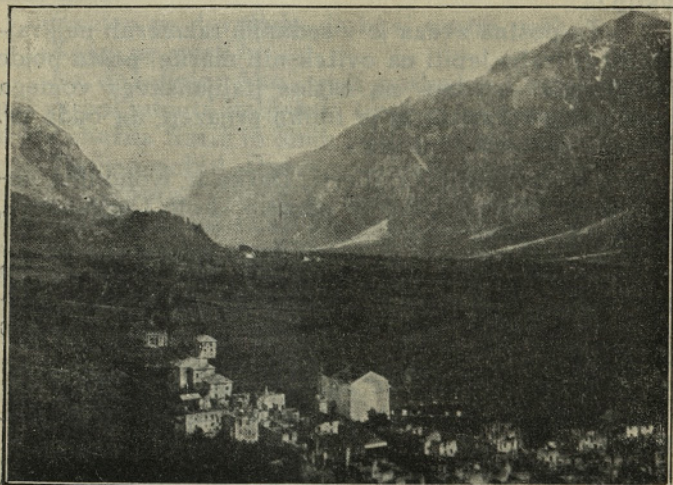
»Patrulja poročnika Kohoutka je prestopila sovražnikove ovire na točki 548, pregnala vedeto, ki je še utegnila zbežati, toda pustila je puške, stolček in časopis »Stampa« z dne 20. julija. Stol, puško in časopis je poročnik Kohoutek prinesel v Carzano. Stol je prešel v inventar 4. čete, puško in časopis prilagamo poročilu.« —

Podpolkovnik je pohvalil Kohoutka osebno, ko mu je prinesel tri dni pozneje kot oficirski sel bataljonske spise v Piagarò. Zadovoljno se je tolkel z jahaško palčico po novih usnjenih gamašah in kazal na steno, kjer je visela njegova karta »Feindesevidenz« z zarisanimi italijanskimi položaji. Nove rezultate Kohoutkove patrolje si je bil na karti debelo začrtal z rdečim svinčnikom. Omenil je, da sedaj lahko vsak človek vidi dejstvo, koliko nam koristijo spretne oficirske patrolje. Pravil je:

»General je zahteval »Stampo«, da jo čita. Pri nas bi nihče ne bil verjel, da dobivajo italijanski vojaki časopise še istega dne na fronto. Kako je le možno, da jih dobivajo tako hitro? Menda jim privažajo pošto z avtomobili. — Za nas je datum tega časopisa velike važnosti, ker dokazuje, da ste v istini prestopili italijanske ovire, udrli v njihove brloge in jih izropali. Tega le dejstva ne morejo tajiti in tako morajo ceniti tudi vse ostale podatke vašega podjetja. — Mnogo zanimivega je bilo v vašem poročilu. Pomislite na primer na stol! Lopovi so si uredili v Strignu svojo službo, kaj ne? Jako udobno! Zvečer pojdem na stražo — kje je moj stol, da si ga vzamem s seboj . . .! Prosim, vedeta sedi na foteljih, in čita prekrižanih nog časopise, kakor bi ne imela nikakega respekta pred nami! No, ako bi bil jaz njegov poveljnik in bi ga zalotil na vedeti v takem položaju!« . . .

V Carzanu vidiš tajno mravljišče. Dela je dovolj. Posli nas podžigajo. Nabiramo vse, kar bi utegnilo zanimati italijansko vrhovno komando, prepisujemo in rišemo skice.

Življenje se pa na videz ni izpremenilo. Po večerih igra s Knottom šah, popoldne včasih v večji družbi partijo taroka. Dr. Turoid, poročnik Hanisch,



Scurelle in grad Ivano.

nadporočnik Ertl in še drugi Nemci radi zahajajo v carzanski park. Sami dobri ljudje!

Poveljnik 3. in 2. čete, Tandler in Dašek prihajata sumljivo često po rovih v Carzano, a vselej dopoldne, ko še spe tisti oficirji, koji ne smejo slišati naših pogovorov. Tudi poročnik Hopp, nečak dr. Edvarda Beneša — bataljonski pionirski oficir — zahaja iz Telv v naš park. Ko sem ga prvič opozoril, naj piše domov, da mu pošljejo, kar imajo sporočiti stricu Edvardu v Pariz, me je gledal kakor neverni Tomaž.

»Da, da, vse, kar mu hočete poslati, bo tekom štirih, petih dni v njegovih rokah v Parizu.«

»Po kateri poti?«

»Praga — Carzano — Strigno — Vicenza — Torino — Pariz po posredovanju tukaj navzočega začasnega komandanta V. b. h. 1. in po blagohotnem posredovanju vrhovnega komandanta Njegove Ekscellence generala Cadorne.«

Hopp ni vedel, ob čem je. »Ali ste že s Cadorno vkup?«

»Ta poštna zveza je v sedanjih razmerah najkrajša. Ni ti treba lepiti na ovitek niti marke, pošta pojde iz Vicenze uradno na naslov italijanskega vojnega izaslanika v Parizu, ki je toliko prijazen, da odda dr. Benešu pošto, ki mu gre.«

V navzočnosti Tandlerja, Daška in Kohoutka pojasnujem Hoppu, kako je naraslo »kolo Carzancev«, ki ima že zvezo z Vicenzo.

Hopp ne more spati prvo noč, tako ga je novica prevzela. Drugo jutro je pa že zopet pri meni v Carzanu in vprašuje, kdaj mu odnesem v Italijo poročilo za strica.

»Napiši in daj! Dne 26. t. m. oddam pošto.«

»Kdaj je pa zopet prihodnji uradni dan po 26. t. m.?«

»Vsak teden po enkrat, včasih po dvakrat.« —

Italijanska artilerija tipa 24. julija s preciznimi strelji najprej pred straže, nato v Scurelle in Castella-re, nazadnje na Carzano in v ozadje. Videti je, da nas top opozarja, naj se poskrijemo, da si izmeri distance. Baterija ima nova navodila in točne podatke o našem odseku. — Neki manjši top mi odslej večkrat neusmiljeno praši po Carzanu in sicer tako, da se avizira z visokim šrapnelom nad parkom; pred drugim šrapnelom, ki sledi takoj, se zatekamo za debele kostanje. Posledica je, da ni več toliko nevabljenih gostov k nam in da poseda moj sosed nadporočnik Ertl rajši pred svojim brlogom nego pri meni v parku. Tu ima kaverno in zato se mu zdi doma varneje. —

Bošnjaki 4. čete so imeli navado, da so si popoldne snažili puške na castellarski straži. V fronti ne rabi nihče vrvico in platna v to svrhu, ker je mnogo priprosteje izstreliti dve patroni in puška je snažna. Kdo bi se mučil pol ure z vrvico! Včasih si slišal tudi spodaj pod Carzanom pokanje pušk. Hodili so k Masu in streljali v vodo z istim namenom. Sedaj pa opazujejo nekaj novega. Naredniku Mlejneku pravi korporal Zilić:

»Italijan ne dovoljuje, da bi si snažili puške.«

»Kako ne pusti?«

»Ne dovoljuje. Ako počí puška v Castellarah, imaš za pol minute italijanski šrapnel v Carzanu. Včeraj sta snažila Suzić in Šinik puške, za moment nas je hotel Italijan pobiti. Danes so hoteli drugi snažiti pri mostu. Korporal Pendić je napovedal pregled pušk svoji desetini in vsi so šli k mostu. Džigerović je prvi pri mostu in strelja v zid. Drugi se smejejo. Džigerović slabo strelja — dva metra od tarče se je zakadilo. Pa se niso dolgo smejali — rrrum! — prvi šrapnel — rrrum! drugi šrapnel. Samo béži, samo béži! Niti eden nima snažne puške, edini Džigerović ima. Boga mi, nihče noče več snažiti puške.«

V fronti so in se bojijo streljati!«

»Kako naj streljaš? Ti se skriješ, drugi dobi na glavo. Nekaj drugega je, ako Italijan sam strelja, in nekaj drugega, ako ga ti dražiš in si kriv, da ti pogine prijatelj.«

Mlejnek, ki je sedaj četni narednik, odreja četi, da odgodi snaženje pušk do prihodnje akcije, ko bodo streljali oni, koji imajo zarjavele cevi. —

* * *

Zvečer 26. julija pravim poročniku Knottu: »Polnoči nameravam pregledati prednje straže onstran potoka. Ako bi me kdo v večernih urah klical k telefonu, oglasi se ti mesto mene in javi, da bom o polnoči ali kmalu po polnoči že doma. V nujnem slučaju me najde telefon morebiti nekje pred desnim krilom, pri stražah 1. ali druge čete.«

Odhajam z zavitkom v žepu. Sluga Chválek mi je prišil na notranji strani bluže 20 cm širok in 25 cm globok žep za akte. —

Prvotno sem jo nameraval mahiniti sam po tajni poti s castellarske skale mimo cerkve sv. Valentina, toda rosa je tako velika, da ni vredno truda. Za Scurellami bi moral plezati po strmini zopet navkreber, po visokih terasah in po travi, ki je višja nego jaz. Pojdem rajši naravnost mimo Spere po cesti.

Na castellarski straži govorim s skrbnim podnadrednikom Bebanićem. Pripovedujem mu izmišljeno vest:

»Brigadi je nekdo javil, da vrtajo Italijani pod zemljo proti Speri. Moralo bi se kaj slišati, ako je istina. Motor ne more vrtati brez šuma.«

»Tu nismo slišali,« pravi Bebanić.

»Ne morete slišati. Morali bi iti v Spero poslušat.«

»Kdo pojde?«

»Jaz bi šel,« mu odgovarjam.

»Sam?«

»Sam ne smem iti. Daj mi dva spremljevalca.« —

Bebanić mi daje dva mladiča, muslimana, ki me gledata, kaj jima povem.

»Daleč ne pojdemo. Ni se treba bati.«

»Ne bojiva se,« trdita spremljevalca Kahrić in Tursinović

»Samo 200 korakov pojdemo poslušat, kaj pravi zemlja. Zemlja nam mora danes nekaj povedati. Brigada pravi, da imajo Italijani stroj, s kojim vrtajo pod zemljo dolgo luknjo kakor tunel iz Strigna v Castellarre. Ako je istina, potem je nevarno za naše straže na Castellarah. Kaj bi bilo, ako bi nam navrtali luknjo pod noge in prižgali pod nami dinamit? Počilo bi strašno, kadilo bi se visoko kakor je Civaron in naši ljudje bi leteli v zrak, noge posebej, glave posebej in čreva posebej. Tega ne smemo pustiti. Zato gremo za Spero poslušat.«

Bošnjakoma ugaja jasen smoter našega podjetja. Korakamo počasi in previdno.

»Tri ure bomo ležali in poslušali. Tu ob cesti ostane eden. Ako ni nič slišati, počakaš in poslušáš iznova. Mogoče začnejo vrtati ob 10. uri, mogoče ob 11., mogoče o polnoči. Tu ostaneš ti, Kahrić Muharem!«

Muharem umeva in že leži in pritiska uho ob zemljo.

»Ne čuje se.«

»Večkrat poslušaj, dokler se ne vrneva z Mustafa!«

Tursinović Mustafa koraka z menoj 100 korakov dalje. Mustafa šteje sam korake in se ustavlja točno po 100 korakih. Kakor je videl Muharema, tako dela tudi on. Legel je, porinil puško pred glavo in položil uho na zemljo. Pravim mu:

»Jaz pojdem še 100 korakov dalje in bom tam poslušal. Tu me počakaš, da te najdem. Lahko si nabereš tudi jabolk, toda tiho, da te nihče ne sliši. Potem se vrnemo vsi skupaj na Castellare.«

»Razumem.« —

Ni še ob desetih. Prišel sem nekoliko prezgodaj. Italijanska straža me ustavlja. Nobenega oficirja ni pri ovirah. Puške ropočejo po železju in nekdo zove:

»Chi va lá?«

»Sottufficiale,« pravim, spoznavši, da so nepoučeni ljudje na straži. »Parlamentario austriaco.«

Mož nekaj kliče, a tako naglo, da ga ne morem razumeti. Pravim zopet:

»Caporale. Parlamentario.«

»Dietro front!«

Moram se torej obrniti. — Slišim, da teče eden izmed njih nazaj, da javi prihod avstrijskega poslanca. Pred napetimi puškami je neprijetno čakati četrť ure. Večnost se mi zdi. Oficirjev še ni in nihče se mi ne približa, niti mi ničesar ne kliče.

Končno so tu.

Oficir govori pri Italijanih in puške se dvigajo z železnih ovir.

Obračam se počasi in naznanjam v svoji slabi italijanščini tako glasno, da me slišijo vsi:

»Poslanec Rdečega križa prinaša legitimacije v boju padlih Italijanov.«

Oficirji vedo, čemu jim javljam tako. Odpravljajo stražo, da prevzamejo legitimacije sami.

Tudi Finzi je tu.

Govoril je baje že s Cadorno in ga izkušal prepričati, da Avstrijci ne nastavljajo nikake zasede, temveč da lahko zaupa poštenosti našega mišljenja in dela.

»Vrhovna komanda je v teh tednih močno zaposlena z obrambnimi pripravami zoper grozečo ofenzivo na Krasu. General Cadorna vidi na soški fronti veliko nevarnost in se doslej ni utegnil osebno temeljito in intenzivno pečati z vašim suganskim projektom, ki je za vrhovno komando v tako resni dobi le sekundarne važnosti.«

»Baš zato bi bilo potrebno opozoriti vrhovno komando, da lahko Avstrijcem popolnoma zmeša račune in jim vobče onemogoči veliko nameravano podjetje ob Soči, ako se loti tirolske fronte — pravočasno in z dovoljnimi močmi. Tako odrine težo vojnega pritiska s Krasa, kjer Italiji ni mogoče doseči izdatnih uspehov, na Tirolsko — in tukaj so nam uspehi zasigurani.«

»Razumel sem vas in se strinjam z vami.«

»Ali torej ni pogrešek, če odlagate z delom pri nas?«

»Bodite uverjeni, da izvršimo tudi sugansko podjetje. V to svrho želim, da mi odgovorite na nekoliko vprašanj, ki sem vam jih začrtal tudi na papir. Potrebne so mi informacije.«

Ob drobni električni lučki mi čita vrsto vprašanj, na katera želi pojasnila do prihodnjega sestanka. Dotični list naj si dobro shranim. —

Nato navaja govor na notranje razmere v Avstriji. V Italiji so baje o dogodkih, ki se vrše v Avstriji, precej dobro poučeni. Avstrijsko časopisje dobivajo v Italijo preko Švice.

»Nas Italijane zanima,« pravi drobni kapitan, »kak odmev je prihajal k avstrijskim vojakom na fronto ob procesu dr. Viktorja Adlerja.«

»Čitali smo zagovor tega moža.«

»V katerem listu?«

»V »Arbeiter-Zeitung« sem čital. Tudi drugi listi so prinašali poročila.«

»In kaj pravijo oficirji?«

»Avstrijski oficirji malo mislijo in niti ne čutijo, da je Adlerjev zagovor strašna obtožba vojaške diktature, koja vlada v Avstriji izza leta 1914.«

»Na ta način ni izzval proces nikakih debat med vami?«

»Kdor avstrijsko čuti, obsoja Adlerja kot zločinca in ne misli o duševnem povodu njegovega atentata. Revolucijonarci pa zasledujejo take dogodke z veliko pozornostjo in jih umevajo, toda nihče se ne upa govoriti.«

Finzi nekaj premišljuje. Pravim mu: »Kolikor je meni znano, smo gojili revolucijonarno idejo pri nas edino v gimnastičnih društvih.«

»To je pa zanimivo! Tudi vi imate gimnaste, ki so revolucijonarci? To je bilo nekdam pri nas tudi. Vi ste gimnast?«

»Da. »Sokol« se zove naša organizacija.«

»Zdaj že vem. Spominjam se, da, sokol! — Ali je močna ta vaša organizacija?«

»Pri nas je še razmeroma slaba. Bilo nas je okroglih 10.000.«

»To je mnogo.«

»Čehi so pred nami. Tam so prekoračili 100.000.«

»Saj se poznajo rezultati v vojni. Čehi so mnogo agilnejši revolucijonarci nego vaši Jugoslovani. Torej vi ste tudi Sokol! Zdaj vas bolje razumem.« — Finzi nadaljuje:

»Da molče vojaki, temu se ne čudimo toliko, ako vpoštevamo sijajno nemško vojaško organizacijo, pač se pa čudimo, da politični voditelji ne dajejo nikakih krepkih izjav. V Italiji ali v Franciji je drugačno ljudstvo in tam bi vlada in vrhovna komanda ne mogla

delati vsega po svoji glavi brez ozira na parlament in narodne zastopnike. Naši narodni zastopniki zasledujejo vsak dogodek in ga pretresajo na skupščinah. Tudi je izključeno, da bi vlada razgnala parlament in delala brez njega leta in leta, kakor je bilo v Avstriji. Tam se nihče ne gane in lepo ponižno čakajo vsi, kaj bo. — Nемеc Adler je postal nevoljen in je izrazil svojo misel z atentatom. Ali imate Slovani v Avstriji enega Adlerja?«

V tem oziru ne morem drobnemu Italijanu ugovarjati. Opozarjam ga pa, da je bil baš Jugoslovan, ki je povedal v Sarajevu 28. junija 1914 najodločnejšo besedo Habsburžanom, in še na drug pojav, ki ga je Italijan prezrl: na Kvapilov manifest s 120 podpisi češkoslovaških pisateljev in umetnikov, kojega so oddali letos spomladi, sredi meseca maja — predsedniku parlamentarne zveze.

»Morebiti je tako, da so se ganili pisatelji in učenjaki, zato je pa tembolj žalostno, ako se politiki skrivajo.«

»V zadnji dobi imamo tudi izjave političnih skupin.«

»Ali mislite proglas čeških politikov? Kaj so rekli? Rekli so, da so Čehi veja slovanskega drevesa, ki želi ostati pod habsburško dinastijo. To je isto, kakor deklaracija deputatov Greka in Koroseka.«

V prvem trenutku se ne morem domisliti, kaj hoče.

»Katera deklaracija?«

»Ali ne poznate majske deklaracije? Za avtonomijo Jugoslovanov pod vlado Habsburgov?«

Aha, že vem, kaj misli. Imenoval je prej po svoje dr. Kreka in dr. Korošca.

»Poznam oba deputata in čital sem o naši deklaraciji v dunajskih listih. Naših slovenskih in hrvatskih listov ne dobivamo na fronto, kadar je v njih kaka važnejša politična vest. V dobi po majske deklaraciji smo bili kakih 12 dni brez pošte; pozneje je prinašala »Arbeiter-Zeitung« opazke, iz kojih smo sklepali, da so podali slovenski in hrvatski poslanci v dunajskem

parlamentu dne 30. maja izjavo, podprto z mnogimi tisoči podpisov. Po tej izjavi je program naše narodne politike združitev vsega jugoslovanskega ozemlja pod vladu Habsburžanov.«

»Ali ste se vi zanimali za politiko?«

»Nacijonalnopolitična vprašanja so me zanimala.«

»Ali pripadate stranki dr. Koroseka?«

»Ne pripadam.«

»A deklaracija je vsenarodna, ne samo stranke dr. Greka in Koroseka, torej jo priznavate tudi vi, kaj ne?«

Kako me izkuša!

»Ne, dragi gospod! Ako bi jo priznaval, potem bi ne mogel zdaj naprimer konferirati z vami. Izjava hoče vezati naš narod z Dunajem, a Dunaja nacijonalisti ne priznavamo za svoj forum. Ne smete prezreti konca izjave, one važne točke, ki govori o Habsburgih!«

»Kako bi precizirali vi, ki ste nacijonalist, svoje stališče k deklaraciji, koja nosi podpise vseh Jugoslovancev brez ozira na stranke?«

»Nacijonalisti lažejo, ako podpisujejo tako deklaracijo. Podpisujejo nekaj, a mislijo avtonomijo brez Habsburžanov, tega pa v Avstriji ne morejo povedati, dokler je Avstrija živa in močna. Dostavek o habsburški dinastiji je iz taktičnih razlogov potreben, da bi vlada ne imela povoda za persekucije in da si pridobe podpise tudi med neinteligentnimi množicami ljudstva.«

»Z drugo besedo bi rekli, da vodijo jezuitje jugoslovansko politiko v Avstriji. Inače mislijo, inače izjavljajo! To ni dobro znamenje.«

»Oni, koji so izjavo sestavljali, morebiti tako mislijo, kakor so povedali. Revolucijonarna misel, da se moramo rešiti Habsburžanov, je v našem ljudstvu le malo razširjena. Umljivo je, da naši poslanci ne morejo in ne smejo podajati radikalnih izjav o zahtevi narodne samostojnosti. Take izjave, ki imajo protiaustrijsko smer, podajajo lahko šele, kadar so izven oblasti Avstrije. Za revolucijonarne nacijonaliste ni forum Dunaj.«

»Temveč Corfu?«

»Prosim, zakaj Krf?«

»Tu sem vam prinesel poročila italijanskih listov o sestanku vaših in srbskih politikov na otoku Krfu. Videli boste, kako se v Italiji poroča o vaših vprašanjih. Supila sem poznal, Trumbića še ne poznam. Sedaj je advokat Trumbić iz Splita vaš zastopnik?«

»Da, takozvani Jugoslovenski Odbor.«

»Baš za Odbor je podpisal dr. Trumbić krfski pakt.«

»O paktu ne vemo ničesar. Prosim, kaj je s tem paktom?«

»Ne morete vedeti, ker se je konferenca vršila v zadnjih dneh. Sicer pa mislim, da vaši listi v Avstriji ne bodo smeli pisati o paktu. V »Corriere della Sera« boste čitali. Pašić kot zastopnik Kraljevine Srbije in dr. Trumbić kot predsednik Jugoslovenskega Odbora sta se zedinila: da bodo po vojni tvorili Srbi, Hrvati in Slovenci skupno kraljevino pod srbsko dinastijo, da bodo vsi narodi in vse vere ravnopravne in da bo obsegala ta nova država vse ozemlje, kjer žive Srbi, Hrvati in Slovenci. — Kaj pravite k temu paktu?«

»To je program, ki ga priznavamo. Ta program živi v srcih vseh naših nacionalistov.«

»Vi se torej izrekate za krfski program?«

Mislil sem si. Mi, ki stojimo ob strani, vidimo v vaših programih veliko neenotnost. Tudi krfski pakt ima hibe — ker se ne ozira na vojne rezultate in na besedo velikih držav, ki bodo imele ob sklepanju miru več govoriti nego revolucionarni begunci majhnih plemen, notabene plemen, ki stoje notorično in po ogromni večini v vojni na strani Avstrije. Taki pakti so torej problematskega značaja — recimo akademskega značaja. Ali ni tako?«

»Da je neuko ljudstvo v avstrijskem taboru na fronti in deloma tudi s srcem, ne sme biti vam, ki poznate Avstrijo, nič čudnega in obsodbe vrednega. Saj je vaše italijansko ljudstvo, kolikor ga je v Avstriji, tudi orijentirano tako, da ima iredenta intelektualcev težko delo. Ta položaj je začasen in se baš v sedanji

dobi obrača na bolje, rezultati vojne pa itak izpreme-
ne vse. Kakor izjavlja Italija, da hoče svoje avstrijske
rojake združiti z italijansko narodno celoto in izvršuje
ta program že 70 let, tako vidimo v Srbiji isto ulogo
glede Jugoslovanov«.

»Italijani smo eden narod«.

»I mi smo eden narod. — Ako se zde vam danes
besede krfskega našega dogovora brez vrednosti —
meni se ne zde. Študirati hočem dogovor in ga tajno
spraviti tudi domov, prijateljem v Avstrijo, ki so iste-
ga mišljenja kakor jaz.«

Saj v vašem ljudstvu ni ideje in želje po združitvi
s Srbi in Hrvati!»

»Gospod, motite se! Ta ideja je pri nas že stara,
toda v Avstriji ni mogla priti nikdar do izraza.«

»Da, poedinci, idealisti, poetje se menda pečajo
tajno ali javno s to idejo in postajajo takozvani na-
rodni mučeniki, ako jih policija preganja in zapira. A
to ni nikako narodno gibanje. — Dokler ne bo med
Slovani narodnega gibanja proti Avstriji, tako dolgo
ne bodo imele težnje idealistov nikakih uspehov. —
Zdaj je vojna. V tej vojni ne igrate revolucionarci ni-
kake vloge. Nekateri pa že poizkušajo, da bi dosegli
od antantnih držav — pomislite — oficijelno prizna-
nje kot enakopravna vojna sila. Tega vam nihče ne
da, prvič, ker vaši narodi v resnici niso revolucionar-
ni, drugič, ker imajo zavezniki še vedno v mislih se-
paratni mir z Avstrijo. K temu prihajajo povrh še lo-
jalne izjave Čehov in Jugoslovanov v Avstriji, ki vam
močno škodujejo. Avstrijski dopisni urad pošilja vaše
izjave v inozemstvo in plačuje švicarskim časopisom
in agentom, ki jih širijo dalje po svetu. — To so vzro-
ki za mojo trditev, da je vaš krfski program neizvr-
šljiv, dokler se razmere v vaših narodih ne izpreme-
ne in dokler svetovna diplomacija ne sankcionira va-
ših internih dogovorov.«

Drobni Italijan govori neprijetno. Čutim, da je v
srcu nasprotnik jugoslovanskega narodnega pokreta
in da zagovarja vedoma ali nehote italijanske aspira-
cije, koje se križajo s programom ujedinenja vseh Ju-

goslovanov v enotno državo. Toda sedaj ni časa za polemiko, v kateri bi itak moral jaz podleči, ker možček ni običajen oficir, temveč diplomat gladkega jezika in mnogo boljši poznavalec sedanjih razmer nego jaz.

»Za diplomatsko stran dogovorov se zdaj kot vojak ne morem brigati, tako daleč niti ne vidim. Jaz sem vojak, človek za delo in podjetnost, ki delam zgolj po instinktu. Instinkt mi pravi, da se je treba boriti proti Avstriji, kar je naša prva dolžnost. Isti instinkt mi pravi, da dosežemo samo po razbitju Avstrije narodno samostojnost v zmyslu pakta, o kojem ste govorili.

V tem oziru delamo isto, kar Čehi, z istimi, to je paralelnimi cilji.«

»Vi govorite tako prepričevalno, da bom menda revidiral svoje prepričanje.« — —

»Čehi imajo tudi mnogo inteligentnih zastopnikov v inozemstvu in med njimi priznane kapacitete.«

»Kakor profesorja Masaryka, kaj ne?«

»Da.«

»In profesorja Beneša?«

»Da, Beneša. Njemu bi rad poslal pismo. V bataljonu imam njegovega nečaka, oficirja Hoppa. Dr. Beneš je predsednik ali tajnik Narodnega sveta Čehoslovakov v Parizu. Ali mu morete poslati v Pariz pismo, ki je v zavitku med akti?«

»Pošljem.« Finzi odvisa zavitek in pregleduje oblički vsebino. Pismo za dr. Beneša je v zavitku.

»Pismo pojde takoj jutri v Pariz.«

»Hvala!« —

»Ali imate vi, Paolini, kakega znanca v Italiji?«

»Nimam, mislim, nikogar. Med ujetimi Avstrijci jih je nekaj v Italiji, ki jih poznam.«

»Ali hočete s kom korespondirati?«

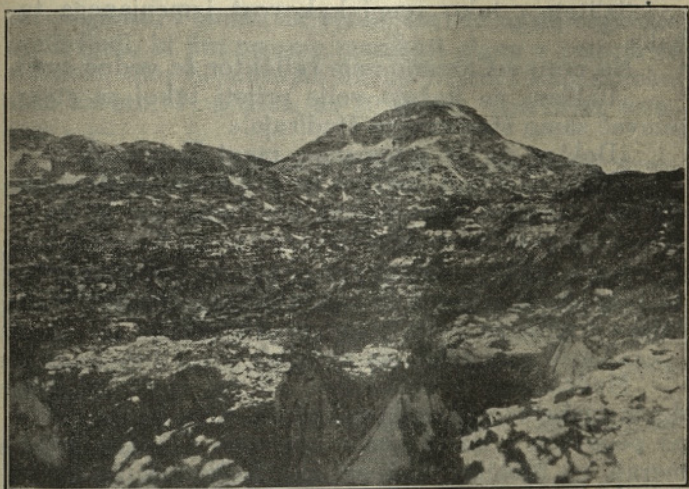
»Hvala! Sedaj nočem pisati zaradi avstrijske špijonaže, ki je razširjena po vseh taboriščih.«

»Ako boste imeli vi ali kdo izmed vaših prijateljev kaj na srcu, izvolite se poslužiti mojega posredovanja — vse vam rad storim.«

»Hvala, ne bo treba.« —

Dvoje ali troje granat, ki so počile tekom najinega razgovora na višinah nad Civaronom pri Cimi Dodici, so spomnile mojega italijanskega tovariša, da bi moral za italijanski generalni štab dobiti še nekaj informacij o utisu minulih podjetij na Ortigari in pri Cimi Dodici. Obljubil sem mu obširno pismeno poročilo s prilogami o avstrijskih izgubah.

Finzi mi izroča nekaj časopisov. —



Cima Dodici.

Ob slovesu si zopet menjavamo z oficirji cigare in nato odhajam naglo k svojima dečkoma, ki poslušata, če Italijani vrtajo s strojem. Mustafa in Muharem me čakata vsak na svojem mestu.

»Hodili smo zaman. Ničesar ne čujemo. Brigada se boji, mi se ne bojimo.« —

Vračam se s patroljo po najkrajši poti domov. Opažam, da dečka nista samo poslušala, ker si vlečeta polni torbi sadja.

Italijanski reflektor nam sveti tako krasno in mirno kakor električne luči na velikomestni ulici. —

Na tretji straži sedi poročnik Kohoutek in čaka. Bilo je dogovorjeno, da pride dotod naproti. Prižigam mu italijansko cigaro. »Minghetti,« pravim.

Kohoutek posluša moje poročilo, vleče dim in suče med prsti cigaro.

»Ali je minghetti specijaliteta?«

»Ne vem.«

»Ljubša mi je avstrijska »kratka«, nego njihova spćijaliteta,« tako ceni kakovost izmenjanega tobaka.

Na potu v Carzano nam reflektor še vedno sveti.

»Italijani ne kažejo volje prijeti takoj za stvar, temveč samo študirajo in študirajo.«

»Dokler ne bo prepozno«, meni Kohoutek.

»Njihovo vojno vodstvo ne pripisuje začrtani akciji one važnosti, kojo vidimo mi. Znano jim je, da se pripravlja avstrijsko-nemška ofenziva na Krasu in tam je vezana njihova pozornost. Tam je Cadorna butal že tolikokrat z glavo ob zid, tukajšnje planinske tirolske fronte pa noče resno vpoštevati.«

»Ko bi vsaj rekli, da nočejo!«

Medpotoma premišljuje, ali naj sporočim mlademu češkemu prijatelju uničujoče utise, ki me tlačijo po pogovoru z Italijanom o notranjih avstrijskih razmerah. — Molčim rajši, saj ima Kohoutek že dovolj drugih skrbi. —

S Kohoutkom imava oba pravo na 14 dnevni dopust. Meni v teh razmerah ne kaže zapustiti bataljona, dasi me z vso močjo vleče domov, da se poslovim od svojcev. —

»Kohoutek, časa je še dovolj — lahko odideš na dopust!«

»Ako pa v tej dobi akcija dozori, kaj potem?«

»Sodeč po slabotnem začetku mislim, da se ves mesec avgust ne gane nič. Počasi se bodo pripravljali in nas ta čas izrabljali v informativne namene, dokler bodo mogli. Zoper to bi ne imel nazadnje nobenih pomislekov, dokler živim v nadi, da se nam sunek ven-

darle posreči. Sedaj čakamo, ko dalje ne moremo. Tí pa odskočiš na nekaj dni domov.«

»Zakaj pa vi ne greste na dopust, ko smatrate, da je še čas?«

»Ali morem? Sedaj se ne smem niti za dan umakniti iz fronte, ko me kličejo Italijani po dvakrat in večkrat na teden preko fronte. V tem posebnem poslu me ne more nihče nadomestovati.«

»To je resnica.«

»Nade pa tudi nisem izgubil, da se stvar kmalu začne gibati. Pomisli na veliko število naših organiziranih ljudi, ki jim ne sme manjkati glava z ozirom na možnost, ako bi slučajno ali po nesreči kdo zavohal našo zaroto. Ti pojdeš, za 20 dni se vrneš, jaz ostanem.« —

Drugo jutro pošiljam brigadi Kohoutkovo prošnjo za dopust.

9.

Dne 1. avgusta je razsajala strahovita nevihta po južnem Tirolskem. Na drevju in v rovih je bilo mnogo škode. Po hudourju je narastel Maso, izstopil do starih kamenitih jezov, odnesel vse tri mostove in vobče vse brvi.

Naslednjega dne je podpolkovnik v Carzanu, da si ogleda škodo.

Za poizkušnjo, kako je Finzi poučil svoje artileriste, aviziram Italijanom obisk. Umeli so in jeli obdelovati rove in zaledje. Podpolkovnik Vidale je pa mož drugega kova nego večina višjih oficirjev. V toči šrapnelov ga moram spremljati iz Carzana do železnice ob Masu in ves čas je poln humorja.

»Lopovi streljajo kar neprijetno dobro.«

»Videli so vaš in vedo, da je nekdo višji v rovih.«

»Kako morejo vedeti?«

»Pokazali ste se v Carzanu, kjer nikdar ne opazijo človeka. Poznajo pa lahko tudi po hlačah in po čepici. Pri nas morate nositi fes, gospod podpolkovnik!«

»Ogleduje se po svojih lepih jahalnih hlačah, tolče se s palčico po gamašah in si naravnava čepico na glavi. Dobro mu deje moja opazka, da so ga spoznali. »Lopovi imajo oči!«

»Zgoraj na Levreju sedi njihov artilerist z izbornim aparatom, ki ne dela nič drugega, samo v Carzano zija. Saj se niti kopat ne moremo iti, takoj so šrapneli tu!«

»Ali veste, kje tiči?«

»Jok.«

»Škoda. Izkuril bi rad jazbeca iz dupla. — Vraga, danes so neprijetni! — Glejte, kako Kimla skače!«

Težka granata je udarila pred nama v bližini poveljstva 1. čete, kjer sta ležala nadporočnika Jirsa in Kimla. Zračni sunek je bil tako močan, da me je pritisnil ob zid. Kimla je s petimi dolgimi skoki utekel v svojo betonsko luknjo, točno v trenutku, ko je tresnilo. — Jirsa je zagledal podpolkovnika in mene, pogledal prihuljeno, kod frči železje, sedaj se pa ravna in salutira pred vhodom v Kimlovo luknjo.

»Gilt's mir oder gilt es dir?« vprašuje podpolkovnik odzdravivši.

»Italijanski ekrasit slabo diši!« pravim.

»V taki bližni ekrasit ni prijeten,« odgovarja podpolkovnik.

»Kaj ekrasit, gospod podpolkovnik?« meni Jirsa. »Tega bi še prenesel, toda granatinega dna se bojijo moje kosti, ki jim železo škoduje. Vas menda pozdravljajo, gospod podpolkovnik.«

»Ali vas! Kaj ste delali?«

»Nič. Ležala sva s Kimlo, ko je tako lep dan, in gledala sva, kako so streljali na Carzano. Zdaj so že tu. Kimla pravi, da ne mara več ležati.«

»In vi tudi ne.«

Kimla se je v tem že pomiril v svojem brlogu in prišel gledat, s kom Jirsa govori. Bil je presenečen. — Po zraku tuli druga granata.

»Kimla, dovolite, da pridemo malo k vam,« pravi podpolkovnik in za mah smo vsi pod težkim betonskim krovom, na katerem leži poldrugi meter visoko

kamenja. Krepka eksplozija tukaj ne učinkuje kakor zunaj.

»Kimla, vam se vidi na licu fotografija one prve granate,« se šali podpolkovnik z bledim nadporočnikom.

»Ko pa ne dajo miru!«

»Miru bi vam morali dati? Da, če bi si Italijani dali kaj dopovedati! Stopite na zid in zakličite v Agnedo, da hočete zdaj malo počivati v senci ciprese ali akacije ali kako drevje pač imate tu!«

Dobre volje je in sedi pol ure. Kimli smo izpili pol steklenice konjaka, česar je skopemu gospodarju nekoliko žal. —

* * *

Podpolkovnika spremljam dalje po odseku in se vračam k nadporočniku Jirsi z namenom, da ga pritegnem v zaroto.

»Žal mi je bilo, da so tudi nate streljali? Granate sem naročil samo za brigadirja.«

»Kako? Naročil?«

»No, Italijanom sem naznanil, da imamo gosta na obisku, in sem jih naprosil, naj store tudi oni nekaj, da bo sprejem dostojen.«

»Čemu mi to praviš?« me vprašuje z naglasom, ki kaže, da nima rad praznih šal.

»Saj pravim, da se ti hočem opravičiti. Ne govorim v šali, temveč resno. Z Italijani imamo zvezo.«

Pojasnjujem mu namen zarote in vse, kar mora vedeti. Jirsa je brez dvoma odločen Čeh, sposoben za vsak upor, toda Mlejnekova zgodba se mu zdi preveč romantična in moje pripovedovanje mu je predebelo.

»Vse je lepo, a jaz ne verjamem niti trohice.«

»Prav je tako. Verjameš, ne verjameš — samo molči o tem. Kimla, tvoj najbližji sosed ne sme slišati ničesar, ostali tvoji sosedje ničesar. Kadar bo čas, zvedo vsi, koji so Slovani in vredni zaupanja.«

»Tvoja povest je preveč nevarna za pripovedovanje.«

»Pojdeš z menoj ob priliki? Hočeš?«

»Kam?«

»K Italijanom. Tako na razgovor s Cadornovimi štabnimi oficirji ali pa k tovarišem nasprotnega 136. infanterijskega polka.«

»Pa poslušaj, prijatelj, ali je vse to resnica?«

»Resnica. Tu moja roka!«

»Dobro. Pojdem. Kdaj?«

»Še ta teden«

Študijska knjižnica Ptuj

Prihajava v carzanski park. Razpravljam o potrebi, da se zarota razširi v prihodnjih tednih na vse inteligentne bosanske in češke podoficirje, najprej pa na vse slovanske zavedne in odločne oficirje. Jirsa kima večkrat, da je tako, dasiravno še v njem samem ni prave vere.

»Naših artileristov bo škoda. Dašek, Tandler, Hopp — najboljši dečki — bodo morali odriniti od bataljona k artileriji, vsi po vrsti. Omelka je že šel, Žandarje so nam istotako vzeli. Moramo jih nadomestiti. Razen tebe, Kohoutka, Zelenega, Horáka, Martinca in Nemečka nam ostajajo izmed oficirjev še Čada, Mader, Krajnik in Maštalka, izmed narednikov in podoficirjev so pa sposobni za izvedbo težjih nalog le nekateri: Liška, Pajger in Levc iz 3. čete, Sedlecky iz 1. čete, Čačić, Malčanek, Đurić, Prskalo, Begović, Dragičević, Bajramović, Jiránek, Čupina, Mlejnek iz 4. čete. Vojakov imamo na izbiro v 4. četi, nekaj tudi drugod. Nekateri izmed njih niso doslej točno poučeni o zaroti, a vsi so ljudje, ki bodo pripravljene vstopiti v naš krog. Nihče ne ve razen mene za vse — previdni moramo biti. Vsak pozna le svojo številko, svojo nalogo, ki mu pripade v akciji. — Tebe moram informirati v celoti in o vseh, ker je možno in verjetno, da boš me moral nadomestovati in prevzeti vodstvo, ako bi ne bilo mene.«

»Kdo izmed navedenih pozna cilje podjetja?«

»Cilje? Oficirji poznajo cilje. Cilj zarote mora slednjič do gotove mere poznati vsak izmed naših, tudi vsak redov.«

»Kohoutek je torej poučen?«

»Da. Kohoutek pozna organizacijo pri 4. četi in deloma v ostalih četah.«

»Vidiš ga! Nikdar ni črhnil besede, nikdar ni mrknil z očesom.«

»Ta bi bila lepa, ako bi z vsakim govoril in vsakemu mrkal!«

»A meni? — Zelený je tudi informiran?«

»Tudi. Zelený organizira ljudi pri četi ruskih mitaljez v Carzanu. Mnogo jih nima — ima skoro same Nemce. Odslej bo imel Zelený svobodnejše roke — njegov komandant odide od čete.«

»Nadporočnik Ertl odide?«

»Na daljši dopust pojde. Javil se je na brigadni poziv prostovoljno, da pripravi in izvede projektiran napad na italijansko stražo v Agnedo. V to svrho je dobil tri tedne dopusta, da izvežba jurišni oddelek, po akciji pa odide na štirinajstdnevni dopust domov.«

»Kaj je pa z onimi številkami, o kojih si govoril?«

»Vsak carzanski zarotnik ima svoj broj, prvič zaradi varnosti, da nimamo nikakih spisov z imeni, temveč samo s števiki, drugič zaradi Italijanov. Oddelki, ki so določeni za posamezne akcije, dobijo svoje vodnike, prvi oddelek vodi vodnik broj 1, peti oddelek vodnik broj 5.«

»In kaj bom jaz?«

»Tebe bi dali za vodnika 5. italijanske kolone, torej si broj 5, »guida numero cinque.« Petka je bila Daškova, a Dašek odhaja in petka potrebuje namestnika. Tvoja bo. Ako bi je ne želel sprejeti, jo poverimo Martincu, tebi pa določimo drugo nalogo.«

»Kojo nalogo ima petka?«

»Počakaj, takoj!« Potegnil sem iz žepa polo in mu pokazal hieroglif:

»Pet da kost. 1030 do 1100 5 b) 3. + 17 kost disp.«
To je vse, kar ima storiti petka.«

»Kaj je to? Ne razumem.«

»Vem, da ne moreš umeti. Nihče ne čita teh tekstov razen mene. Sicer se pa zdaj besedilo izpremeni.«

Pred Jirso črtam s svinčnikom drugo besedo »da« in jo popravljam v »ji.«

»Sedaj vem toliko ko prej.«

»Čitaj tako: Vodnik pete kolone je nadporočnik Jirsa (prej je bilo notirano poročnik Dašek)) ki počaka svojo kolono pri cerkvi (češki: K o s t e l) v Carzanu. Ta kolona bo pri cerkvi v Carzanu med 10. u r o 30 minut in 11. uro zvečer. Vodnik jo vodi v sektor 5 b) 3. V Carzanu ti pokažem karto, kako smo razdelili vso fronto v sektorje. Sektor 5 b) 3 so rovi 1. čete na desnem bregu Masa južno od Carzana do onega mesta, kjer je bil nekdanj most Scurelle — Castelnovo. To posadko zajameš od zadaj, truda ne bo nikaškega — med njimi bo precej naših ljudi. Pri poslu ti pomaga vodnik broj 17. Ti se po dovršenem poslu vrneš k cerkvi (K o s t e l) v Carzano kjer boš na d i s p o z i c i j o, ako bi bilo še kje treba tvoje pomoči. To je vse.«

Jirsa čita in čita še enkrat svojo nalogo.

»Zdaj vidim, da je stvar priprosta in se z lahkoto čita.« Pregledava še ostale številke.

»Kje je Kohoutek?«

»Broj 3.«

3 galstriguid 930 kapespe ko 2 kas + 1 + 20 + . . . 5 a) kar NO kost disp ko 8 + ko 11 c Te bo evenko 14 Pig.«

Jirsa se razvema in želi čitati tudi Kohoutkovo nalogo, ki je pa občutno težavnejša: Vodnik broj 3 je Kohoutek. (kohout, petelin = ital. g a l l o) ki vodi (guida = vodnik) Italijane iz S t r i g n a. Čelo kolone stoji ob 9 uri 30 minut zvečer pri k a p e l i c i v S o e r i. Kohoutek koraka na čelu 2. k o l o n e v C a s t e l l a r e in odtod skupaj z vodniki 1,20 in z drugimi v C a r z a n o, kjer odda Italijanom sektor 5 a), t. j. severovzhodni del (N O) vasi. Nato je pri cerkvi zopet na razpolago, da koraka s kolono 8 in 11 v T e l v e in B o r g o, po potrebi še dalje s kolono 14 v P i a g a r o, kjer mu je vse dobro znano. On sam želi priti v Piagaro, da potegne gospoda brigadirja iz postelje.«

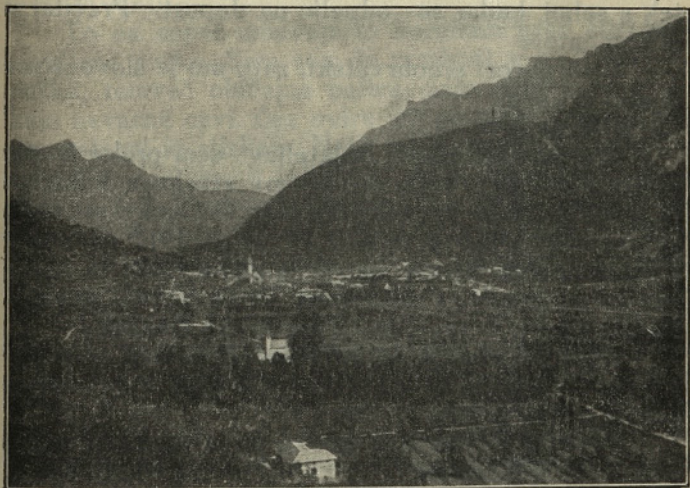
»Koliko je vseh vodnikov in kolon?«

»Za smer Carzano — Levico 29. Morebiti jih bo še nekoliko več, kar je odvisno od italijanskih želj.«

»Imaš načrt že izdelan?«

Da, v več oblikah: podroben načrt je sestavljen v dveh izvodih. Enega ima Cadorna, drugi je v steni mojega brloga v Carzanu. Pri sebi nosim tretji izvod, to je načrt v hieroglifih, četrti izvod imam v glavi.«

»In se ti nič ne meša?«



Borgo v Suganski dolini.

Pogled iz Roncegna. Na desno Civaron in v ozadju C. Dieci in C. Maora; na levo vznožje S. Pietro.

»Doslej ne. Toliko spominske in duševne energije nisem čutil nikdar ko sedaj. Zdrav sem in moči se zavedam kakor lev.« —

V Carzanu vidiva korporala Malčánka. Jirsa ga pozna.

»Ta je zarotnik?«

»Je.«

»Katera številka?«

»Sedma.«

Zadnje vprašanje in moj odgovor sliši Malčánek. Nasmehuje se navihano pri pozdravu.

»Ali si opazil, da je razumel, o čem je govor?«

»Videl sem,« pravi Jirsa. »Verjamem. K Italijanom me vzameš, kaj ne, kadar pojdeš?« —

V sobici v Carzanu kažem Jirsi izrezke iz italijanskih časopisov in pismo, naslovljeno gospej Otiliji Strelčevi v Ptuj.

»To-le pismo je pripravljeno, da ga vzame Kohoutek s seboj, kadar se odpelje na dopust. Prečitaj si dokumente!«

Jirsa govori srbohrvatski, zato mu je slovenščina precej umljiva:

»Draga T.!«

»Po posredovanju prijateljev sem preko fronte prejel poročilo o sestanku članov srbskega kabineta in predstavnikov Jugoslovanskega Odbora s sedežem v Londonu, ki so podpisali 20. julija 1917 na otoku Krfu priloženo izjavo. Daj prijateljem čitati in razširite po možnosti ta dokument, ki ga morajo poznati. Bodite zdravi in previdni! Tvoj Janko Osojnik.«

»Moj pseudonim, ki ga prijatelji poznajo,« pojasnujem Jirsi, čitajoč mu obsežno prilogo z besedilom krfske deklaracije. —

Neverni Tomaž čita in čita in se nazadnje vrača poln vere iz Carzana.

»Jaz sem tvoj!« S temi besedami mi stiska desnico in se odhajaje ne ozira ne na levo ne na desno po carzanskih razvalinah. —

Vedel sem, prijatelj Jirsa, da si naš.

10.

Sestanek pri Italijanih v Strignu po noči s 3. na 4. avgusta ima zopet svoj uvod kakor 26. julija.

»Chi va lá?« kliče Italijan glasno.

Oho, zopet so vojaki na straži, ki ne vedo ničesar. Puška je udarila ob žico. Tega sem že vajen in odgovarjam mu brez pomisleka:

»Dissertore.«

»Altolá! Dietro front!«

Stojim, on pa še enkrat: »Dietro front!«

Ta ne pozna šale, bolje bo, ako slušam in se obrnem. Hočejo si očividno vsakega neznanca ogledati najprej od zadaj.

Nekaj sekund je popolnoma tiho, nato se pa stražnik oglašja in vprašuje s pomirjenim glasom, toda tako hitro, da ga ni mogoče umeti. Zasukal sem se k njemu rekoč:

»Non capisco.«

»Avanti!«

To pa zopet umevam in korakam pred štiri nastavljene puške. Sam sem in predmet v moji roki ni puška, temveč običajna palica, zato dvigajo in umikajo nevarne cevi. Čez ovire jim ponujam roko in vsi po vrsti mi jo stiskajo. Nato mi pomagajo za roko in za palico čez žice k sebi brez ozira na hlače, ki praščijo na žici. Radovednežev se zbira vedno več, samih prijaznih dečkov. Oči in vrste belih zob se jim svetijo. Eden klepeče italijanski, drugi izprašuje francoski. Hočejo zvedeti moje ime in čin.

»Caporále bosniaco.«

»A, caporale, caporale austriaco, caporale bosniaco,« hite razkladati drug drugemu in zobje se jim belijo. Eden jo je udaril urnih nog navzdol, da javi prihod ubežnika korporala. Ostali me obtipavajo in prijemajo za roke in rame bodisi iz prijateljstva ali iz strahu, da jim ne uidem.

Iz besed in kretenj posnemam, da mi hočejo zavezati oči. Pravim, da ni treba, oni pa, da je treba. Torej naj bo, saj me daleč ne bodo gnali. Veliko ruto, ki jo je potegnil prvi vojak iz žepa, odklanja podoficir, češ, da ni snažna. Ugaja mi, da iščejo čisto ruto. Zavezujejo mi oči s širokim pasom preko čela in preko nosa, da moram dihaje odpirati usta. Soparno mi je in potim se, ko me ženeta dva vojaka. Vodita me 10 korakov vsak pod eno pazduho, nato me sučeta štirikrat petkrat na desno in trikrat na levo, vodita me 20 korakov nekam navzgor, nato po isti poti navzdol, preko istega kupa kamenja, potem zopet semtertja. tako, da čutim pod nogami isto pot. Spremljevalec, ki govori

francoski, mi je porinil v roko mojo palico. Odgovoril sem mu nekaj, kar ga je razveselilo, in takoj se mu je vsula iz ust kopa besed o Francozih. Z romanskim temperamentom hiti pripovedovati svoje doživljaje v Marseille in v Lyonu, kjer je delal pred vojno v urarskih delavnicah.

Počasi stopam po neskončni rovski vijugi. Opletena traverza se vrsti za traverzo.

Končno nam prihaja nekdo naproti. Moja spremljevalca mu v naglici raportirata in mu predstavljata avstrijskega dezerterja. »Oficir?« »Paolini,« pravim jaz.

»Tenente Paolini?«

»Da, Paolini.«

Oficir je priskočil, zgrabil me za roko, odvezal mi ruto in se opravičil. »To so sami osli!« Vso stražo proklinja; moja dva dobrohotna spremljevalca slišita nebroj priimkov, ki kar vro oficirju iz ust. »Porchi,« »stupidi,« »imbecilli,« »asini« in ne vem kaj vse našteva pol minute, ne da bi ponovil enega izmed priimkov. Preplašena vojaka niti ne poslušata do konca — izginila sta k svoji straži, ne vedoča, v čem sta se pregrešila.

»Prosim, ne hudujte se, vojaki so nerodni.«

»Vojaki so dobri. Postopali so popolnoma pravilno, po predpisu. Meni je žal, da ste ju zmerjali, ko nista kriva.«

»Pravite, da sta korektno postopala?«

»Da, korektno in vljudno. Povejte jim tako!«

Ponuja mi cigareto in vračava se po opletanem, čistem, 2 m globokem rovu navzgor. Pravi mi, da so gospodje iz Vicenze že tukaj in da prihajajo za njim.

Prihitel je še eden častnik za nama, podporočnik. Zabavata me do prihoda ostalih častnikov. —

Finzi je zvedel medpotoma, da je pritekel avstrijski dezertelj, korporal Bošnjak, čemur se je baje čudil. Še bolj se je začudil, ko je slišal, da sem jaz dotični korporal. Domači častniki, kapitan in nekaj vodnih oficirjev, so poslali stražo nekam na levo od ceste in

odprli železni prelaz v ovirah, da bi mi ne bilo treba preskakovati ovir ob povratku v Carzano.

Moj paket je zopet precejšnjega obsega. Poleg novih lokalnih skic je v njem pregled vseh baterij od Val Piane do Asiaga s »planskimi kvadrati« in podrobnimi zaznamki streliva, ki je v tej dobi v skromnih množicah na razpolago. Strelne karte naznačujejo, kam in kako deluje vsaka poedina baterija in katero nalogo ima v slučaju takozvanega »zapornega ognja.«

Originalno obvestilo 181. brigade, naslovljeno na komandante odsekov, ki je tudi priloženo, govori o programu za mesec avgust. Brigadir opozarja komandanta odsekov na štiri večja podjetja, ki se bodo vrstila v prihodnjih tednih. Prvo podjetje bo »Die Coalba-Unternehmung des Baons I/63« s Caldriere nad Civaronom, drugo »Der Feuerüberfall auf das italienische Lepusettelager,« tretje napad dunajskega bataljona IV/4. »deutschmeisterov,« iz Caverne na italijanske položaje Fontanelle in Samone, četrto napad jurišnega oddelka nadporočnika Ertla in Bošnjakov na italijansko posadko v kolodvoru Agnedo.

»Kaj hočejo Avstrijci s temi podjetji?«

»Vznemirjati. Naš brigadir je jako podjeten komandant, ki nima v fronti nikdar miru. Iz njegovih opazk posnemam, da nalagajo tudi višja mesta sektorjem na Tirolskem živahnejše delovanje, kar znači, da hočejo privezati na tej fronti več italijanskih trup in odkloniti italijansko pozornost od Soče, kjer pride za nekaj tednov glavni udarec.«

»Mislite, da prihaja inicijativa od armadne ali vrhovne komande?«

»Tako je.«

Finzi študira z zanimanjem akt.

»Katere dni se bodo podjetja vršila, vam ni znano?«

»Termine določuje brigadir — večinoma po dogovoru s komandanti odsekov. Zadnje podjetje bo okrog 20. avgusta.«

»In jih zvem?«

»Ako jih zvem, vam jih javim pravočasno. Lahko se pa zgodi, da zvem termin šele v zadnjem trenutku, ob pričetku akcije.«

»In kaj storite v takem primeru?«

»Signal bi poslal. Vaš opazovalec na Levreju naj pazi na Castellare ob 10. uri večer. Dve visoki raketi v smeri na južno stran značita podjetje na Caldieri, dve nizki raketi na južno stran značita Agnedo, dve raketi na severovzhodno stran Fontanelle, tri rakete na vzhod pa artilerijsko demonstracijo.«

»Dobro je tako. To zadostuje.«

»Menim, da bi nam najbolje služil telefon. Pomagajte mi, da si uredim telefonsko zvezo z vami.«

»Preko fronte?«

»Zakaj ne? Na avstrijski strani niti ni treba, da bi vodila zveza popolnoma v rove. Žico bi lahko opazil kdo. Pred stražami v kaki kleti razdejjane Spere bi nastavil kaseto, kamor bi hodil telefonirat ob določenj ponočni uri.«

»Gospod, ne veste, kako je za vas tako podjetje nevarno!«

»V katerem oziru? Žice in postaje mi v Speri nihče ne najde.«

»Nekaj drugega je. Telefonske pogovore poslušajo drugi aparati na avstrijski in italijanski strani. — Iz previdnosti dajem prednost signalu in osebnemu poročilu. Zavedam se, da mnogo riskirate s signali, ki lahko dobrim opazovalcem v avstrijski fronti vzbudé sum. Še več riskirate, ako pridete osebno iz avstrijske fronte k nam — vsak dan stojíte pod vislicami! — Nič ne kimajte z glavo — je tako! Pravite sicer, da imate zveste in zanesljive ljudi, a vsi ljudje niso dobri. Opozarjam vas, bodite zelo, zelo previdni! — Telefon bi vas izdal prvi dan, verjemite mi! Morebiti vam niso znana izborna sredstva za poslušanje telefonskih razgovorov — brez žice — veste, kar iz zemlje na 5—15 km daleč vam povem, kaj se pogovarjata v tem trenutku komanda v Piagaru in komanda v Roncegno! Avstrijci imajo po mojih informacijah več takih aparatov, enega celo tukaj v bližini, v Castelnuovu. Meni

je vse to znano. — Ostanimo pri signalih! Torej ob 10. uri zvečer?»

»Da! — Eden izmed navedenih projektov je danes priložen v aktih: napad Dunajčanov na štiri italijanske skupine pri Fontanellah.»

»Tako?»

»Podrobno izdelan projekt je, ki vam navaja imenoma vsakega oficirja in našteva moč vsake skupine, kdaj in kje bo operirala. To podjetje ne bo več v rajonu 181. brigade, temveč v sosednem sektorju 1. gorske brigade na našem levem krilu.«

Finzi je brskal med pismi in izvlekel dotični akt.

»Kako ste mogli dobiti v roke podroben projekt podjetja tuje brigade? Povejte mi!«

»Slučajno. Sicer sem pa najbližji sosed deutschmeistrov in 1. brigade. Prepis projekta je dobil podpolkovnik v Piagaro. Ta je prišel k meni, da me vpraša za nasvet, kako bi mi kot sosedje podprli nameravano podjetje 1. brigade. Kazal mi je skice in ves načrt in jaz sem menil, da načrt v tej obliki ni po mojem vkusu. — »Zakaj ne?« — »Ker preveč cepi angažirane skupine in se lahko zgodi, da se ena izmed jurišnih skupin izda par minut prezgodaj in alarmira Italijane. Potem bo hudo, ker udari artilerija in se ne bo mogoče izogniti neuspehu, morebiti celo polomu.« — »Kako torej mislite?« me je vprašal podpolkovnik. — »Rad bi najprej natančno pregledal njihov projekt,« pravim. In podpolkovnik mi ga je prepustil in jaz sem ga v naglici prepisal za vas.«

»Deutschmeisteri torej ostanejo pri akciji, kakor je ta na papirju?»

»Da.«

»To je važno. Hvala vam! — Kaj je pa v tem posebnem ovoju?« vprašuje Finzi odvezujoč črno nit.

»Menil sem, da vas bodo zanimali ukazi 11. armade in 18. divizije. Tu so sortirani vsi ukazi pričenshi od 1. junija do danes, deloma v prepisih. Iz njih dobite mnogo osebnih podatkov in dopolnil k evidenci

na fronti stoječih bataljonov.« — Vem, vem!« Finziju se svetijo oči, ko pregleduje z električno lučko seznam prilog.

»Nekatere sem moral prepisati, ker rabi adjutant v Telvah često originale.« —

»Da ne pozabim! Ali ste mi prinesli odgovore na vprašanja, koja sem vam izročil zadnjič?«

»Imate jih v zavoju, na posebni poli.«

»Na vsa vprašanja? Tudi glede artilerije?«

»Na vsa.«

»Hvala!« —

Finzi pripoveduje nato o posvetovanju pri Cadorni. Tekom prihodnjih dni se baje odločijo glede suganskega podjetja. Daje mi najnovejše časopise in me opozarja na članke v njih o vprašanju »podjarmljenih avstrijskih narodov.« Iz Pariza ni prejel odgovora, ker je dr. Beneš na potovanju na Angleškem.

11.

Nocoj moram hiteti iz Strigna, ker me čaka poročnik Kohoutek v Carzanu, da mu sporočim, ali je še časa dovolj, da odide na dopust v Hodejice na Moravsko. Dopustne listine ima v žepu in kovčeg je pripravljen. —

»Cadorna ve, da te vleče domov k materi in tvoji Sofrozinki, zato je rekel, da počaka do tvoje vrnitve.« . . .

»Torej nič?« Njegov glas mi pravi, da bi mu bila ljubša akcija nego dopust.

»V teh 20 dneh, kolikor imaš dopusta, ne bo nič. Ako se stvar pospeši, ti napišem. — Če utegneš, pelji se medpotoma v Prago ali Brno in se javi zaupno pri vodilnih možeh.«

»Pri kom?«

»Saj boš videl, koga dobiš. Morebiti dobiš v Brnu dr. Adolfa Stránskega, v Pragi pa dr. Scheinerja, Klofača ali dr. Kramáňa.« —

Ob 2. uri odhaja Kohoutek v Levico, a jaz pregledujem do jutra članke listov »Secolo,« »Stampa,«

»Corriere della Sera,« »Il Popolo,« »Giornale d' Italia« itd.

* * *

Mesec avgust izrabljamo krepko za dopuste. Kdo ve, kdaj pridejo naši ljudje zopet domov! Pošiljam jih po 20 odstotkov, dasi jih divizija dovoljuje le 5 odstotkov! Bošnjaki dobivajo itak tako redko dopustel! —

Praporščak Maštalka se je vrnil danes iz Vršovic. Nerodnež se ni upal oglasiti v Pragi pri nobenem politiku. Tri tedne je sedel doma in pri svoji zaročenki Boženi Knotkovi v Vršovicah. Izgovarja se, da se zaradi bolehave matere, ki ima akutno srčno hibo, ni hotel spuščati v nobeno nevarnost. Občeval je s sorodniki dr. Edvarda Beneša, stanujočimi v Hrvatski ulici št. 2 v Vršovicah, zlasti z njegovim nečakom Miroslavom, ki je bil slučajno tudi na dopustu in je njegov prijatelj izza dijaških let.

»In mu nisi ničesar znil?«

»Nisem mogel. Očeta Vaclava je policijsko ravnateljstvo lansko leto zaprlo zaradi veleizdajstva. Enkrat je bil amnestiran, drugič ga nisem hotel phati v nesrečo. Policija strahovito preži na vsakega človeka, ki z njimi občuje.«

»Tem več si imel vzroka, da se razkriješ takim ljudem. Bil bi jim storil veliko dobroto, ako bi jim naznanil, da imaš priliko javiti dr. Benešu v Pariz, karkoli hočejo.«

»Na to nisem mislil.«

»Samo na svojo Sofrozinko ali Boženko si mislil! Kje si se sprehajal z njo?«

Maštalka spoznava, da se hudujem nanj in mi pravi odkrito:

»Po Heroldovem parku v Vršovicah.«

»Vsak dan?«

»Da. Tam smo imeli svoj parlament.«

»Kako misliš?«

»Enemu kotu, kjer smo se shajali, pravimo Vršovičani parlament.«

»Sami mladi ljudje?«

»Dijaki, gospodične, dopustniki, tovariši« . . .

»Že vem vse. — Kaj je pa z mojim paketom, s plaščem in s fotografijami, ki si jih nesel s seboj?«

»Poslal sem vse iz Vršovic vaši gospe, samo sablje nisem mogel poslati.«

»Nameraval si menda z njo junaško rožljati po »parlamentu« tudi na prihodnjem dopustu, kaj ne? Iz tega ne bo nič. Na dopust ne prideš več. Prihodnji mesec pojdeš v Italijo, po vojni pa ne boš nosil sablje več« . . .

* * *

»Mlejnek, ali bi se peljal na dopust?«

»Kdaj?«

»Zdaj, preden odideš čez mejo?«

»Rad bi šel!«

»Torej poslušaj! Sredi meseca se vrnejo bosenski podoficirji in potem prideš na vrsto. Samo eden pogoj!«

»Prosim?«

»Stopnice po vinogradu pod castellarsko skalo morajo biti popravljene od skale do cerkve sv. Valentina! Vse je razdrto, da bi si lahko pri belem dnevu polomil noge.«

»Popravim jih. Zvečer začnem.«

Mlejnek, ki ima posla ves dan s četno statistiko, s kuharji in razdeljevanjem hrane, zida odslej vsako noč do druge ure stopnice. Dne 7. avgusta mi javlja, da so stopnice dovršene. — Baš je nadporočnik Jirsa pri meni.

»Pojdiva gledat, kaj je napravil!«

»Kam?«

»Našo tajno pot.«

Jirsa, ki pravi, da se je prišel kopat in bi rad lovil postrvi, izpreminja svoj program in koraka z menoj čez carzanski most, potem na desno proti razrušeni papirni tvornici v Scurellah, nato po castellarski kameniti poti navzgor. Na zaraslem robu castellarske skale naju ne vidi nihče več.

»Tu ne hodi nihče razen redkih izvoljencev.«

Odgrinjam veje in grmičevje in kažem Jirsi vinograd pod nogami. Skala je nad 3 metre visoka, kakor navpičen zid, ki ga je postavila priroda.

»Ali vidiš kaj?«

»Kaj bi videl?«

»Lestvo tukaj pri tvojem stopalu.«

»Oho, saj je res!« —

»Pojdiva! Spusti se po lestvil!«



Pokrajina ob Masu.

V dolnem levem kotu Carzano. Na levem bregu nad Carzanom castellarski hrib in Scurelle. V ozadju Suganska dolina pri gradu Ivano.

Na gosto zarasli nekdanji cesti in v vinogradu nad Scurellami raste tako bujno trava in trta in grmičevje, da lahko po dnevu korakaš nad Scurellami k Italijanom in nazaj.

»Najboljše oko avstrijskih straž te ne more videti. — Tu so stopnice! Pojdiva v Scurelle!«

Jirsa se za menoj smeje in hohoče.

»Baš na tem mestu ni električnih ovir. Sektor Scurelle vodi do skale, električni sektor Castellare se

pa pričinja mnogo više, pred castellarsko stražo. Teh 20 m nima ovir, ker so avstrijski inženerji smatrali, da jih tukaj ni treba. Zdaj pomisli! Italijani vedo, da jih ne more nihče videti. Ponoči lahko pridejo nad Scurellami in Castellarami, pristavijo lestve k steni, na kateri ni stala nikdar straža — in se vsujejo za hrbet avstrijskim posadkam, kar jih je na levem bregu, prestopijo kjerkoli Maso in razbijejo fronto — kjer bi nihče ne pričakoval. Lestev jim ni treba niti nositi, napravili smo jih že mi. Popravili smo jim stopnice, da bodo udobno marširali. V Strigno jim pošljemo vodnika, da ne zgrešijo poti. Tu jih pričakujejo zopet naši vodniki. Na mosteh bodo stali naši ljudje, ki jih pričakujejo. — Ali se nam more tako podjetje ponesrečiti? Povej, Jirsa! Mi sami prerežemo vse ovire, uničimo električni tok vsem suganskim odsekom in storimo vobče vse, kar bodo hoteli.«

»Ali Italijani že vedo, kar mi praviš?«

»Vedo — in vendar so počasni, ko je treba samo zagrabiti!«

Po lestvi stopava na skalo.

Popoldne sva se kopala v Masu, ležala v vročem pesku in lovila postrvi kakor ljudje, ki nimajo nikakih skrbi.

* * *

Iz Levica smo dobili telefonsko obvestilo, da pride 10. avgusta komisija vizitirat carzanski odsek in sicer intendant, štabni zdravnik in še nekdo. Ta obisk ni nevařen, a vendar nam ni ljub, ker hočejo gospodje priti v rove in govoriti z ljudmi 4. čete v Carzanu, kjer se pritožujemo glede hrane. — V četi se je pojavila nova bolezen, ki je najbrž v zvezi s plesnivim koruznim kruhom, kojega smo prejeli v zadnji dobi. Zbolelo je več mož in bataljonski zdravnik dr. Turola ni mogel podati točne diagnoze. Pritožili smo se in vračali smo vreče plesnivega kruha, poslali kos kruha brigadirju na ogled in zahtevali remeduro pri intendanci. V zadnjih dneh smo poslali zopet nekaj Bošnjakov v bolnico, za njimi pa ostro pritožbo brigadi. Bo-

lezen kaže simptome lahkega zastrupljenja. — Dobro je, ako se intendant in zdravniški šef zanimata za zdravje naših ljudi, toda tu se je treba po mojem mnenju inace lotiti posla: ozdraviti ljudi, ki so že v bolnici, nam v rove pa pošiljati boljši in bolj sveži kruh in v jaku primernejšo hrano. Obiski nam ne morejo pomagati. Vsaka preiskava, ali so naše pritožbe utemeljene, je odveč in bi kazala samo, da nam ne verjamejo. Zato ne maramo obiska. — Preden so govorili s prvim človekom v Carzanu, je jelo pokati nad nami in junaki ritmojster Miklos, intendant Till in štabni zdravnik dr. Malfér so jo popihali potnih obrazov nekam, kjer ni nevarnosti. Kako in koga naj tudi vizitirajo?

Naslednjega dne so iznova javili iz Levica vizitacijo — iste komisije. Italijani so pa zaprli s šrapneli poti k fronti in nikogar ni. V bližino naših brlogov ne sme stopiti nobena nevaobljena noga! —

* * *

12.

Veliko čudo je, kako se je mogla avstrijska akcija na Caldieri ponesrečiti. Bila je tako skrbno pripravljena. Miš bi bil prej slišal nego te ljudi, ki so se skrajno previdno spuščali drug za drugim po vrveh in lestvah z avstrijske skale navzdol, baš ko je zasijal mesečni krajec po vrhovih nad Sugansko dolino. Najmanjši kamenček se ni odkrhnul, noben nož ni zaropotal. Pod skalo je kotlina z visoko rosno travo, tam se zbirajo jedva vidne tajne postave — zbirajo se, da udarijo nad Italijane, čim bo vseh 40 vkup. Večina jih je že spodaj. Zadnjih 10 spuščajo sedaj po navpični steni. — V italijanskem gnezdu v Coalbi je vse tiho, tako tiho, kakor nikdar. Menda spijo, ne slutijo, da bodo za 10 minut obkoljeni. Niti branili se ne bodo. Ako pa bi prišlo kateremu na um, da ustrelí, s tistim ne bo pardona. Z Madžari ni šale. Preden se zdani, bodo že vlačili ujetnike na caldierski nos, potem pa lahko artilerija strelja, kolikor hoče.

Kako je vse tiho!

V kotlinici so skupine že urejene.

»Sedaj naprej!«

Preden so se premaknili vodniki skupin, se je zasvetila nad italijanskim oporiščem raketa. — Kaj je to? — Kakih 50 pušk je jelo peketati, krogle so frčale baš nad kotlino, krhale skalo in se odbijale s kamenjem v kotlino. Takoj nato je udarila salva italijanske baterije izpred Ospedaletta na avstrijsko Caldiero, točno na rob, nato salva druge baterije noter v skalo. Ostanki razbitih spletenih lestev so padali s kamenjem in železjem pod skalo. Peklenska igra je trajala 20 minut in nihče ni smel pokazati glave. — Mesec je prisijal više. Strelba je nenadoma prenehala in pred kotlinico je zaklical glas »Udajte se!« in nato »Orožje v stran!« — Artilerija je jela obmetavati Civaron in ozadje.

V brezupnem položaju pod steno ni preostajalo nič drugega ko storiti tako, kakor veleval glas. Juriš na italijansko oporišče bil bi blazen, nazaj na caldiersko steno ne more nihče, ker so razbite vse priprave. Pri najboljši volji ne morejo nič drugega.

»Oficirji naprej!« je zaklical zopet glas. Italijanska granata ob skalo je energično povdarjala, da ne smejo dolgo premišljati.

Jelo se je daniti. Skoz kordon smehljajočih se alpinov je korakala dolga vrsta Avstrijcev brez bomb, nožev in pušk. Na oporišču so jim preiskali žepe in vse in jih poslali po strmem rovu na sugansko cesto. V Grignu so jih stlačili v vagon in prijetno so potovali po Italiji. — —

* * *

Kako so jih mogli opaziti in tako presenetiti! Še večje čudo je, da so tako hitro avizirali svojo artilerijo, ki še ni streljala salv, kakor nocoj! In precizne! Take smole brigada še ni imela.

O vzrokih caldierske nesreče obilo razpravljamo v odseku. Brigadirju hodi nekaj dni samo to po glavi. Opozoril sem ga na dve možnosti: na prvo, da so Italijani ujeli s svojimi aparati avstrijske telefonske raz-

govore, na drugo, da je tisti dezertar, ki je pred 4 dnevi utekel s Civarona, vedel o nameravanem napadu in ga javil.

»O tem ni nobenega dvoma, da so bili avizirani. Ako bi se bil odkrhnil kamen, bi bili Italijani malo zapuškarili. Ako bi bili v mesečini koga opazili, kako se spušča s skale, bi bili istotako zagnali hrup, nikakor pa bi ne bili počakali, da pride zadnji mož na tla. V tem je dokaz, da so vedeli vse in da so bili na napad bolje pripravljene nego naš jurišni oddelek.«

»To je res, to je jasna resnica!«

»Bili bi morali pričeti pred mesečnim izhodom in še previdneje. Podjetje seveda ni moglo uspeti, čim so o njem vedeli Italijani.«

Poročnika Kimla in Jirsa poslušata moj razgovor s podpolkovnikom. Jirsa mi pravi po brigadirjevem odhodu, da mu je bilo tesno in vroče, ko sem razkladal svoje mnenje.

»Kako si mu mogel s takim božjim mirom pripovedovati, da je naše izdajstvo zakrivilo poraz?«

»Saj sem govoril resnico.«

»Da, vem, a meni se brigadir smili.«

»Meni tudi. Povej mu v Italiji, kadar pozdraviš njega in generala: Meine Herren, napad na Caldieri se vam ni mogel posrečiti.«

»Maštalka bo zadovoljen.«

Jirsa je vedel, da je praporščak Maštalka izstrelil na predvečer caldierskega dogodka ob 10. uri dve visoki raketi na južno stran, tisti raketi, na koje je ob pol 11. uri odgovoril Levre, da je razumel.

Bil je zadnji Maštalkov čin v Carzanu. Naslednji teden je odšel v Villazano pri Trentu v oficirski tečaj.

* * *

»Čemu pošiljaš Maštalko iz bataljona?« vprašujejo prijatelji v parku. Jirsa sluti, da za Maštalkovim odhodom nekaj tiči.

»Sam si je želel. Na cirkular, kdo izmed praporščakov bi šel v Villazano, se je javil edini Maštalka.«

»Sedaj ni doba za obiskovanje oficirskih tečajev? Saj mu ne more koristiti.«

»Mislim sem si, da imaš z Maštalko posebne namene,« pravi poročnik Martinec.

»Kaj nam koristi Maštalka v Villazanu?« se zanima Horák.

»Toliko, kolikor ti v Castelnuovu, kolikor tvoj Pajger v Borgu, Liška v Marteru, Stránsky v Novaledu in vsi, ki so raztepeni za našim hrbtom.«

»Moraš reči »pred našim nosom,« ne »za hrbtom.« Pozabil si, da imamo fronto proti Levicu . . .« me popravlja humorist Horák.

»Menim, da se čutimo vsi kakor za vetrom, ako imamo v večjih krajih od Carzana do Bolzana svoje prijatelje. Kadar prileti italijanska avtomobilna kolona v Levico, bo komandantu kaj prijetno, ko se mu javi »guida numero 50« in mu raportira, kako stojimo v tem kraju ter ga vodi dalje. Iz istega vzroka sem delj časa iskal zaupnike v Calamentski dolini in na Cadinškem sedlu, ker nam inace kak nepričakovan dogodek morebiti ustavi avtomobilno kolono na potu v Cavalese in bi se zgodilo, da ne dosežemo za dan železnice pri Bolzanu. V takem primeru nam uidejo gospodje generali iz Trenta, ki bi jih bilo škoda.«

»Kdo je na tej progi?«

»Na Val Pianj je češki polk št. 102. Pri planinski četji št. 2 služi moj mariborski prijatelj Souček, korporal, jako energičen dečko, s katerim si redno dopisujeva. V prihodnjih dneh pride v Carzano k meni. — Sedaj bi rad razširil naše kolo v Flemsko dolino. V Suganski dolini nimamo posla več.

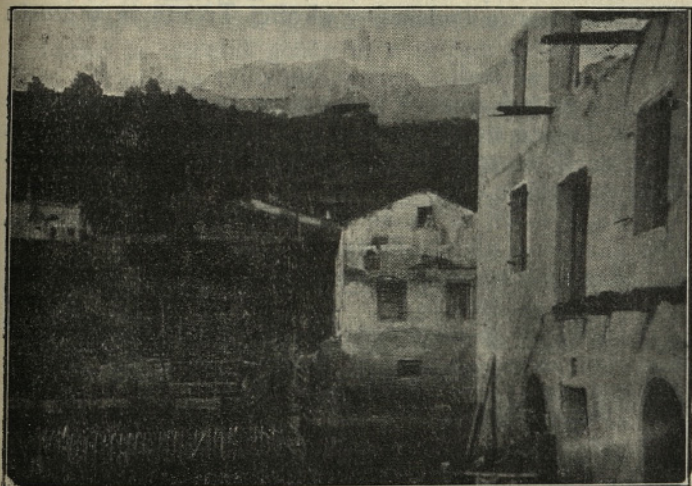
Do Sv. Krištofa nad Caldonaškim jezerom in do Pergin je v tem oziru urejeno. Zato pa segamo dalje — k Trentu.«

»Kaj pa Panarotta — ali imamo tam svoje ljudi?«

»Imamo jih. Vsak dan že pričakujem svojega rojaka v Carzano, ki ima na Panarotti domovinsko pravico.«

»Kdo je to?«

»Morebiti ga poznate — večkrat je že bil tukaj. Zove se Gobec, telegrafist telegrafskega oddelka v Trentu, ki je gradil telegrafe pri Trentu in Levicu že pred tremi leti. Vse telefonsko in telegrafsko omrežje na Busagrande in na Panarotti je zgradil ta človek, ki pozna vasi in kraje Suganske doline kakor svojo torbo. Kot telegrafist nadzoruje vsak teden vode in ima pristop povsod. Z »Werkmeistrom« Brožem prihaja često k nam in na Civaron.«



Pogorišča za fronto.

»Takih ljudi nam je treba.«

»Treba, treba.« —

»Maštalka je torej komandiran kot zaupnik Carzancev, ne pa kot gojenec oficirske šole?«

»Tako je, kot naš zaupnik in kot poročevalec glede posadke v Trentu in glede armadnih rezerv. Z istim namenom je šel poročnik Nemeček od bataljona.«

»Kje je Nemeček?« vprašuje Horák.

»Niti ne veš? Saj ga že 4 dni ni pri nas. V tečaju za strojnice je,« pojasnjuje Jirsa.

»Glej ga. glej! Tako tiho in tajno odhajajo, da niti ne zveš. Samo četrť ure hoda imam k njemu in ničesar ne vem. Kam je odšel?«

»V dvomesečni tečaj v Ravino. Ravina je onstran Trenta.«

»Nanj nisem mislil. — Nemeček je tudi naš zaupnik?«

»Nemeček je eden najboljših mož. Nanj računam, da nam izborno posluži v okolici Trenta in v mestu samem.«

Horák se čudi.

»O, če je Nemeček naš, potem že verjamem, da se tudi v Trentu nekaj izkuha. — Ko bi le Italijani imeli srce, da bi se spustili tako daleč! To je dvomljivo — to je dvomljivo.«

Pogovarjali bi se še kdovekoliko časa v parku, ako bi me ne klical adjutant v Telve.

Jirsa me spremlja s Carzana do prve vijuge.

»Kdaj pojdeva?«

»Jirsa, ti si nestrpen človek. Vsak dan prihajaš s svojim »Kdaj pojdeva?« Sicer ti pa lahko povem: 15. avgusta zvečer bodi pripravljen!«

»Pojutrnjem?«

»15. avgusta. Ob 9. uri zvečer odrineva iz Carzana.«

»Kaj naj si vzamem s seboj?«

»Glavo, drugega nič.«

»Orožja nič?«

»Palico, da si boš otepal roso s trave in hlač in jabolka z jablane.«

»Pridem. Na svidenje!«

Jirsa se vrača in ko je že 30 korakov daleč, kličem za njim:

»Vreče ne pozabi! Jirsa!«

»Čemu vreče?«

»Za jabolka.« —

Smeje se in nadaljuje svojo pot v Carzano.

* * *

Zvečer 15. avgusta čaka Jirsa v parku.

»Danes sem večerjal že ob 6. uri.«

»Nisi mogel dočakati večera?«

»Radoveden sem. Umljivo je, da me zanima ekspedicija v Italijo.« —

Po najkrajši poti jo mahava preko castellarske straže — po jabolka.

»Tudi vam prineseva jabolka,« pravim stražnikom. —

Pot je izhojena. —

»Naš Kohoutek je marljiv dečko, kaj ne? Lastnoročno je iztrebil goščo in z nožem posekal travo. Prej pot ni bila tako udobna.«

Pred Spero je strm breg. Po največji strmini stopava z lahkoto — po lestvi.

»Tu hodite povsod po lestvah,« pravi Jirsa.

»Ono pod skalo je zbil Mlejnek z Bošnjaki, to-le so pa izdelali drugi.«

»Kdo?«

»Kohoutek, narednik Čačić in pijonirski narednik Dragičević.«

»Zato se ji pa tudi pozna, da so jo imeli strokovnjaki v delu. Ta vzdrži veliko breme.«

Po sadonosnikih kažem Jirsi, katere sorte jabolka so že zrele.

»A tu še niso najboljše. Zgoraj za Spero ob cesti v Strigno stoji samotna kočica — kočice seveda ni več, a drevje je še z odbranim finim sadjem, popolnoma zrelim. Italijani imajo bliže k njemu, a doslej ga še niso zavohali. — Mojo četo drži sedaj v prvi vrsti sadje po koncu. Nekdaj so bili nevoljni, ako smo jih komandirali na izpostavljene straže preko Masa, sedaj jim pa ne moreš z ničemer tako ugoditi kakor s poveljem: »Na Castellare pojdeš!« Med 6. in 8. uro zvečer in med 7. in 9. uro dopoldne imaš polovico posadke pri Speri v sadonosnikih. Sem za Spero si na srečo ne upajo hoditi in se čudijo, da smo oficirji tako srčni.«

V travi si puščava kup nabranih jabolka.

»Sedaj pa že lahko greva k oviram.«

Pripovedujem Jirsi, kako se mi je godilo, ko sem prišel prezgodaj k oviram. Kakih 30 korakov pred ovirami kažem Jirsi mesto, kjer naj iz previdnosti malo počaka, da ne prideva dva, ko pričakujejo samo enega. Jirsa hoče plezati na levo stran ceste, ki je skoro 2 m visoka, a slučajno — Jirsa ima često smolo — je segel z rokami v lase namesto v travo. Nenadoma so se mu izmaknile tri glave, ležeče v travi na robu cestnega zidu. Prvi trenotek sta obe stranki presenečeni in splášeni, nato so pa trije italijanski oficirji pograbili Avstrijakove roke in pomagali debelemu Jirsi navzgor ter ga potegnili k sebi. Slišim šum in šepet in se vračam, da vidim, kaj je. Jirsa pa že leži sredi med Italijani, mojimi znanci in se smeje z njimi čudnemu naključju. — Oficirji so prišli gledat iz radovednosti in so čakali na skrivnem blizu mesta, kjer sva običajno razpravljala s Finzijem in sedela v pogovorih.

Jirso puščam v tej družbi in grem k oviram, kjer je druga skupina častnikov, med njimi Finzi, kateremu pravim, da ima pred seboj še eno oficirsko stražo, o kateri menda niti ne ve.

»Take straže ali varnostne ležeče patrolje sem opazil že večkrat. Vselej korakam mimo njih, kakor bi jih ne videl.«

Finziju ni po volji, da naju čuvajo, oziroma da prisluškujejo najinim razgovorom.

»Nocoj imam tovariša s seboj, svojega namestnika, nadporočnika.«

»Kje?«

»Čaka pri onih oficirjih, dokler ga ne pokličem.«

»Naj pride!« —

Hitim po Jirso in mu pomagam na cesto.

Jirsa žari od samega zanimanja. Oficirji pri ovirah mu stiskajo roke, ponujajo mu cigarete in že sede na brvnu v razgovoru. —

S Finzijem menjavava akte. Opozarjam ga iznova na avstrijska podjetja, ki se bodo vrstila v prihodnjih dneh in o katerih je deloma poučen.

»Signal za Coalbo je bil dovolj jasen, kaj ne?«

»Razumeli so. Zaradi sigurnosti je pa bila pripravljena tudi posadka v Agnedu.«

»In akcija se je Avstrijcem onemogočila?«

»Imeli smo popoln uspeh.«

»Vem. Tukaj razmišljajo in debatirajo o vzrokih.«

Da omejimo signaliziranje z raketami, določujeva s Finzijem že v naprej za pol meseca dneve in ure sestankov. Obilo vprašanj bo treba še proučiti. Vrhovna komanda je odredila, da se izvrši suganska akcija v prvi polovici septembra, menda 13. septembra. — Cadorna odobrava načrt in si ga hoče osvojiti. Korekture mojega projekta bodo baje le neznatne.

»Naj so korekture kakršnekoli, samo udarite! Do polovice septembra imate 4 tedne časa, da se lahko temeljito pripravite. Želim le, da ostane naš bataljon v Carzanu do tega termina.«

»Kaj pravite? Da ne ostanete v Carzanu? Kako ste rekli?«

»V zadnjih dneh se širi pri nas glas, da odidemo na soško fronto.«

»To bi pa bilo neprijetno. Jako neljubo bi mi bilo. In kaj mislite, ali bo kaj s tega?«

»Nič ne vemo sigurnega. Vsekakor so na diviziji razpravljali o vprašanju, katere bataljone bi lahko pogrešali za dobo soške ofenzive in pri svojih kombinacijah niso mogli prezreti Bošnjakov. Zdi se mi, da nas ne morejo izlahka odpustiti iz tukajšnje fronte. Na dobrem glasu smo in zato stojimo v najnevarnejšem sektorju toliko mesecev. Ako nas odrinejo, bodo gospodje v skrbeh. In to je dobro znamenje.«

»Torej najbrž ostanete?«

»Nadejam se. Zvedel bi vsaj 5—8 dni poprej, ako nameravajo izmeno.«

»Kako ste me postrašili!« —

Kapitan Finzi ima obilo idej. Vprašuje, kako so organizirane kuhinje pri bataljonih in kdaj dobivajo trupe večerjo v fronto.

»Ali bi ne bilo mogoče, da bi one elemente, koji bi vsled svojega avstrofilskega mišljenja morebiti ho-

teli motiti potek akcije, opijanili? Dal bi vam opija na razpolago. Kdor ga povžije, mora spati več ur.«

»Izborno! V kaki obliki imate opij?«

»Praške bi vam dal ali v drugi obliki. Za kotel, kjer se kuha kava ali juha za 25 ljudi, zadostuje zavojček, ki se samo izsuje v kavo, kadar nihče ne gleda, ki ne sme videti. Za večje kotle bi vam dal večje zavojčke. Lahko vam pa preskrbim tudi žganja, prestrojenega z opijem. Vojaku zadostuje požirek dobrega žganja, da bo spal 5—6 ur.«

»Naročite mi opija v obeh oblikah!«

Ta ideja temeljito izpolnjuje vrzel, ki mi nastaja ob misli na sosedne sektorje. Kdor ni naš, naj spi. Tako poteče vse podjetje brez prelivanja krvi, brez vsake praske.

Na srcu mi je pravni položaj carzanskih zarotnikov po akciji, ko pridemo v Italijo.

»Gospod Finzi, ali imate na italijanskih tleh poleg lastne vojske tudi trupe drugih držav?«

»Nimamo.«

»Niti dobrovoljskih oddelkov in legij?«

»Mislite tako, kakor je n. pr. legija tujcev na Francoskem?«

»V Rusiji so oddelki, ki so se rekrutirali iz avstrijskih dezertarjev in ujetnikov, Čehoslovakov, Jugoslovanov in Poljakov, koji so se že večkrat uspešno borili zoper centralne države, na primer v Dobrudži in v ofenzivi generala Brusilova.«

»Znano mi je. Po ruski tragediji je nastala tudi v Franciji neznatna slovanska legija in nekaj legijonarskih polkov so prepeljali na Solun, kjer so jih uvrstili v ostanke srbske vojske. V Italiji pa v sedanjih razmerah ni misliti na podobne formacije, ker se naša vlada hoče točno ravnati po mednarodnih zakonih.«

»V Italiji so torej vsi dezertarji obsojeni v ujetniške tabore, tudi tisti, ki imajo voljo boriti se zoper Avstrijo?«

»Praviloma je tako. V izjemnih primerih dobivajo poedini avstrijski Italijani in tudi Slovani osebno svobodo in s tem možnost, da se udejstvujejo v vojski

ali inace v borbi zoper Avstrijo. Poznam vec takih ljudi. Eden vasih rojakov, profesor Nikolic iz južne Dalmacije, je po svojem begu iz avstrijske vojske ostal kar v naši fronti. Ali ga poznate?«

»Ne spominjam se.«

»Vem tudi, da vlagajo poedini ujetniki prošnje na komisijo za vojne ujetnike, da jih osvobodj in jim dovoli odhod iz Italije.«

»In kako rešuje vaša komisija prošnje?«

»Nekaterim je ugodila, drugim ni ugodila.«

»Gospod kapitan, saj slutite, zakaj vas nadlegujem s temi vprašanji. Moji Bošnjaki in Čehi žele vedeti, kaj bo z njimi po prihodu v Italijo. Podjetje se nam lahko izborna obnese, toda rezultat za moje ljudi bi bil nazadnje v tem, da nas Italija utakne na Sardinijo, kaj ne?«

Finzi se smehlja.

»Vi ste previden človek. Bojite se, da bi ne ravnali z vami, kakor z onimi Avstrijaki, koje smo ujeli v borbi ali kakor z onimi, ki beže iz avstrijske vojske kot dezertjerji?«

»Da, tako je. Rekli ste, da se vaša vlada ravna točno po mednarodnih zakonih. Vaša vlada nas mora smatrati za avstrijske državljane, kar je sicer po pravu utemeljeno — toda po našem čustvovanju ni utemeljeno. Vaše pravno naziranje je v ostrem kontrastu z našim revolucionarnim pojmovanjem.«

»V tem oziru bodite brez skrbi!«

»Drago bi mi bilo, ako bi mi dali garancije.«

»Pismene?«

»Prosim!«

»Garancije komisije vojnih ujetnikov vam ne morem preskrbeti, mislim pa, da vam bo konvenirala druga rešitev. Vi, gospod poročnik, vaši oficirji in podoficirji, ki bi hoteli vstopiti v legije in potovati v to svrhu iz Italije, ne pridete vobče v uradne seznamke vojnih ujetnikov in dezertjerjev, temveč odidete po akciji, kamorkoli boste hoteli. Po Italiji boste potovali kot svobodni ljudje, zaradi sigurnosti vam pa damo do meje spremstvo — da me dobro razumete — čast-

no spremstvo, saj veste, da bi vas civilni in vojaški ljudje spoznavali povsod kot tujce in bi vam delali neprijetnosti in težkoče.«

»Taka rešitev nam zadostuje.«

»Toliko vam lahko jamčim in prihodnjič vam prinesem, ako hočete, pismeno obvezo, kakor ste želeli. Obvezujem se celo, da storimo isto, ako bi se podjetje ne izvršilo ali iz kateregakoli vzroka ponesrečilo. In še več! Ali imate za potovanje kak fond?«

»Nimamo ničesar. Oficirji imamo vsaj nekaj, vsak po nekaj stotin kron prihrankov svoje gaže, ostali so pa večinoma brez sredstev.«

»Vidite! V tem oziru hočem tudi nekaj storiti. Za potovanje priskrbim vsakomur izmed vaših ljudi toliko, da se preobleče v civilno obleko in da bo imel za prve potrebščine. V avstrijskih uniformah se v Italiji ne smete niti pokazati.«

»Hvala, gospod kapitan! Mislil sem često na pravni položaj svojih ljudi, v katerega pridemo onstran avstrijskih linij, a nisem mogel še govoriti. Kdo mi napiše izjavo?«

»Sam napišem v imenu svojega urada.«

»Katerega urada?«

»I. T. O.«

»To je?«

»Ufficio Informazioni Truppe Operanti.«

»Z znanjem in odobravanjem Vrhovne komande?«

»Seveda.«

»In izjava vašega urada bo po vašem mnenju zadostovala, da ne bomo imeli težkoč pri odhodu?«

»Popolnoma. Zadostoval bi že moj podpis, ki ga upoštevajo po vsej Italiji.«

Možiček se bodisi širokousti ali je pa res tako ugleden človek. Govoril je resnobno in moram mu verjeti. Doslej nimam nobenega vzroka za dvom. —

»Meni samemu ni treba nikake pismene obveze, ker vam verjamem v prepričanju, da mislite pošteno tako, kakor ste izjavili. Drugače je pa glede mojih oficirjev in vojakov, ki vas ne poznajo. Njim bo ljubo, ako

jim pokažem dokument. Ljubo mi bo, ako mi ga prineseš prihodnjič. — Zdravo, gospod kapitan!»

* * *

Vračava se z Jirso oba dobre volje.

Jirsa jedva premaguje svojo ognjevitost, tako ga je navdušil poset v Strignu. Najbolj mu ugaja italijanska ideja z opijem.

Pravi mi, kako dobro se je umeval z italijanskimi oficirji, dasi ne znajo skoro nič nemški. Na brvenju so sedeli štirje okrog njega in mu pripovedovali vse možne stvari. On pa njim . . .

»O čem ste se zabavali?«

»O vsem, o vsem.« —

Jabolka neseva stražam in Jirsa jim deli lastno-ročno. Bošnjaki se šalijo in obžalujejo, zakaj ni gospod »Irsa« bliže pri nas, da bi nam češče hodil s komandantom bataljona po jabolka.

Po povratku v Carzano sedi Jirsa do jutra v moji sobici. Kuhava si kavo in debatirava. Jirsa si živahno predstavlja trenotek, ko se po dovršeni akciji predstavi v Padovi ali Vicenzi ali tam nekje ujetemu generalu in podpolkovniku in drugim takim gospodom.

»Salutiral jim bom: Ich habe die Ehre, die Herren zu grüßen! Wie ist das Wohlbefinden der Herren? — Vidale bo skočil iz lastne kože!«

»Čemu jih hočeš dražiti?«

»Kaj dražiti? Nič jih nočem dražiti, samo pokazati jim moram, da niso bogovi in niso samo oni tako salamensko pametni, kakor si domišljujejo.«

»Jaz bi jih puščal pri miru. Dovolj je, ako jim skuhamo kašo, pozneje bi pa ne hotel več imeti posla z njimi. Naj gredo v božjem imenu v južno Italijo ali na Sardinijo.«

»Nekaj jim pa vendar zasolim!« . . .

13.

O napadu deutschmeistrov na Fontanelle ni dolgo časa ničesar slišati. Termin je tako tajen, da ga niti najbližji sosedje ne moremo zvedeti.

Dne 19. avgusta me je opozoril podpolkovnikov listič, ki sem ga prejel nekaj minut pred 10. uro zvečer, da se akcija izvrši to noč. Pol ure pozneje je javljal Italijan na Levreju, da je razumel signal, dasi ni bil dan ob dogovorjeni uri. Signal sta bili 2 castellarski raketi nad Spero, na severo-vzhodno stran.

Jedva so se »dajči« ganili, so sprejeli Italijani patrolje s silovito strelbo in udarili po ostanku pripravljenih jurišnih oddelkov pri Mentratah z artilerijo, da ni preostalo nič drugega nego poskriti se po duplih in po najbližjih zavetiščih.

Prva brigada ima malo sreče! Bili so brez dvoma neprevidni. Škodoželjen Bošnjak muftar Salko Beglerović, iz Drežnice pri Mostaru, ki ima na »dajče« že več mesecev jezo, prihaja s poročilom, kako so ponoči jurišali tam gori iz Caverne na Italijane. »Vedno jim dajejo boljšo menažo, nego nam, pošiljajo jih na dopuste po 40 od vsake čete, Boga mi, nas pa samo po 10, zdaj pa vidite, kako jurišajo dajči.«

»Mi smo drugi ljudje, Salko, jeli tako? Kadar jurišamo, onda je juriš. Morali smo že večkrat jurišati za dajče. Mi jurišamo inace nego oni.«

»Mi inace, Boga mi!«

»Mi nismo dajči.«

»Boga mi, baš zato.«

»Najbolje, ako pošljemo vse dajče v Italijo ali v Beč na dopust.«

»Najbolje, pa i za nas bi bilo najbolje, ako bi nas vse poslali domov,« modruje Salko in odhaja k prijatelju Veliću Ibru, kojemu je umrla mati in ki istotako ne more dobiti dopusta. —

Podpolkovnik ni razpravljajal s svojim oficirskim zborom o tej akciji, ki se ne tiče njegove brigade. Sedaj ima že mnogo posla s pripravami za napad na Agnedo.

Zvedeli smo pa od deutschmeistrov samih, kjer smo imeli zaupnika oficirja Slovenca, da je italijanska artilerija v prvem trenutku akcije razbila vse štiri avstrijske jurišne oddelke. Čudovita je bila preciznost

italijanskih topov. Drugam vobče niso streljali razem na točke, kjer so ležali pripravljene dajči.

* * *

Zvečer 21. avgusta ob deseti uri je treba signalizirati, da se izvrši ponoči napad na Agnedo. Nobenega mojih oficirjev in podoficirjev ni v tem trenutku na castellarski straži in v bližini, posla je pa toliko, da ne utegnem sam dati signala. Naročujem torej po telefonu naredniku Ramoviću, poveljniku straže, naj poskusi izstreliti dve raketi in sicer na jugovzhodno stran, pred Scurelle. Opozarjam ga še posebej, naj ne strelja raket v smeri na Spero. Poročnika Zelenega prosim, naj opazuje iz parka, ali strelja Ramović pravilno ali ne. Nenadoma prihaja Zeleny z vestjo, da je videl rakete, a obe na severo-vzhodno stran, na Spero.

Bedak narednik! Izvršil je baš narobe in dal signal, da se ponovi akcija pri Fontanellah in v Speri.

Telefoniram Ramoviću, naj strelja še enkrat pred Scurelle.

Nato sledi pravilen signal in opazovalec na Levreju je obveščen, da morajo biti pripravljene na dve akciji, na prvo v smeri na Fontanelle in sočasno na drugo proti Agnedu. — Pogreške ne moremo več popraviti. Žal mi je samo, da bodo pričakovali tudi napad ali demonstracijo pri Fontanellah, s čimer se razcepi njihova pozornost.

Naš bataljon je prejel povelje, da izvede ob tretji uri zaran kratko, hrupno spremljevalno demonstracijo med Spero in Strignom. Vsa 4. četa mora sodelovati, ojačena z oddelkom 1. čete. — Tega nam je bilo treba! Baš danes, ko smo avizirali italijansko artilerijo pomotoma, da bo pri Speri in Fontanellah avstrijski jurišni oddelek izkušal prodirati, naj porinem svoje ljudi točno na mesto, kjer bo padala smrtna toča!

Tega ne smem!

Ako izvršim povelje, mi pobije italijanska artilerija moje lastne ljudi!

Pomožni vod 1. čete je ob 11. uri ponoči že v Carzanu.

Sklicujem oficirje, narednike in podnarednike in jim razlagam:

»Povelje sem prejel, kojega ne moremo izvesti. Niti enega človeka ne smemo izgubiti pri taki prazni demonstraciji. Vod 1. čete ostane pri nas v Carzanu v kaverni do 5. ure in se zaran vrne v svoj odsek. 4. četa pa ostane istotako doma. Pijonirski narednik Simo Dragičević, moj sivi stari sokol, dobi oddelek 4 pijonirjev in 10 mož 4. čete, ki pojdejo v Spero po drva in prinesejo zaran brvna iz porušenih hiš za naše stavbe. Dragičević izvede demonstracijo s svojim oddelkom sam. Ob 3. uri izstreli vsak izmed njegovih mož po 2 patroni, nato vrže vsak po eno bombo za Spero, za minuto pa morajo sedeti vsi brez izjeme v močni betonski kleti v Speri, ki jo Dragičević še pozna. Nihče ne sme ostati zunaj pred Spero, kajti Italijane poznam in vem, kako bodo udarili z vso artilerijo baš na Spero in na »dajče« na levi strani, mnogo bolj nego na desno krilo spodaj ob Brenti.«

Dragičević je poučen in ima svoj oddelek že pripravljen za odhod, ostali se pa izgublajo v brloge in kaverne. Vsi so zadovoljni.

Ob 3. uri nastaja hrup, da je kaj. Pri Speri poka, istotako pri Mentratah, Italijani pa tudi krepko udrihajo — nadejam se, da ima Dragičević svoje ljudi že na varnem.

Ob zori je že mir. Preko carzanskega mostu se vrača brzih korakov pijonirski oddelek s šestimi brvni.

Dragičević javlja, da je izvedel ukaz brez izgub in dostavlja smehljaje:

»Dobro ste vedeli, kaj bo.«

»Vedel sem.«

»Ako bi se bili zakasnili samo pol minute, bi bili plačali s svojimi glavami. Ko smo tekli v klet, je že pokalo. Oboki so nas čuvali. Petsto granat je padlo na Spero.«

»Vidiš torej, da je treba delati točno tako, kakor ukazuje komandant, ki misli na svoje ljudi in jih čuva.«

»Istina je. Zato vas moji pijonirji hvalijo. Vi ste nam oče.«

»Hvala ti, Simo. Zdravo!«

* * *

Akcija v Agnedu je temna točka italijanskega vojskovanja. Italijanska posadka v Agnedu se je udala, dasi je bila zelo pomnožena in pripravljena na avstrijski napad. Trikrat jo je ponoči nervozni komandant alarmiral, četrtič pa prepozno, Jurišni avstrijski oddelek je vdrl čez italijanske ovire, italijanski oficir je padel in straže so se udale, ko je večina posadke tičala še v kaverni.

Nadporočnik Ertl, poveljnik avstrijskega jurišnega oddelka, je dosegel lep uspeh. Izpraznil je oporišče in prignal Italijane — okrog 70 — na desni breg Masa.

Italijanski ujetniki izpovedujejo, da so vedeli o napadu. Bil je samo slučaj, da so se četrtič po treh nepotrebnih alarmih nekoliko prepočasi spravljali iz kaverne, kjer so jih presenetili Avstrijci. —

Italijanska nerodnost nas je poparila. Poročnik Horák kar divja:

»70 jih je in se udajajo patruljam, ki ne štejejo vse vkup niti polovice toliko pušk! Udajajo se, ko so avizirani in imajo toliko sredstev, toliko topov za seboj . . . ! S takimi ljudmi je škoda kaj pričenjati . . . nam bodo napravili pri naši akciji ravno tako . . . ! Oficir jih kliče, jih alarmira — oni pa sede v kaverni in čakajo, da pridejo po nje Avstrijci! Oficir umira, oni odvezujejo pasove in mečejo orožje v stran! — Tako lepo opremo imajo — vse novo! Kdaj so bili Avstrijci tako opremljeni, tako oblečeni?«

Divizijska izpraševalna komisija je prišla zaran v Borgo, Castelnuovo in Telve. Neki nadporočnik izprašuje 3 ujete italijanske narednike v Carzanu.

Vse, kar znajo, vse izpovedujejo, kakor bi se umevalo samo po sebi, da morajo vse povedati. Oficirja, ki je baje sorodnik generala Cadorne, so sovražili in mu privoščili smrt. Eden ga je mrtvega sunil z nogo in rekel »kanalja.« Lepa čast padlemu poveljniku!

Preiskava je dognala, da je bila posadka Agnedo v zadnjih nočeh stalno ojačena, zadnjo noč pa izredno potrojena. Oficirji so govorili, da pridejo po noči sigurno Avstrijci.

Odkod jim je bilo znano?

Brigada je naročila, da se telefon ne sme več uporabljati v prvih rovih. Jasno je, da je sovražnik ujel telefonske taktične naredbe. S prednjih straž moramo ukiniti vse aparate, edino castellarski straži puščajo telefon, ki ga pa četa ne sme uporabljati za taktične razgovore. —

Vojno razpoloženje italijanskih podoficirjev označuje sledeča epizoda: Trije ujeti naredniki so ostali po izpraševanju v Carzanu in popoldne bi jih moja patrolja odpremila v Borgo. V evidenci jih divizija še ni imela. Dal sem jim južino in vprašal zaupno, ali se hoče kdo izmed njih vrniti v Italijo. Zvečer jih lahko izpustim in jih pošljem v Strigno. — Vsi trije so ponudbo odklonili in šli rajši v robstvo, ker so bili »proklete vojne« že do grla siti . . . »Maledetta guerra!«

Podoficirji, ki so jedro in cvet vsake vojske, govorijo tako nečedno o svoji domovini! Tužna jim majka!

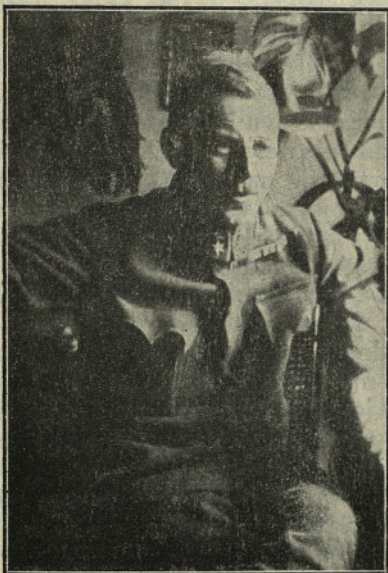
Ne morem se več ubraniti slutnji, da v našem sodelovanju z njihovo vojsko ne bo sreče.

14.

Carzanci so iztaknili v pratiki, da ima njihov »ataman« god. To ime mi je zraslo 25. avgusta zaran na Jirsovem zelniku. Ataman je moral svoji oficirski družini prirediti krstno slavo popoldan v parku in Chválek je hodil dvakrat s praznimi steklenicami v Telve k upravitelju oficirske menaže poročniku Krajniku. — Sočasno slavimo odhodnico dveh dragih prijateljev iz svojega kola, poročnika Tandlerja in Daška, ki odideta prihodnji teden vsled službene premestitve k artileriji v Boko Kotorsko. Pred večerom se javlja še Krajnik — redek gost, ki ga malokdaj vidimo v Carzanu. Hvali se, da je današnji dan izdatno okrepil blaganjo oficirske menaže, in si želi, da ostane tudi pokorenih izpremembah, ki jih doživi naš bataljon pri-

hodnji mesec, kuhinjski oče in oskrbnik želodcev slavnega oficirskega zbora.

Eden izmed navzočih oficirjev ni član »kola«. Poročnik Horák je privedel svojega šefa, komandanta 3. čete nadporočnika Hardega. Hardy je Poljak, ki je živel v Bosni in govori gladko naš jezik, toda ne morem mu poveriti naših skrivnosti. Krajnikova napitni-



Ataman doma.

ca mu ni umljiva, zato bi rad vedel, kakšne izpremembe pričakujemo tekom meseca septembra.

Jirsa mi namiguje, naj pazimo, Zeleny odkimava Krajniku z glavo, naj ne govori, Krajnik pa opaža šele zdaj, da Hardy ni zarotnik in da je menda povedal preveč.

Da zakrijem neprijeten položaj, pravim svojim gostom:

»Naš Hardy živi daleč ob Brenti pod Civaronom in ima premalo zvez z bataljonom. Menda še tam spodaj niste niti slišali, da namerava »k. u. k. 11. Armeekommando« odriniti naš bataljon na Kras in ga zamenjati z nekim bataljonom b. h. 2? Ali to ni temeljita izpremeba?«

Ta novica ni nova samo Hardemu, temveč tudi ostalim gostom. Vsi se čudijo. Pravim jim dalje:

»Zares! Dvakrat so nas že hoteli poslati iz ugodnih brlogov, koje smo si uredili ob Brenti, a doslej se je našemu podpolkovniku obakrat posrečilo, da načrta niso izvedli. Ako pa pride sedaj podoben ukaz, ko odhaja podpolkovnik na dopust, se ne ubranimo več in par dni pozneje nas izkrcajo kot žir in južino italijanske artilerije na Podgori in Sabotinu.«

»Meni je končno vseeno,« pravi Hardy.

»Meni ni vseeno,« se upira Jirsa. »Mislim si samo, da se naš ataman z nami šali.«

»Ne, ne,« pritrjuje Krajnik. »Jaz in Hopp sva slišala tudi že, da nas zovejo odtod.«

»A uradnega še ni nič?« vprašuje Hardy.

»Doslej ni.«

»Potem je vse vkup samo babje klepetanje.«

»Kadar prihaja hudič, smrdi daleč pred njim, preden ga vidiš.«

»Nerodna primera!« ocenjuje Hardy Jirsovo opazko. »Ali si že vohal hudiča?«

»Nisem ga, a ti ga boš, kadar prideš na Kras.«

»Če pridem jaz, prideš tudi ti, Jirsa.«

»Ne pridem! Ne pridem! Ne pridem!«

»Kako moreš kaj takega trditi?«

»Ker vem, da ne pridem.«

»S teboj je izključena pametna debata!« pravi Hardy nekoliko nevoljen.

Jirsa in Hardy bi si bila takoj v laseh.

Da prekinem debato, ki postaja ostalim neprijetna, pravim:

»Gospoda, pustimo vprašanje našega odhoda odprto, da ga reši poveljnik 11. armade Scheuchenstuel, oziroma poveljnik vojne skupine FM Conrad. Ako ga

ne rešijo pri komandah povoljno, ga izkusimo uravnati mi sami.«

»Gospoda, ne umejem vas. Ali ste se vsi skregali z gospo Logiko?« pika zopet Hardy.

»Danes ni čas za tvojo gospo Logiko. Danes je moj god in tu lahko zinete marsikaj, kar ni popolnoma normalno.«

»Živio naš ataman! Na zdar!« kličejo Čehi in Hardy trka z vsemi in se smeje nekoliko posili prijatelju Jirsi.

Krajniku se mudi v Telve in me prosi, naj vstanem. »Rad bi govoril nekaj privatnega.« —

»Kdaj bo?« me vprašuje tiho.

»Trinajstega.«

»Septembra? Sigurno?«

»Tako pravi Cadornov poslanec.«

»Hvala!« Krajnik odhaja. Vračam se k mizi. —

Jirsa in Hardy sta že zopet v prepiru zaradi Jirsove nelogičnosti. Vsi se smejejo, le Hardy bi rad ostal resen.

Drugič jima trgam razgovor.

»Gospoda, zdaj smo zbrani sami Slovani — slučajno. Dovoljujem si delikatno vprašanje: Kaj pravite o delu profesorja Masaryka? A prosim, pogovor bodi »neobvezen« in ostani med namil«

Tovariši slutijo, da hočem preizkušati Hardega in molče, Hardy je pa že bleknil: »Lumpereil!«

»Kdo ve, kaj je v njegovi glavi. Masaryk ni neumen.«

»E kaj, škodo nam dela po svetu in sramoto vam Čehom.«

»Potem dela tudi Pilsudski Poljakom škodo in sramoto.«

»Prosim, Pilsudski stoji na čelu poljskih legij, ki so se borile proti Rusiji ob našem boku.«

»Zakaj so mu razpustili legije in njega odstranili? Ali ni šel morebiti Pilsudski, ki je bil začetkoma na strani Nemcev, v srcu za Masarykom? Tako se mi zdi, da se je poljski general preorijentiral in postal Avstriji in Germaniji neprijeten. Ta mož tudi ni neumen.

Povedal bi točneje: Mož je izpregledal in je izkušal tajno presedlati in prenesti svojo novo idejo v legije. Bil je dovolj čuden pojav pri poljskih dobrovoljcih: Prva legija na Ruskem se tolče z Nemci, druga v Galiciji in na Poznanjskem se tolče z Rusi, tretja v Franciji se tolče zopet z Nemci. Kdo je na pravi poti in katera legija stoji na braniku narodne samostojnosti in svobode? Naši ljudje so tudi na vseh frontah, ako so resnične vesti, da imajo Čehoslovaki in Jugoslovani legije, oziroma dobrovoljce na Ruskem in v srbski vojski. O tem si ti, prijatelj Hardy, kot Poljak bolje informiran nego mi.«

Hardy se mračí. »Gospodje, oprostite, tak tema ni za nas. Jaz ga za svojo osebo odločno odklanjam.«

»Oprosti! Vprašal sem zato, ker nas v zadnji dobi italijanski avijatiki toliko nadlegujejo z letaki. Saj si čital poljski letak o brigadirju Pilsudskem? Moje straže so našle razen tega več številčk italijanskih časopisov, v katerih je bil govor o izpremembí poljske legijonarske taktike. Zdaj mi je žal, da jih nisem poslal tebi. Pri diviziji so.«

Moji gostje so utihnili tekom najine debate. Čutijo, da je moj trud brezuspešen in da Hardemu ne smemo zaupati svojih načrtov. —

Jirsa je hitel k strojnicam, da uredi ponočno službo in se navečerja, za uro je pa že drugič v Carzanu. Nekaj mu ne da miru. Hardy ga je razkačil z avstrijsko logiko.

»V Brento ga sunem takega, takega Slovana!«

»Ne boš ga suval. Prvič je Hardy močnejši nego ti, drugič pa nimamo časa, da bi se pečali s suvanjem.«

»Horák se mi smili, ki vrši službo pod takim komandantom.«

»Horák? Ta si dobro pomaga. — Saj Hardy ni napačen človek. Sama služba ga je in ako vršiš svoje posle v redu in točno, ti je Hardy najboljši prijatelj.«

»Od danes ga ne morem videti več. Popolnoma se mi je odtujil!«

»Naš razgovor o Masaryku in Pilsudskem je bil njemu še bolj neprijeten. Videl si, da že ni mogel niti

sedeti. Nenadoma se je spomnil, da je pozno in da mora hiteti domov. — Nocoj pojdem v Strigno z Milošem. Saj veš?»

»Da. Kos pota vaju spremim, do straž.« —

»Lahko greš tudi dalje, če te zanima.«

»Seveda me zanima, a nocoj ostanem doma. Ali imaš kaj posebnega v programu za sestanek?»

»Nič posebnega. Odgovore nesem Finziju na 10 vprašanj, nekaj carzanskih skic v velikem merilu. — Miloš jih je risal in Sedlecky iz 1. čete. Govorili bomo o podrobnostih akcije in najbrž tudi o Agnedu.«

»Povej jim, da so osli. Kako so si mogli v Agnedu tako grdo nakidati! — Kaj nosiš v zavoju? Zdi se mi predebel, ako so v njem same skice.«

»Vse, vse bi ti moral kazati! »Slovenski Narod« in Kohoutkovo »Právu Lidu« in »Arbeiter-Zeitung«, hočem poslati v Vicenzo, ker so tako prijazni, da mi pošljajo svoj »Corriere della Sera.«

»Jaz bi jim pošiljal »Narodne Liste«. Menda imajo ljudi, ki znajo češki? Vprašaj Finzija, če hoče slovan-ske časopise! Lahko si naročimo še »Politiko« zanj in kar hoče. Pajger je naročen na »Union«, saj veš.«

* * *

Italijanski poslanci iz Vicenze so že na mestu. Trije oficirji so prišli s Finzijem. Dva se zabavata z Milošem, ki se predstavlja kot vodnik br. 16, druga dva z menoj.

Glede posadke, ki so jo odvedli Avstrijci 22. avgusta iz Agneda, je Italijanom neumljivo, da jo je mogel tako majhen jurišni oddelek presenetiti in premoči. Nekaj ljudi je sicer ubežalo, ki so pripovedovali detajle o akciji, a slika ni jasna. Velik pogrešek je bil v tem, da posadka ob občih zmedenosti ni porabila telefona, da bi pozvala artilerijo na pomoč. Vse je bilo pripravljeno in nihče iz avstrijskega jurišnega oddelka bi se ne bil vrnil več, ker bi bilo 20 baterij hermetično zaprlo vse dohode med Masom in Agnedom. Na kolodvoru je bilo 90 mož s 3 oficirji, s strojnicami, avtomatskimi pistolami in v vsakem oziru izborna o-

premljenih za obrambo. Prave borbe vobče ni bilo. Saj se strinja število zdravih ujetnikov s številom manjkajočih ljudi.

Usoda mrtvega poveljnika sega Finziju v srce. Pripovedujem mu tudi o prizoru z ujetimi podoficirji, ki se niso hoteli vrniti v Italijo in so dajali prednost ujetništvu . . .

Prehajamo k poedinim vprašanjem glede italijanske suganske ofenzive, ki kaže že jasne oblike obsežnosti in ciljev. Izdelali so projekt, katere trupe bodo tvorile zbor za prvo in drugo fazo preloma avstrijske fronte. Avtomobilov bo dovolj na razpolago in gradivo za most čez Maso je pripravljeno. Opij je naročen iz turinskega kemičnega laboratorija. Dobimo ga lahko teden dni pred akcijo ali še prej.

Moj spremljevalec Zeleny je na potu iz Strigna v Carzano zgovornejši nego je bil običajno.

15.

Naslednjega jutra sprejemamo nove čestitke: dva redka gosta, oficijala Marsiček in Brüda, oba gospodarja v provijanturah in magazinih tam nekje zadaj pri Novaledu in Roncegno, sta prinesla zavoje jestvin in nekaj steklenic konjaka in slivovke, češ, da morata čestitati hrabrim Bošnjakom, posebej še pa meni za god.

»Takih gostov ne odganjamo iz Carzana. Dobrodošla danes in drugič zopet!«

Sedli smo v parku k naši mizi, gosta, Zeleny in jaz. Gosta odvijata svoja darila. Sama sta menda najbolj lačna in žejna, saj je iz Roncegna dovolj daleč po nevarni odkriti poti.

»Kako sta si upala priti v Carzano? Tu gospoda iz zaledja običajno nima sreče.«

»Danes je vse mirno.«

»A rado treska. Carzano je nevaren kraj.«

Jedva sem ju opozoril, da Italijani v naš park in v Carzano radi tolčejo, je počil šrapnel nad nami.

»Gospoda, za kostanj!«

Ni bilo potrebno klicati — vsak je za svojim debelom. Drugi šrapnel se je razpršil po parku, kakih 20 krogel žvižga in tolče ob drevje in po strehah. Oba gosta tečeta iz parka za zid najbližje hiše in po tretjem šrapnelu ju ne morem več najti. Kod sta izginila iz Carzana, mi ni jasno.

Na mizi leže ribje in mesene konzerve, gnjat in zemljice; steklenice konjaka in slivovke čakajo, kdo je odmaši. Blagih naših dobrotnikov pa ni . . .

Z Zelenym čakava nekaj časa. Zagonetka, prava zagonetka nama je italijansko streljanje. Najbrž je videl italijanski opazovalec naša gosta na potu v Carzano in je iz svoje inicijative naročil tri šrapnele.

»Spominjam se, da sem slišal prej streljanje iz puške, tu spodaj nekje pri potoku, se mi zdi,« omenja Miloš.

»To bi bil slučaj, ako je baš zdaj kdo streljal ptiče.«

»Ali si je pa Bošnjak hotel osnažiti puško.«

»Teга Bošnjaki ne delajo več.«

Jirsa, Horák in Martinec so se pritepli skozi rove v Carzano. Medpotoma so se šalili, da ataman najbrž preganja štabne oficirje ali kaj — saj šrapneli nad Carzanom nimajo nikdar drugega pomena.

Ti trije so baš najboljši pomočniki za snaženje naše mize. V smehu so izpili do dna in pojedli do deske vse, kar je bilo na mizi. Ribja konzerva je ostala, drugega nič.

Enkrat me kliče telefon od južine in zahteva pojasnila za brigado, kaj znači strelba pri Carzanu. Pri pisarni sloni korporal Malčánek, ki se zanima, kdo sta ona dva gospoda in kje sta. —

Pogledal sem ga.

»Ti si streljal, Malčánek?«

»Da.«

»Čemu?«

»Videl sem ona dva in sem si mislil, čemu bi hodili taki ljudje k nam. Niso naši in nimajo tukaj nič iskati.«

Potegnil sem Malčánka v park in mu utaknil ribjo konzervo v žep.

»Gospoda, temu se pravi inicijativa. Brez Malčánka bi vi trije ne dobili južine.«

»Slava našemu Malčánku!«

Korporalu se dobro vidi, ko mu potrjujemo pravilnost njegovega dejanja.

Alkohola Malčánek ne mara. Zahvaljuje se in odhaja. Pred vhodom v mojo sobico sedi na klopi in razteguje harmoniko. Lepo igra plesne komade, polke in mazurke, a tudi jugoslovanske nekatere narodne melodije. Zaljubljen je v svoj instrument. Kdo ve, kaj misli, kadar pritiska z gibčnimi prsti bele koščene gumbе. Bledo lice z dolgimi lasmi mu leze polagoma v stran in svoje glasove posluša tako verno, da ne odgovarja Bošnjakom, zbirajočim se okoli njega. —

»Temu dečku sem jaz oče,« pravim oficirjem, poslušajočim Malčánkovo harmoniko.

»Saj ni Bošnjak,« meni Martinec. Kadar razdelim v svojem vodu velike porcije mesa in kruha, sem jim vselej »otac,« včasih mi pravijo tudi »Vi ste naša majka!« — Odkod je ta korporal?«

»Malčánek nima starišev, je najdenček. Praški zavod za najdence ga je oddal neki ženi v Hnevkovice pri Humpolcu in tam je vzrastel. Zdaj je moj, popolnoma kakor sin. Zato sem ga zahteval k četi.«

»Kje je bil prej?«

»Pri diviziji v nekem izveščajnem uradu. Tu naj mi igra sedaj pred vrati in mi čuva dom in inventar kot zastopnik četnega narednika, ki je zdaj na dopustu. Rekel bi, da je moj Cerberus.«

Malčánek igra bosensko kolo. Poslušalci se nehote dvigajo na prste in migajo s telesi.

Obmolknili smo, da jih gledamo. Jirsa jih smehljaje vzpodbuja z rokami, naj zaplešejo. Ni treba dvakrat namigniti: vojaki se že drže za ramena in poskakujejo v kolu po ozki kameniti ulici. Koncem kola frče fesi v zrak in stari Zilić, ki je vodil kolo, kliče: Živelj naši oficiri! Živio Malčánek!« —

»Kaj hočeš s tem reči, da je korporal tvoj Cerberus?« Jirsa se vrača k prejšnjemu pogovoru.

»Zvest čuvaj mi je, kakoršnega nima nihče. Epizodo vam povem, resnično: Malčánek se mi je javil, ko so ga poslali k bataljonu. — »Poklical sem te, ker te potrebujemo,« mu pravim. »Ti si prijatelj Mlejneku in Lahvički, ki sta v moji službi.« On mi javlja, da ve, ker mu je Mlejnek že povedal. »Torej si že naš?« »Vaš!« — Mlejnek vam je neumoren agitator, ki bi rad vse zbasal v zaroto. Njegov temperament je v tem oziru nevaren, pri Malčánku se je pa obnesel. Prvo uro po prihodu v četo je Malčánek imel svojo mobilizacijsko nalogo. »Pri podjetju boš številka 7, tu v Carzanu pa boš čuval, da ne pride nihče do nas. Ako se zgodi, da Avstrijci zvedo o zaroti, bi hoteli morebiti koga aretirati in odvesti iz čete. V takem primeru si samostojen komandant, ki storiš, kar hočeš. Kot namestnik četnega narednika alarmiraš četo in udariš po tujcih.« Malčánek je rekel nato: »Gospod nadporočnik, prej umrem, preden se komu izmed vaših kaj zgodi.« Verjamem mu. — Pred dnevi mi je utemeljeval svoje misli tako: »Starišev nimam, najdenček sem. Nihče me nima na svetu rad razen vas in par prijateljev v četi. Vas ljubim in vam hočem živeti, ker ste mi dali idejo, ki je edina zame nekaj vredna.« Smilil se mi je dečko in nehote mi je padla beseda, da bom zanj skrbel kakor za sina. Roko sem mu jedva izmaknil, poljubiti mi jo je hotel. Vidite ga, ali ni za nevaobljene tujce pravi Cerberus?«

Malčánek še vedno igra Bošnjakom in sebi in nam. V parku se pogovarjamo o humorju in o idealizmu svojih preprostih, udanih zarotnikov.

Avstrijska fronta prireja zaporedoma demonstracije. V telefonu slišiš zopet besedo »Feuerüberfall« vsak dan in predstojniki govore o svojih posebnih namenih, ki jih nameravajo doseči z demonstracijami. Pozabili so že, da se o takih rečeh ne govori v telefonu. Mesec avgust zaključujemo v Suganski dolini s

samimi drobnimi prireditvami, ki prizadevajo brigadirju ob'lo kombiniranja raznih panog orožja, da bo efekt jačji. Italijani pa nimajo zaradi njih niti škode, niti skrbi. Zaran 30. avgusta ob pol 5. uri in 31. avgusta ob peti uri poka po Suganski dolini, kakor je široka od Civarona do Salubija. Puške, strojne puške, drobni rovski topovi in artilerija, vse peketa in bobna po pol ure, toda čudo — Italijani se niti ne menijo za naše počenjanje. Poveljstva ne morejo umeti njihove hladnokrvnosti, umevamo jo samo zarotniki.

— — —

Oba z Jirso imava pravo na dopust.

»Ali mi je vredno iti?« me vprašuje prijatelj.

»Tebi je vredno. Idi!«

»Ali se me hočeš iznebiti?« Jirsa je skoro užaljen.

»Ne bodi smešen! Štirinajst dni je do akcije časa. Čemu bi sedel tukaj? Pripravljeno je vse, pravočasno se vrneš, recimo 12. septembra, potem udarimo.«

»Moram si najti torej nekak povod za predčasno prekinjenje dopusta, da ne bo nihče sumil.«

»Pozneje naj sumničijo, kolikor hočejo. — Povod ti lahko pošljem službeno. Dne 1. septembra se odpeješ in 2. septembra si doma. Koliko dni ti zadostuje?«

»Tri — štiri dni bi imel dovolj.«

»Dobro. Dne 6. decembra pošljem za teboj službeni telegram: »Sofort einrücken!« Bataljonsko poveljstvo te zahteva zaradi tega, ker hoče armada poslati bataljon na soško fronto.«

»In je istina, da nas hočejo premestiti?«

»Pri armadnem poveljstvu so iztuhtali predlog. Preden ga izvrše, bo ujeta vsa armada s Scheuchienstuelom vred. Ako pa pride v prihodnjih dneh podoben ukaz, izzovemo bitko v sektorju, ki bo trajala nepretrgoma do 13. septembra — in nobeden bataljon ne pride mimo Borga v naše rove. Z izmeno torej ni treba resno računati.«

»Brzjavko prejmem 6. septembra in 2 dni pozneje sem v Carzanu.«

»Da, in potem imaš 5 dni časa, da se preustrojiš iz praškega dopustnika v divjega vojščaka . . .« —

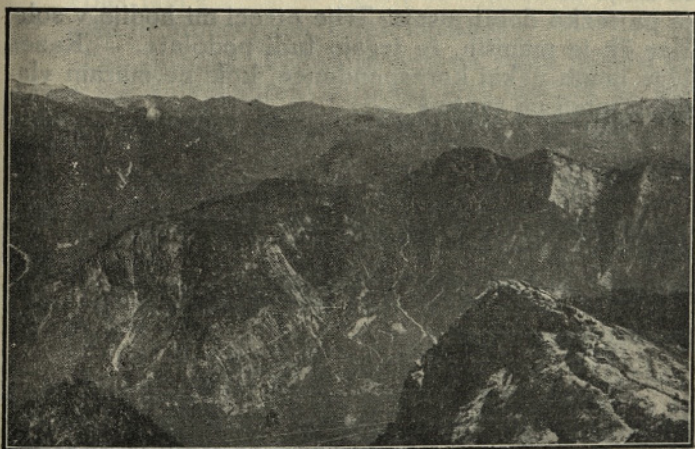
»Atamane, povej mi, ali ve tvoja družina, kaj nameravaš?«

»Žena pozna moj program. Baš sem ji poslal tudi poročilo o akciji.«

»Kako? Pisal si?«

»Da, dopisnico.«

»Ali si blazen? Saj vendar cenzura . . .!«



Ob Suganski dolini.

Pogled z višin Cime Dodici.

»Ne boj se. Mojih pisem avstrijski cenzorji ne morejo čitati.«

»Ako ni čitljivo ali pisano v pravem jeziku, ti uničijo pismo.«

»Moja pisma so lepo pisana in v pravem jeziku. Cenzura čita svoje, moja žena svoje.

»Šifre?«

»Da, težavne šifre, tako da moram skladati po več ur kratko poročilo.«

»Poslušaj, atamane, tvojo ženo bi rad spoznal. —

Obiščem jo, če bo količkaj možno.«

»Pojdi! Ustno lahko vse razložiš. Bilo bi mi jako ljubo, da si bo popolnoma na jasnem. Samo glej, da te nihče ne vidi, da ne bo pri eventualnih preiskavah nepotrebnega kombiniranja detektivov in sodnikov, zakaj si jo obiskal. Dam ti tudi pismo in zavojček zanjo.«

»Dobro. Kaj pošiljaš domov?«

»Kupil sem si iz oficirskega skladišča podplate in usnje za čevlje. Zdaj si jih ne dam več delati, doma je pa težko dobiti usnja. Trije otroci mi hodijo v šolo. Kar jih je manjših, že trgajo tudi podplate. — Razen tega imam nekaj korespondence, koje ne maram vlačiti s seboj po svetu.« —

Jirsi pripravljam zavoj, on pa čaka in si podpira glavo. —

»Koliko nas je vseh, atamane?«

»Carzancev? Blizu sedemdeset prepariranih, Štirinajst oficirjev.«

»Ali je muslimanov tudi kaj?«

»Žal, malo. Samo pet. Pri muslimanih je treba izredne previdnosti.«

»Vem. Čudim se, da jih je toliko.«

»Z muslimani nimamo sreče. Imel sem izbornega podoficirja, korporala Čengića, s katerim je bilo veselje razpravljati. Na Siefu so mi ga ranili in ni se vrnil več k četi. Podnarednika Jusufa Isovića so mi vzeli k planinski četi, korporala Karlića in Salčina tudi nimamo več! Kar jih je prišlo zadnje leto novih v četo, niso prejšnjim enaki.«

»Priprostemu muslimanu je pač težavno dopovedati, naj bi z nami uganjal revolucijo.«

»Najinteligentnejše sem izbral. — Zdaj sem dobil prvega oficirja muslimana v bataljon.«

»Trampo.«

»Da, toda ta Trampa ti reže tako avstrijsko lice, da ne moreš niti misliti na duševno revolucijo. Pred dvema dnevoma me je hotel bedak ustreliti, ko sem hodil pred castellarskimi ovirami. Sam sem bil in on je vedel, da sem jaz, a je streljal raketo za ra-

keto kakor blazen. Stražarjem je ukazal, naj streljajo, a ga niso ubogali, ker me poznajo po glasu in hoji. Trampa je nevaren človek. — Tu je zavoj.« —

»Kdo je pa najboljši izmed muslimanov?«

»Korporal Mujić.«

»Kdo je ta Mujić?«

»Ni iz bataljona. Pri rovskih topovih je v vinogradu med Telvami in Castelnuovom.«

»Že vem, 10 minut za 1. četo.«

»Baš tam.«

»Ali ni Mujić visok, vitek dečko?«

»Lep Bošnjak. Vedno se drži na smeh in nosi po strani fes. Inteligenten korporal je. Poročnik ga pošilja vsak teden v Trento, včasih tudi v Bolzano kupovat.«

»Poznam ga. Često ga vidim med komšijami v 1. četi. — Najlažje delo je bilo s Čehi, kaj ne?«

»S Čehi in s pravoslavnimi. Z vsemi drugimi je težje.« —

»Rad bi videl imenik naših ljudi, preden odidem. Ali ga imaš?«

»Kaj si misliš, prijatelj! Imenik zarotnikov? Če bi ga po nesrečnem slučaju dobil kdo v roke, recimo, če nas kdo izda in najdejo tak imenik pri meni — za uro bi polovili vse. Takega dokumenta si ne upam imeti v inventarju. Hieroglifne imam, ako hočeš, hieroglifne in številke.«

»Vem. Atamane, hvalim ti previdnost. Sakra, na vse je treba paziti!« —

Zadnjega avgusta zvečer se je Jirsa odpeljal. Po prihodu v Prago je poslal obvestilo, da je vso pot sedel na pismih in usnju, tako ga je skrbelo.

Telegram zanj je pripravljen. Adjutant ima naročilo, da ga pošlje 6. septembra zaran, pomotoma ga pa pošilja že 4. septembra.

16.

Kapitan Finzi je javil, da se naš projekt kmalu izvrši.

Termin 13. septembra nas poživlja. Sedaj na delo!

Pošiljamo patrolje na vse strani poizvedovat in gledat, da ne bo v ozadju nepričakovanega presenečenja: v Trento in Bolzano, na Civaron, na S. Pietro, v Borgo, Roncegno, Novaledo, Levico, na Salubio, k 1. gorski brigadi in na calamentsko cesto s prelazi v Flemsko dolino. Vsaka skupina šteje 2—4 može z podoficirjem in je opremljena s pravilnimi potnimi dovoljenji. Vohuni ne nosijo fesov, temveč čepice, in hodijo brez rdečih našitkov bosenskega polka na obratnikih. Orožnikom se na razpotjih vselej v redu legitimirajo in nihče nima najmanjše slutnje, kdo so ti dečki. Zvečer med 23. in 24. uro se vračajo z raporti, s podatki in skicami. Brezmejno udanost vidiš in idealno požrtvovalnost zarotnikov. Edino neprijetnost ima korporal Levc, ki ga je prijel kapitan 14. polka na Civaronu in ga nagnal, češ, da nima tam ničesar iskati. Levec se je pobral in zlezal po drugi poti zopet na Civaron ter dovršil svojo nalogo. Po poklicu je bil fijakar v Trstu, doma iz Senožeč. Ta sorta ljudi sicer rada pije, a je znana zaradi svoje žilavosti in iznajdljivosti.

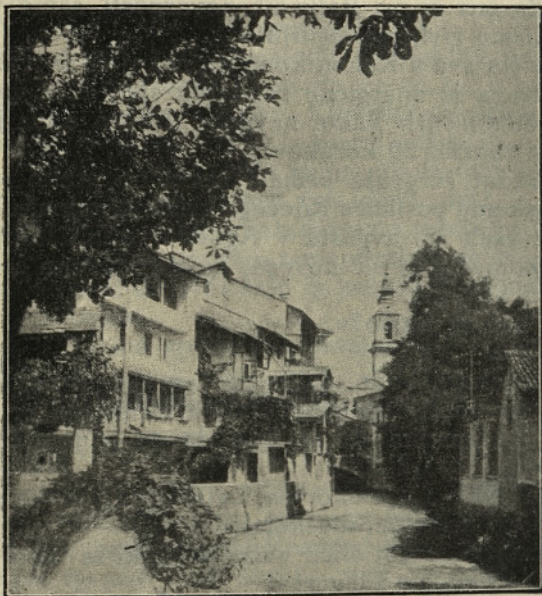
Poročnik Kohoutek, ki se je vrnil 28. avgusta z dopusta, se poti več dni okrog baterij ob potoku Ceggio, da bi spoznal vsak kotček svojega rajona, Zeleny pa izdeluje na podlagi skic risbe o dislokacijah oddelkov po raznih vaseh, trgih in mestih.

Krojača Jiranka pošiljam 6. septembra drugič na večdnevni izlet v Trento in Bolzano, opozarjajoč ga na potrebo skrajne previdnosti pri izpraševanju in zapisovanju.

Podnarednik Pajger mi je poslal svojega prijatelja, korporala Stránskega, služečega v pekarni v Novaledu. Stránsky je bister dečko, organiziran v kolu, toda živi predaleč v ozadju in ne ve, do katere meje je naša stvar dozorela. Rad bi sodeloval aktivno tudi pri italijanski ofenzivi. — Dečko ima jasne, dela željne oči.

Za 20 minut je informiran in mi podaja roko v znak, da bo pomagal po močeh. Dobil je številko 24, ki se je izpraznila po odhodu praporščaka Maštalke.

Kolona 24 ima nalogo zasesti Novaledo, zapadni del Armenterre in severne obronke Cime Manderiele.



Mestece za fronto v Suganski dolini.

Dne 3. septembra je načrt podjetja toliko urejen, da imajo vse kolone določene in poučene vodnike in je gibanje italijanskih trup fiksirano na minute. —

Prva skupina zarotnikov se je že vrnila z dopustov, druga se vrne 8. in 10. septembra. Kdor se je hotel posloviti od domačinov, vsakogar smo poslali in mu zabičali, da molči doma o vsem, kar ve o zaroti.

* * *

Delo napreduje. Carzanci smo dobre volje. Dne 4. septembra pravim tovarišu Kohoutku, podporočniku, Cehu:

»Pojdiva danes k Italijanom na obisk! Gospodje iz Vicenze pridejo jutri, midva pa obiščeva 136. polk v Strignu že danes.«

»Ali ni nevarno?«

»Za nas ni pri Italijanih nevarnosti, samo v Avstriji nismo življenja sigurni.«

In šla sva s Kohoutkom, da nekaj doživiva.

Straža je energično zaklicala svoj »Chi va lá?« in »Dietro front!« kakor navadno. Dobro je, da je Kohoutek zaostal 30 korakov.

Bradat sergente prihaja previdno preko ovir k avstrijskemu poslancu Rdečega križa, ki prinaša legitimacije vseh 22. avgusta v Agnedu padlih Italijanov. V tej komediji ni nič novega. Za narednikom se bliža kakih 5 vojakov.

»Parlamentario?«

»Da.«

Možakarji vedo, da je na tem mestu nekdo že enkrat prinesel legitimacije od avstrijskega Rdečega križa. Kažem jim paket, češ, da ga moram izročiti oficirjem.

Na oficirje čakamo vsaj četrto ure. Končno prihajajo trije z napetimi musketami.

Javljam se kot oficir najvišjemu, ki se takoj predstavlja: »Tenente Liguori.«

»Imam nalogo govoriti nocoj s štabom 1. armade o važnih rečeh.« O tem ne vedo ničesar, a muskete so povesili in sergente se je odstranil z vojniki.

Liguori je robusten oficir, za pol glave večji od mene in plečat. Sottotenente »Chicherichi« pa že zbija šale, češ, to je dobro, da je prišel Avstrijak k njim na obisk. Moj izgovor mu ugaja, da sem si naročil štab prve armade na dogovor.

»Ne verjamem, a ugaja mi. Zdravo Avstrijak! Ti si tudi dober humorist!«

Mali Kikeriki razteguje usta in dela obraze, da se mu vsi smejemo.

»Zares,« pravim, »colonnello Marchetti in capitano Finzi prideta z oficirji iz Vicenze. Jaz nisem humorist.«

»Finzija poznam,« meni Liguori, »morebiti bo res. Počakajmo!«

»Čujte, mene dobro pozna vaš adjutant, saj ste ed 136. polka?«

»Da.«

»Vaš adjutant je moj prijatelj!«

Liguori hiti sam k telefonu, da pokliče adjutanta, prijatelja Avstrijaka Paolinija, če ve kaj o prihodu štabnih oficirjev iz Vicenze. Kikeriki pa uganja vso dobo neumnosti, poje arije iz oper, žvižga in nas zabava. Tretji oficir pravi, da imajo noč in dan koncerte in drame: Kikeriki izvaja vse uloge sam.

Kikeriki me trka prijateljsko po rami. Še vedno ne verjame v najino misijo, temveč misli, da so si Avstrijaki v fronti dovolili šalo in poslali dvojico k Italijanom na obisk.

»Špijon?« me vprašuje z nasmehom.

»Ne.«

Kikeriki trka Kohoutka po rami in ga vprašuje istotako:

»Špijon?«

»Pusti me pri miru, ako ne veš nič pametnejšega povedati,« mu odgovarja nevoljen Kohoutek češko.

»O, che bella lingua! Razumel pa nisem besede. Kaj pravi tovariš?« se obrača mali Italijan k meni.

»Da je parlamentario.«

»Ne, ne, nekaj drugega je povedal. — A ideja je famozna. Meni bi ne prišla taka ideja. Avstrijaki so humoristi, dasi se jim slabo godi. — Hočeta jesti, hočeta piti? — Sergente!«

»Hvala hvala! Nikar ne zovite ljudi.«

»Sergente! Un fiascone!«

Po sili hoče narednika poslati po steklenico vina, da pogosti Avstrijake.

»Saj ni strup! Dobro črno vino imamo.«

»Hvala! Midva ne pije vina. Oba sva antialkoholika.«

»Cigarete?«

»Tiste lahko ponudiš.«

Kohoutek se je začetkoma držal resno, nazadnje mu pa tudi uhaja smeh.

Liguori se vrača. Prijatelj adjutant je odgovoril, da pridejo gospodje iz Vicenze jutri 5. avgusta zvečer, in da so že javljeni. Menda je nesporazum glede dneva sestanka.

»Torej prideva jutri zopet.«

Sedimo ob cesti in se pogovarjamo, kolikor se moremo. Nobeden izmed njih ne zna naših jezikov, midva s Kohoutkom pa premalo italijansko, da bi se mogli o vsem razgovoriti. Zabavamo se pa kljub temu dobro uro in se nazadnje gladko umevamo. Čudijo se zelo, da je avstrijski bataljon po 8 mesecev in več neprenehoma v rovih. Pri njih so čete baje samo po 10 do 15 dni v rovih, potem pa najmanj toliko dni na oddihu. — Zanimajo se, ali je res, da so pri Avstrijakih v rovih tudi ženske. Kažem na Kohoutka, češ, ta je bil 20 dni na dopustu in bi še menda vedno rad imel svojo Marjano nekje blizu, vsaj v Borgu, pa je daleč, daleč, na Moravskem. V rovih ni žensk, a pri komandah jih večkrat imajo in tudi v pisarnah za fronto.

»Kje je Moravija?«

»Oj, to je bogata zemlja, ki ima 100.000 najlepših deklet, a samih bogatih, onstran Donave, onstran Dunaja, pri Pragi.«

»Zemljepisnega znanja gospodje nimajo,« konstatira Kohoutek češki.

»Mi v Italiji jih pa imamo 5 milijonov in še lepših,« hvali Kikeriki svojo domovino.

»Ali ste že slišali o Italijankah?«

»Seveda smo slišali. Kako bi ne bili slišali? Ves svet govori o Rimljankah in Napolitankah.«

»In o Benečankah, Florentinkah, Sicilijankah, Turinkah,« dopolnjuje Kikeriki in že poje arijo o lepi Florentinki. Nenadoma zove svojega sergenta in ga naziva »pazzo,« ker ni prinesel vina.

Dovolj je nama s Kohoutkom zabave. Vstajamo, podajamo si roke.

»Na svidenje jutri!« —

* * *

Medpotoma trgava jabolka in neseva polno vrečo straži v Castellare, kjer čaka narednik Čačić nepotrpežljivo. Vseh 36 ljudi v Castellarah hrusta jabolka, ki so že zaradi tega dobra, ker so jih prinesli »naši oficirji« v vreči.

»Hočete, da vam zopet prinesemo?«

»Hočemo!«

»Torej, poročnik Kohoutek, slišal si. Ljudje slušajo nas, slušaj ti enkrat Bošnjake. Jutri prineseš zopet vrečo, ti eno in jaz eno. Ako bo premalo, pa pojdeva dvakrat in vzameva patroljo s 15 vrečami. Nadporočnik Kappelmacher mi mora poslati iz provijanature 15 vreč.« —

In tako je bilo. Zvečer 5. septembra korakava s Kohoutkom z dvema vrečama po jabolka.

Oficirji 136. polka naju čakajo. Med njimi sta Liguori in Kikeriki.

Kapitan Finzi poroča o pripravah. Važno je obvestilo, da bodo sodelovali oddelki več armad in da vrhovni komandi ni mogoče dovršiti vseh priprav do 13. septembra. Podjetje se torej odlaža na 18. septembra zvečer. Tri zборе lahko pripravijo prej, več pa ne morejo. Cadorna hoče akcijo izvršiti z vsemi razpoložljivimi močmi.

Vse je v redu in ugodno. Umevamo, da velikih sil ne morejo koncentrirati za par dni.

Opozarjam Finzija, da lahko pošlje kakega podjetnega štabnega oficirja za dan ali več dni v Carzano, da si ogleda avstrijske položaje. V to svrhu mu prinesem kompletno uniformo avstrijskega korporala artilerista ali pešaka. Za varnost mu jamčim sam, sam ga povedem, kamorkoli hoče, in mu razkažem, kar hoče. — Finziju ugaja misel in takoj se je odločil, da pojde eventualno sam — prihodnjič, 10. septembra.

»Ne pozabite na opium!« —

S Kohoutkom vlečeva po polnoči dve vreči jabolk v Castellare.

17.

Pošalil sem se in prosil za nastop dopusta.

Divizija mi je takoj ugodila, saj sem imel že 2 meseca pravo na dopust.

Oddati je treba suganski odsek in poveljstvo bataljona in počakati do 14. septembra, da se vrne poročnik Knott z dopusta.

Dne 7. septembra prihaja naročilo, naj oddam poveljstvo bataljona majorju Lakomu, ki pride v to svrho v Telve.

Major Lakom je dobrodušen oficir, Madžar po narodnosti, lepih, nežnih manir. Dva dni ga vodim po rovih, prednje straže pa odlagava, ker Italijan venomer pošilja šrapnele. Tako velikega sektorja ni mogoče pregledati za 2 dni.

Obljubil sem majorju, da ostanem vsaj osem dni v bataljonu. Hvaležen mi je, ker sem baje edini človek, ki pozna natančno vsak kot in vse ljudi. On sam bi ne vedel, kaj ima ukreniti v slučaju sovražnega napada.

»Dopust mi ne uide; to pa uvidevam kot izkušen vojak, da vas ne smem zapustiti, dokler vsega natančno ne spoznate.«

Tako imam vzrok za odložitev dopusta do 18. septembra.

* * *

Prvi dan po prihodu majorja Lakoma je prišel na poveljstvo bataljona rezervatni akt, naj komandant osebno poroča: 1. Ali ima v bataljonu katerega oficirja italijanske narodnosti.

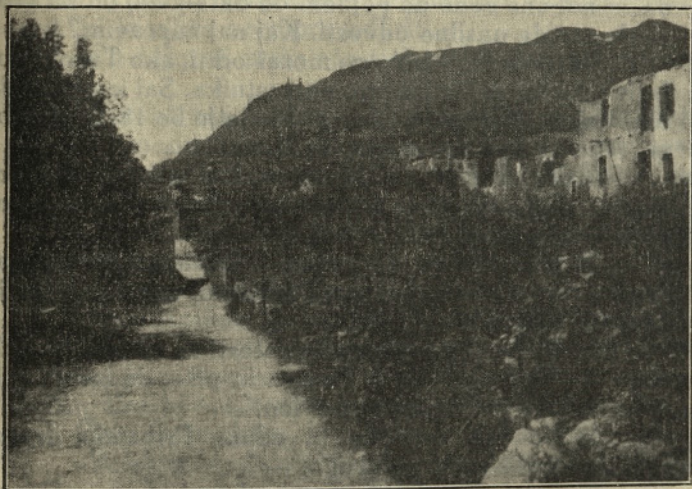
2. Ali je bil v bataljonu v preteklih mesecih tak oficir?

3. Ali je služil v bataljonu oficir ali podoficir po imenu Paulin ali Pavlin?

Pokazal sem majorju akt in odgovoril na vsa tri vprašanja negativno, zapečatil in poslal posebnega slaka brigadi z odgovorom. —

Kohoutku sem priznal zvečer, da mi je pognal akt nekoliko krvi v glavo.

»Vidiš, kako je organizirana špijonaža! Iz vprašanj sledi, da imajo Avstrijci poročevalca v sami Cadornovi bližini. Kaj bi bilo, ako bi bili zapisali v svoja pisma koje pravo ime? Paulina sem zapisal pod pismo 21. julija.«



Razbita vas.

»Lansko jesen sta dva Rusa odnesla prvo Pavlinovo pismo. Zdaj ne vem, katerega Pavlina iščejo, lanskega ali letošnjega.«

»Zadnji čas je, da se Italijani ganejo. Kaka škoda, petih dni! Med 13. in 18. septembrom se lahko snidejo vse nevolje.«

Kohoutek sluti, da je v odlaganju nesreča. — Prva nevolja je že tu! Poročnik Martinec se je poškodoval 10. septembra. Kopal se je v Masu in dvigal — atlet —

težek kamen, pri čemer mu je zmečkalo mazinec na roki. Pritekel je v Carzano ves razburjen:

»Kaj bo, gospod nadporočnik? Bataljonski zdravnik, dr. Turolđ, me pošilja po sili v bolnico.«

»Nesreča! Če zdravnik vztraja na tem, je rana gotovo huda.«

»Kaj rana! Seveda, prst je zdrobljen, a zaradi prsta vendar lahko ostanem v bataljonu! Pravil sem tako Turolđu, a on me noče lečiti, češ, da pri takšnih poškodbah ne more nositi odgovornosti. Rekel sem, da za nobeno ceno ne pojdem od bataljona, on pa grozi, da me da nasilno odvesti. Kaj naj napravim?«

»Nesreča je. V bolnico moraš oditi, ako Turolđ noče lečiti. Tukaj ti najdemo namestnika. Saj je nazadnje tudi dobro, ako boš v Levicu. Podjetje bo 18. septembra. Ako se kaj izpremeni, ti naznanim.«

»Kako? Pismeno? Veste, vsak drugi dan pošljem slugo v Carzano, ki se bo oglašal pri vas. Ako bo mogoče, pridem pred 18. k četi.«

»Ni treba hiteti. Le ostani v Levicu. Oglej si natančno vse in ustrežeš nam izborno, ker se pripelje kolona Italijanov do Levica.« —

Martincu niso pomagali protesti in odšel je v bolnico. — Slugo pošilja iz Levica in piše, da jedva pričakuje, kdaj pridejo skoz Levico. —

Martinčeva nezgoda ni edina. Prihajajo druge, kar po vrsti druga za drugo. —

* * *

Zvečer 10. septembra je v Strignu važen sestanek. Našel sem velik zbor oficirjev, artileristov in štabnih. Mnogo drobnih vprašanj glede podjetja je treba rešiti. Uvidevam in spoznavam, da mislijo z vso globino na uspeh akcije. Finzi in kapitan 36. polka me spremljata po sestanku v Castellare, da si ogledata pot in prve utrdbe, ovire in rove. Krasna noč je. Reflektorji božajo bajno Sugansko dolino in pozicije na Civaronu, ob Masu, na S. Pietru. Vse leži pred nami, kakor na dlani, osvetljeno, kakor v pravljici. Pregledujemo si avstrijske položaje.

Čudim se drobnemu človeku iz Vicenze, ki nima samo urnega jezika in bistrega razuma, temveč tudi mnogo riskira. In ves čas je dobre volje in se šali.

Kažem mu tudi pot s stopnicami in z lestvo s castellarske skale mimo cerkvice sv. Valentina v Scurellah, kjer je možno vsak dan, vsako noč priti neopaženemu človeku ali oddelku Avstrijcem za hrbet. Zaročniki smo sami zgradili to tajno pot.

»Ako bi bil jaz Avstrijak, bi se čutil sedaj kot E-fijalt, ko vas vodim po tajni poti Avstrijakom za hrbet. Kot Jugoslovan sem pa ponosen, da sem zgradil pot, ki je nihče ne more odkriti.«

»Po tej poti prihajate tudi v Strigno k nam, kaj ne?«

»Porabil bi jo samo v sili, ako bi hotel odhajati in prihajati neopažen. Meni se pa ni treba skrivati pred lastnimi stražami, zato hodim naravnost preko Castellar. Zaročniki vedo, kam zahajam, drugi pa vedo, da njihov komandant ponoči vedno brska ob ovirah in pred linijami.«

»Ali je dovoljeno?«

»Ni dovoljeno — strogo je prepovedano. Jaz si dovoljujem. Saj moja hoja v Strigno tudi ni dovoljena, občevanja z vami mi niso dovolili — nikamor bi ne prišli, ako bi šel k diviziji prosit dovoljenja.«

Finzi se smehlja.

»Poizkusite, da vidite, kaj vam poreče general-major ali komandant armade!«

Bošnjaki v Scurellah, na Castellarah in ob Masu se pogovarjajo, nekateri glasno, drugi polglasno.

»Prav kakor doma!« konstatira Finzi. Vaši ljudje se ne čutijo v vojni. V Italiji ne slišite glasne besede v prvih rovih.«

»Ker se držite predpisov. Mi smo pa uvedli v svojih četah nove običaje, ki ustrezajo sedanjemu našemu razpoloženju. Kadar bomo stali v borbi zoper Avstrijo v onih rovih, bomo tudi mi boljši in bolj pazljivi.«

»Kaj pa, da predstojniki ne slišijo, ako na primer Bošnjak v rovu na ves glas prepeva?«

»Kje so naši komandanti! Prvi je v Piagaru, eno uro hoda od Carzana. Novega brigadirja še vobče ni bilo nikdar tukaj. Gospodje imajo pač zaupanje v nas!«

»Baš prave ljudi so si izbrali, v koje lahko imajo zaupanje«, pritrjuje Finzi s humorjem.

Italijana se vračata v Spero in dalje v Strigno. V dim ju mimo kapele za Spero in tam se poslavljamo. Oba izjavljata, da sta informirana in da sta videla dovolj.

Miloš Zeleny se je poslovil že prej od naše družbe, ker je bilo že pozno.

Medpotoma se mi je zdelo, da je v Castellarah nekdo zakričal. Tudi Italijana sta slišala nenavaden glas in vpraševala, kaj je to. Nisem si mogel pojasniti.

Hitim na Castellare. Slutnja mi pravi, da se je zgodila zopet nesreča.

Minila je tretja ura. Hladno in tesno mi je, ko se bližam električnim žicam. Zvečer pred odhodom sem sicer ukinil tok, a sedaj najbrž zopet teče. Med žicami imamo ozek prehod, ostro vijugo med trojnimi ovirami, ki ga ljudje malokdaj uporabljajo, da se izogonejo nesreči. Meni je vijuga dobro znana in našel bi jo z zaprtimi očmi, s palico v roki.

»Sokole!« zakličem pridušeno pred ovirami. Onstran ovir kakih 15 korakov daleč stoji ponočij stražnik.

»Evo me!« se javlja nekdo.

»Zovi narednika Čačića!«

»Evo me! Jaz sem, Čačić,« se javlja zopet isti glas, ki ga prvič nisem spoznal. Sam stoji pri vhodu in čaka.

»Ali teče elektrika?«

»Teče. Pazite dobro, »ubilo« je gospoda poročnika Zelenega.« Čačić ima tako čuden, izpremenjen glas.

»Ubilo?«

V prvem trenutku sem mislil na slovenski pomen besede. Prestrašil sem se. Šele pozneje, ko sem se izvil iz ovir in potegnil Čačića za roko, sem se spomnil, da ima njegova beseda »ubilo« pomen »udarilo.«

»Kje je Zeleny?«

»V zidanici leži. Pomogel si je že. Mislili smo, da je mrtev.«

Prišla sva v obokano zidanico, nekdanji hlev ali žitno klet castellarskega posestnika, ki smo si jo priredili za stanovanje poveljnika castellarske straže. V sosednem obokanem hlevu, ki ima samo tri stene, četrto pa izbito, smrči telefonist Bauman na praproti sredi grušča in kamenja.

V Čačičevi zidanici čakata Kohoutek in Jirsa. Zeleny si je že baje toliko opomogel, da je vstal in odšel v Carzano. Četrť ure je ležal brez govora.

»Strahovito divje je zarjul, ko ga je udarila struja. Nisem še slišal, da bi človek tako zatulil.«

»Slišal sem ga do kapele za Spero. Nisem vedel, kaj je. Najrajši bi bil takoj tekel gledat, a zaradi Italijanov, ki sem ju spremljal, nisem mogel. Niti ne vesta, da so bili italijanski oficirji v naših položajih. Prišli smo po dolnji poti pred Castellare. — Miloša je torej hudo udarilo?«

»Grdo. Obležal je brez zavesti in morali smo ga prenesti. Mislil sem, da je po njem. Težek je bil.«

»Kako se je le zmotil, saj pozna vijugo skozi ovire?«

»Po noči se lahko zmotiš. Prehod je pod drevjem, kjer je najbolj tema. — Tu je ležal na postelji, začel zopet dihati, nazadnje je pogledal in nas gledal začudeno. Ležal je še pet minut, potem se je dvignil in sedel. Ko tebe ni bilo, je vstal in odšel v Carzano. Vse ga baje boli.«

»Kdaj so spustili strujo?«

»Pred poldrušo uro,« pravi Čačič. Po telefonu so vprašali, ali se nahaja kdo pred ovirami, in moral sem javiti, da je vse doma. Vedno prepovedujejo, da ne smemo nikogar spuščati pred ovire, zato sem se bal javiti, da so oficirji zunaj.«

Čačičeva sveča slabo brli.

»Prižgi še drugo svečo!«

Pred oficirja razprostiram milanske liste, na polico dajem Čačiču cigaro in par jabolk, koja sem utak-

nil medpotoma v žep. Vreči, določeni za jabolka, sta ostali v Speri in šele zdaj sem se spomnil, da bi bila morala z Zelenym prinesiti sadja.

»Kaj je novega?« vprašujem molčečo družbo. Vedno se mi zdi, da Miloševa nezgoda ni edina, temveč da se je pripetilo še nekaj hujšega.«

»Nič se ni zgodilo,« pravi Jirsa, ki čaka, kdaj pričnem z referatom o sestanku.

»Vse je v redu,« dodaja Čačić. Njegov pogled se dotika jabolk in drobne cigare.

»Tebi sem prinesel, cigaro od Italijanov, jabolka od Boga.«

»Kdo je dal?« me vprašuje segajoč po cigari.

»Italijanski oficir. Ne pozabi ga zahvaliti za teden dni, ko se snideta v Italiji. Pokažem ti dobrotnika, ki ima tako slabe cigare, da jih menda sam ne mara. Tebi Kohoutek jih niti nočem ponuditi, ker vem, kaj si misliš o italijanskih cigarah.

Čačić si prižiga ob sveči in pravi: »Meni pa ugaja. Italijanom ugajajo naše, nam njihove. Deca smo. Ko sem bil majhen, se mi je zdel sosedov kruh vselej boljši nego je bil domači.«

Smehljajo se, češ, da je tako.

»Kaj bo pa z nami?« vprašuje zopet Čačić.

Jirsi in Kohoutku je ljubo, da prihajamo v razgovoru na predmet, na kojega vsi nepretrgoma mislimo. Čačić je nekoliko boječ. Kohoutku se tudi resni lice.

»Ali zopet odlagajo?«

»Ne. Ofenziva se začne definitivno 18. septembra. Priprave so obsežne. Čačić ne ve vsega: trije armadni zbori bodo stali v Suganski dolini, za njimi pa še mnogo trup, dobri dve armadi. Dne 15. imamo zadnji dogovor, potem nič več.«

Telefonist smrči v sosednem hlevu, da ga slišimo v Čačićevo sobico. —

Odhajamo. Čačić nas spremlja pod Castellare.

V Carzanu se razhajamo tudi oficirji.

* * *

Jutro se dani, a ne morem iti spat. Časopise gledam in ne vem, kaj sem čital. Menda vobče nisem čital. Truden sem, o tem ni dvoma. Živci so mnogo trpeli . . . Martinec je imel nezgodo, ljubega Miloša bi bila kmalu ubila električna . . . Še nekaj je, a ne vem kaj. Moj organizem je izboren medij za telepatijo. Nekdo me kliče, nekdo me ima v mislih, toda čustvo mi pravi, da niso prijatelji, temveč veliki, veliki sovražniki . . .

Časopise shranjujem v špranjo za steno in odhajam pred sobo. Do Miloševega brloga imam samo 20 korakov. —

Tiho odpiram Miloševa vrata. Luč mu še gori. Oblečen in obut leži na postelji, samo vrat mu je razgaljen. Bled je in obroček pod očesom pravi, da trpi. Mirno dviga in spušča prsa. Poizkušam mu utripanje žile na roki, ki visi s postelje. Srce mu bije nemirno, nepravilno.

Roko mu polagam k telesu. — Streslo ga je, toda ni se prebudil.

»Mamimami« mu brbljajo ustnice v spanju. Morebiti zove svojo mater, ki ne sluti, v kaki nevarnosti je bil nocoj njen ljubljenec. —

»Živ si, Miloš moj, in živel boš in tudi k mamici se povrneš, ki ji jemljemo sedaj sina kakor zločinci. In oče tvoj, stari Zeleny v Ostravi, sokolski borec, nam reče nekda, da mu sina Miloša nismo jemali, temveč da smo te le kot dobri varuhi iztrgali zločincem iz rok in te darovali zopet srečni materi in ponosnemu očetu in njunim slovanskim idealom. Zdrav bodi, moj dragi Miloš! Močan in zdrav, ker pred nama je še težko delo!«

Odpenjam mu tesne gamaše, popuščam trakove na čevljih, odpenjam mu bluzo in hlače na pasu in ga pokrivam z odejo.

»Mamimamimami!«

Blaženo brblja in spi.

»Lahko noč, Miloš!«

Zapiram kakor tat in odhajam v svoj brlog.

* * *

Najpametneje bi bilo, da bi legel, toda čutim, da mi duh ni sposoben miru.

E kaj, rove obidem, razgovorim se s stražniki!

Na carzanskem oporišču pod parkom imam dve novi mitraljezi. Narednik Govorušić iz Jirsove čete mi je poslal k puškama nekoliko mož, ki jih ne poznam. Priselili so se šele včeraj v Carzano.

V kaverni pod parkom smrče složno vsi strojničarji in za obe puški imajo samo enega čuvaja.

Strojničar vstaja, da zbudi tovariša, službujočega čuvaja druge puške.

»Ni trebal!«

»Mirno je, gospod nadporočnik, zato tovariši počivajo.«

»Koliko mož je odrejenih za službo.«

»Pri vsaki puški po predpisu dva. Gospod nadporočnik Jirsa je odredil, da zadostuje eden, kadar je popolnoma mirno. Nocoj je tako.«

»Koliko pasov imaš municije za puško?«

»Po dva.«

»Kako? Samo dva?«

»Gospod narednik nam je odredil deset pasov, gospod nadporočnik Jirsa je pa rekel, da nam v Carzanu za sedaj zadostujeta dva.«

»Druge rezerve nimaš?«

»Nimam. Dobimo pa pozneje, je rekel gospod Jirsa. On je shranil municijo v svoji kaverni.« —

— Jasno mi je. Ti-le novi ljudje niso člani kola, zato jim je Jirsa odmeril tako neznatno dotacijo streliva, da bi ne mogli napraviti občutne škode naši akciji.

»Nadejam se,« pravim strojničarju, »da ne boste rabili niti dveh pasov.«

»Gospod Jirsa je odredil, da ne smemo streljati brez njegovega znanja in brez vaše odredbe. Ako bi nas Italijani napadli, moramo čakati. Dobro je tako, smo si mislili i mi. Saj je itak bolje, da vobče ne začnemo streljati in dražiti, ako nam za pol minute poide vsa municija.«

»Kaj je še drugega odredil gospod Jirsa?«

»Ko nimamo municije, ni treba ljudi, je rekel. Štabni narednik Klein je poslal s puškama narednika Govorušiča in 16 ljudi, gospod Jirsa pa je odredil, da se jih mora 10 z Govorušičem vrniti k njemu. Tako nas je ostalo še šest.«

»Pa toliko je dovolj.«

»Službe pride preveč na vsakega moža.«

»Saj ste si lagodno uredili. Eden straži, pet jih spi. To ni prehudo.«

»Ni prehudo, istina je.« —

Strojničarja zapuščam pri njegovi lini in odhajam v rove 4. čete.

Jirsa torej išče novih sredstev! Ničesar ni povedal, kaj namerava ukreniti glede svojih mitraljez. Ideja je vsekakor dobra. V mitralješki četi je razmera mnogo Nemcev in drugih elementov, kojih ni možno organizirati v zaroto — taki ljudje nam pa lahko nastrojijo peklenskih težav, ako nam začno sredi akcije nenadoma ropotati po italijanskih kolonah, premikajočih se proti Masu in preko mostov. Štabni narednik Klein in Govorušič sta nevarna človeka pri mitraljezah. Jirsa menda računi s tem, da ne bomo mogli opijaniti z opijem vseh neorganiziranih ljudi, in s tem, da opij ne učinkuje na vsak organizem v isti meri, zato razorožuje četo, zmanjšuje število ljudi pri mitraljezah in jim skriva municijo.

Ideja je posnemanja vredna.

Odstraniti je treba vsako orožje iz rovov, ki ne služi nam!

Ročnih bomb nam ni treba v rovih, istotako ne pistol za rakete in raket. Vse moram pobrati in znošiti . . . kam?

V cerkev! Tam pri desnem oltarju je prikladen prostor za naš depot.

Municije za običajne vojaške puške nam tudi ni treba puščati v rovih. Pri važnih strelskih linah leže zaboji rezervne municije . . . samo četrta četa ima 26 zabojev v rovih in drugod jih nimajo mani.

Jutri začne Djurić s Trifunov'cem in Malčankom nositi rezervno municijo v cerkev!

Idejo si mi dal, Jirsa, hvala ti! —

»Čemu bi nam rezervna municija ležala v vlažnih rovih in se nam kvarila?« pravim Cviju Djuriću, sedečemu v kotu pri bolnem mojem slugi Chválku.

»Najdi si jutri ljudi, da jo znosiš na kup!«

»Kam prosim?«

»V cerkev.«

»V cerkev?«

»K desnemu oltarju na suhi tlak znosite zaboje iz četrte čete in levega krila prve čete. Tudi granate, ki leže pri strelskih linah, pobereš in zložiš v zaboje!«

»Razumem.«

»Zdravo! Lahko noč!« —

Za to stvar ni več skrbi, saj vem, da Djurić ne bo imel miru, dokler ne izvrši povelja do zadnje granate.

Dani se že in okovani čevlji udarjajo enakomerno po tlaku mimo mojega okna.

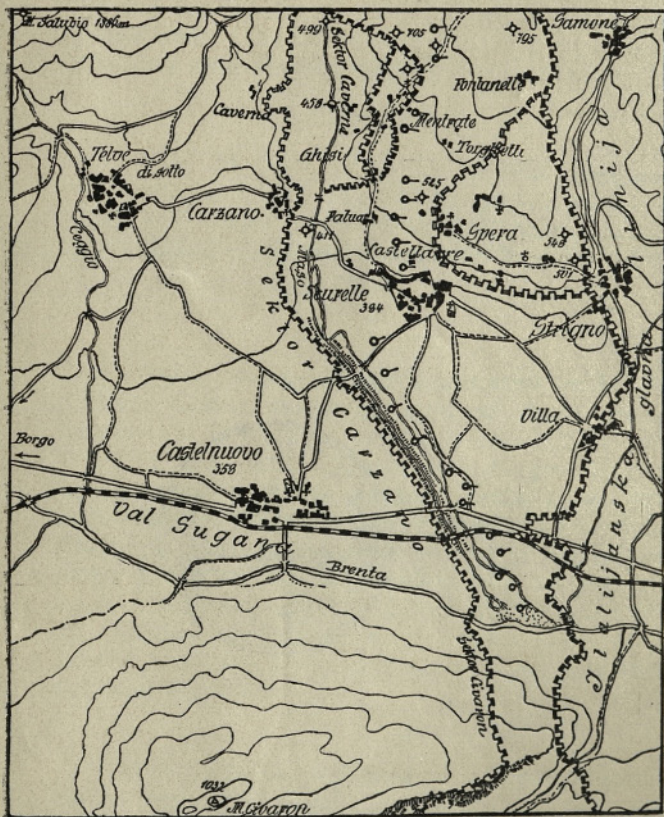
Za platnom ob steni imam svoje pismo, ki ga je treba pogledati še enkrat, preden zaspim. Tam so tako lepe besede, pisane dne 5. septembra, misli, ki preganjajo nemir in prilivajo duši novih moči.

»Popolnoma sem prepričana o pravosti Tvojega dejanja. — — —

Tvojim podjetjem že im popolnih uspehov in Tebi zdravja. Tvoja žena Lida.« —

V tebi, draga žena, je danes več junaštva nego v tisočih takozvanih moških borcev!

Konec druge knjige.



Odsek Val Sugana.

M. 1:50.000

2 cm = 1 km

▬▬▬▬ glavni rovi, ▬▬▬▬ zapušteni ali rezervni rovi.
 o - ostr. prednje straže.



Stojaković, Ilija Ugriča, Panta Popović, Mile Grbić i kapral Stevo Miljuš. Svi Te redom pozdravljamo i zahvaljujemo Ti na Tvojem delu. Pročitali smo Tvoju knjigu i sve smo razumjeli.

* * *

Ante Messner, Zagreb: Velikim veseljem sam progutao oba sveska na jedan mah, jer pišeš tako lijepo o stvarima, koje sam s Tobom proživljao. Tvoj je rad dokumenat i za to vrijedi, da se ističe i da se znade.

* * *

Major Jirsa, Praga: „Sprejmi naše pozdrave. Časov skupnega dela se često spominjamo. Vsi Ti bomo hvaležni, ko vložiš v pero svoje in naše delo. Poleti sem bil pri Mlejnekovih nekoliko dni na dopustu. Sedaj imajo lepo gospodarstvo v Bezděčinu pri Batelovu. Prezident Masaryk jim je omogočil, da so si kupili sedanje posestvo. Ko bi bil videl njihovo prejšnjo kočo, strahovito ubožno! Zasolzilo bi se Ti oko ob spominu na našega Karla, kako more in je mogla priprosta kočica dati našemu ljudstvu tako velikega človeka“.

* * *

O. Kovačić, Kostriwnica: Teško pričakovane knjige sem zelo vesel. Z odkritji in pojasnili bodo ovržene vse krive sodbe o našem delovanju zoper dvoglavo, črno ujedo.

* * *

Lad. Zajec, Rakek: Knjiga je neizmerno zanimiva in aktualna. Pri nas vzbuja mnogo zanimanja.

* * *

Fr. Pátik, Radovljica: Knjiga mnogim ugaja. Pojasnil sem jim, koliko sem tudi jaz preživel z Vami.

Domoznanski oddelek



KNJIŽNICA IVANA POTRČA PTUJ

PIVKO L.
Jablañe 12

614/1/2

940.3/.4"1914/1918"



0302295

COBISS

KLUB

V

je

1. Dr. Pivko,
Din 10

2. Dr. Pivko, Carzano I, „Seme“, (7 slik),
Din 20.—.

3. Dr. Pivko, Carzano II, „Jablane med
frontama“, 13 slik in 1 zemljevid,
Din 20.—.

Dr. Pivko, Carzano III, „Vulkanska tla“
in IV. „Carzanska noč“ sta v tisku.
Izideta aprila in junija 1924.

Obenem priporočamo sledeče knjige iz
zaloge Sokolskega društva v Mariboru:

Tolstoj, „Ljudske pripovedke“, Din 20.—.

Poljanec, „Kratka zgod. slov. naroda“,
Din 5.—.

Němcová, „Ceške pravljice“, I., II., à
Din 5.—.

„Crtice iz slov. polit. dela in boja“,
Din 5.—.

K. Havlíček Borovský, „Načela“, Din 5.—.

Koprivnik, „Pohorje“, Din 15.—.

15. februarja 1924.

Klub dobrovoljcev v Mariboru.